

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Markéta Gregorová

Řešení konfliktů o vodu v mezinárodním právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Michal Sobotka, Ph.D.

Katedra práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. srpna 2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 244 131 znaků včetně mezer.

Markéta Gregorová

V Praze dne 28. srpna 2022

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této diplomové práce, JUDr. Michalu Sobotkovi, Ph.D., za jeho podnětnou zpětnou vazbu k této práci. JUDr. Karolině Žákové, Ph.D. děkuji za to, že ve mně vzbudila zájem o právo životního prostředí. Srdečně děkuji svým blízkým za podporu během celého studia, zejména rodičům, bez nichž bych nikdy neměla tolik možností růst a vzdělávat se, a bratru Kamilovi.

Pandořina skříňka je otevřena

Ne děti, ne vnuci, ale já sám přihlížím,
jak současnost překresluje mapy světa.
V korunách borovic rezavými jehlicemi,
na hladinách rybníků zeleným šlemem
jedovatých sinic. Najednou není kudy
po vodě poslat svůj záchranný člun z kůry.
U vádí, které zbylo z potoka, by se lépe
vyjímal karavana kočovných Tuaregů.
Už srpen barví javory krví
z prostřelených plic a celé národy
se vydávají hledat nový domov.
Jiné národy zatím upínají své naděje
k nočnímu nebi, kde vyhlížejí novou Zemi,
vzdálenou stovky světelných let
a stejně nedosažitelnou jako místo,
kde jsme se kdysi narodili.

– Radek Štěpánek, ze sbírky básní HIC SUNT HOMINES

Obsah

Úvod.....	1
1. Vymezení klíčových pojmů	3
1.1. Konflikt o vodu.....	3
1.2. Mezinárodní vodní tok a povodí.....	4
1.3. Hraniční vody	6
1.4. Sdílený vodní zdroj.....	7
2. Prameny práva vztahující se k prevenci a řešení konfliktů o vodu	9
2.1. Globální smluvní právo	10
2.1.1. Úmluva OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků (UNWC).....	10
2.1.2. Úmluva Evropské hospodářské komise OSN o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (Úmluva o vodách).....	13
2.2. Regionální smluvní právo.....	16
2.3. Judikatura mezinárodních soudů a arbitrážních orgánů	19
2.4. <i>Soft law</i> dokumenty	20
2.4.1. Helsinská pravidla využívání vody mezinárodních řek	20
2.4.2. Berlínská pravidla pro vodní zdroje	22
2.4.3. Návrh článků o právu hraničních zvodní	23
2.4.4. Voda v kontextu Organizace spojených národů.....	26
2.5. Shrnutí	30
3. Právní principy jako nástroje prevence konfliktů o vodu	31
3.1. Hydrodiplomacie jako souhrn prevenčních nástrojů	31
3.2. Právní principy vztahující se k užívání sdílených vodních zdrojů	32
3.2.1. Teorie rozdělování sdílených zdrojů	33
3.2.2. Princip spravedlivého a rozumného užívání sdílených zdrojů.....	37
3.2.3. Princip nezpůsobení závažné škody druhému státu	44
3.2.4. Vzájemný vztah mezi principy spravedlivého a rozumného užívání a nezpůsobení závažných škod	53
3.2.5. Princip spolupráce	58
3.3. Shrnutí	59
4. Nástroje řešení vzniklého konfliktu o vodu	60
4.1. Způsoby řešení konfliktů o vodu	60
4.1.1. Postupy s nezávaznými závěry (diplomatické)	62
4.1.2. Postupy se závaznými závěry.....	70
4.2. Praxe pobřežních států při řešení konfliktů o vodu	80

4.3. Shrnutí	84
5. Diskuze	86
5.1. Jaké jsou faktory ovlivňující efektivitu mechanismů řešení konfliktů o vodu zakotvených v mezinárodních smlouvách?	86
5.2. Jak se do řešení konfliktů o vodu promítají mezinárodní principy související s užíváním sdíleného vodního zdroje?	89
Závěr.....	95
Seznam použitých zdrojů.....	97
Řešení konfliktů o vodu v mezinárodním právu	112
Water conflict resolution in international law.....	113

Seznam použitých zkratek

CRM	Mechanismus řešení sporů
EIA	Posuzování vlivů na životní prostředí
ICJ	Mezinárodní soudní dvůr
IIL	Institut pro mezinárodní právo
ILA	Asociace pro mezinárodní právo
ILC	Komise OSN pro mezinárodní právo
OSN	Organizace spojených národů
PCA	Stálý rozhodčí soud
SADC	Jihoafrické rozvojové společenství
UNDP	Rozvojový program OSN
UNECE	Evropská hospodářská komise OSN
UNWC	Úmluva OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků

Úvod

Na Zemi existuje více než 200 řek protékajících více než jedním státem. Přeshraniční charakter řek klade zvýšené nároky na spolupráci pobřežních států při hospodaření s tímto sdíleným vodním zdrojem. V mezinárodním vodním právu jsou pro vyvážení zájmů států a způsobů užívání vody formulovány principy sloužící jako korektivy chování států při tomto užívání. Principy však trpí svojí neurčitostí pro aplikaci v konkrétních případech. Regulaci konkrétních práv a povinností mezi pobřežními státy lze naopak nalézt ve smlouvách týkajících se hraničních vod uzavíraných státy napříč mezinárodními povodími. Nicméně většina uzavřených smluv nezahrnuje všechny pobřežní státy,¹ což se negativně promítá do praxe států při nakládání s vodními zdroji. Státy neberou při tomto nakládání ohled na legitimní zájmy jiných pobřežních států a na zachování přirozených funkcí ekosystémů.

Klimatická změna přináší a akceleruje změny v hydrologickém cyklu a vytváří tak vnější tlak na dosavadní praxi států při užívání vody. Se změnami dostupnosti vodních zdrojů bude nutné přizpůsobit právní normy obsažené v regionálních úmluvách novým podmínkám. Především v těch povodích, kde se negativní prognózy vývoje hydrologických podmínek naplní, bude růst konfliktní potenciál mezi státy na horním a dolním toku. Zvýšené napětí mezi státy lze očekávat také v povodích s absentující právní regulací užívání vod. Právě nástroji prevence konfliktů a jejich řešením s cílem zajistit mír, regionální stabilitu a uspokojit základní potřeby obyvatel se zabývá tato diplomová práce.

Problematika konfliktů o vodu ve světle mezinárodního vodního práva je v českém právním akademickém prostředí doposud neprobádaná. Vzhledem k již projevujícím se dopadům klimatické změny na vodní zdroje jde nadto o téma vysoce aktuální. Z těchto důvodů považuji za vhodné zabývat se tématem ve své diplomové práci. Za předmět zkoumání jsem zvolila mezinárodní právní úpravu obsaženou v mezinárodních globálních i regionálních úmluvách, dokumentech *soft law*, ovlivněnou judikaturou mezinárodních soudů. Práce se bude zaměřovat na to, jak je předcházeno vzniku konfliktů o vodu a jaké nástroje výše uvedené právní prameny pro řešení konfliktů nabízejí.

Cílem práce je zjistit, jak mezinárodní vodní právo přistupuje k mechanismům řešení sporů o vodu a nástrojům prevence jejich vzniku vzhledem k ochraně mezinárodní i regionální

---

¹ GIORDANO, Mark, Alena DRIESCHOVA, James A DUNCAN, Yoshiko SAYAMA, Lucia DE STEFANO a Aaron T WOLF. A review of the evolution and state of transboundary freshwater treaties. *International environmental agreements: politics, law and economics* [online]. Dordrecht: Springer Netherlands, 2013, 14(3), 245-264 [cit. 2022-08-25]. ISSN 1567-9764. Dostupné z: doi:10.1007/s10784-013-9211-8. Str. 254

bezpečnosti. Pozornost bude zvláště věnována roli principů souvisejících s užíváním sdíleného vodního zdroje v právní úpravě prevence i řešení konfliktů o vodu. Práce ve svém závěru zodpoví dvě výzkumné otázky:

- I. *Jaké jsou faktory ovlivňující efektivitu mechanismů řešení konfliktů o vodu zakotvených v mezinárodních smlouvách?*
- II. *Jak se do řešení konfliktů o vodu promítají mezinárodní principy související s užíváním sdíleného vodního zdroje?*

Primárními zdroji, ze kterých tato práce čerpá, jsou mezinárodní globální i regionální úmluvy, judikatura mezinárodních soudů, mezinárodněprávní obyčej, dokumenty *soft law* a odborná literatura. Hlavní metodou práce je teoretická analýza mechanismů řešení sporů o vodu a jejich schopnosti splnit svůj primární účel, zachovat mezinárodní mír a bezpečnost. Syntézou získaných poznatků bude možné dojít k závěrům o silných a slabých místech těchto mechanismů, zejména pak z hlediska jejich připravenosti na klimatickou změnu.

Práce je rozdělena do pěti hlavních částí. V první, terminologické části, vysvětluje význam základních pojmů a konceptů relevantních pro zkoumanou oblast mezinárodního práva životního prostředí. V druhé části jsou představeny prameny práva vztahující se na užívání hraničních vod. Třetí část se zaměřuje na jeden z pramenů práva, právní principy, a představuje jejich roli pro prevenci vzniku a gradace konfliktů o vodu. Čtvrtá část obsahuje přehled mechanismů řešení konfliktů o vodu jako následných právních nástrojů, který se uplatní, selžou-li nástroje preventivní. Tyto mechanismy jsou hodnoceny ve světle jejich vhodnosti pro řešení konfliktů o vodu. Poté následuje diskuze o výzkumných otázkách.

1. Vymezení klíčových pojmů

První část diplomové práce je věnována základním termínům a východiskům řešení konfliktů o vodu mezi státy. Klíčové pojmy se objevují v dalších částech práce, a proto je třeba je na tomto místě vysvětlit. Terminologický základ vychází ze zvláštní části mezinárodního práva životního prostředí, a to ze složkové ochrany vody v mezinárodních vodních tocích.² Postupně představím pojmy konflikt o vodu, mezinárodní vodní tok a povodí, hraniční vody a sdílený vodní zdroj.

1.1. Konflikt o vodu

Konflikt představuje **neshodu v rovině právní či faktické, konflikt právních názorů či zájmů mezi dvěma subjekty zastávající jasně protichůdné pohledy na (ne)dodržení daného závazku mezinárodního práva.**³ Pod pojmem si lze představit celé spektrum situací od méně závažných neshod mezi aktéry až po závažný spor, válku.⁴ Tato práce se bude zabývat pouze konflikty, kde mezi aktéry byla prokazatelně vedena konfliktní výměna jejich pohledů na předmět konfliktu. Za konfliktní výměnu lze považovat nikoliv pouze vyhlášení války, ale i nepřátelské jednání v diplomatické, politické či hospodářské rovině. Naopak konfliktem není pouhý potenciál vzniku konfliktu či mírnější nesoulad a nesouhlas s pozicí druhého aktéra.⁵

Ze základní definice konfliktu vycházejí dva jeho elementy – i. **mezi kým je konflikt veden** a ii. **co je předmětem konfliktu**. Nejprve se budu zabývat prvním elementem vztahujícím se k aktérům konfliktu. V diplomové práci se zaměřím pouze na konflikty mezi dvěma či více státy jakožto subjekty mezinárodního práva veřejného, které sdílí mezinárodní povodí vodního toku. Tyto státy se nazývají státy povodí či pobřežní státy (*riparian states*). Naopak zcela vynechám konflikty mezi státy a jednotlivci, komunitami či mezinárodními a regionálními organizacemi, mezi jednotlivci navzájem či vnitrostátní spory. Rozpracování tématu zahrnující i tyto aspekty by bylo zásadně komplexnější a přesahovalo by rozsah diplomové práce.

---

² ŠTURMA, Pavel, Milan DAMOHORSKÝ, Jan ONDŘEJ, Martin SMOLEK a Jana ZÁSTĚROVÁ. Mezinárodní právo životního prostředí. 1. část. (obecná). Beroun: IFEC, 2004, 193 s.; 21 cm. ISBN 80-903409-2-X. Str. 192.

³ *Mavrommatis Palestine Concessions (Ger. v. U.K), Objection to the Jurisdiction of the Court, 1924 P.C.I.J. (ser. A) No. 2, 6 (Aug. 30).*

⁴ MCCAFFREY, Stephen. *Water Disputes Defined: Characteristics and Trends for Resolving Them. RESOLUTION OF INTERNATIONAL WATER DISPUTES: Permanent Court of Arbitration. Kluwer Law International B.V., 2003. Str. 49-51.*

⁵ S intenzitou interakce mezi aktéry konfliktu pracuje databáze vodohospodářských událostí COPDAB (*Conflict and Peace Data Bank*). Počítačově zpracovává jak události konfliktní, tak spolupráce mezi státy. Tato databáze pracuje s daty z více než 135 zemí světa mezi lety 1948-1978. Verbálně numerická škála reflektuje typ a velikost události od 1 do 15, kdy hodnoty 9 až 15 indikují konfliktní vztah mezi státy.

ŘÍHA, Josef. *Konfliktní potenciál vody a chaotická globální vodní politika. Vojenské rozhledy* [online]. Brno: Univerzita obrany v Brně, 2014, 23. 2. 2014, **23 (55)**(2), 128-140 [cit. 2021-9-2]. ISSN 2336-2995. Dostupné z: <https://www.cceol.com/search/viewpdf?id=594655>

Co se týče předmětu konfliktu, v obecné rovině je jádrem konfliktu o vodu sladká povrchová voda (např. řeky, jezera) a/nebo podzemní voda (např. zvodně⁶) a jejich užívání. Konfliktům týkajícím se výkonu svrchovanosti nad určitým územím povodí, vymezením státního území řekou jakožto přírodní hranicí, užívání těchto vod k plavbě či mořského práva nebude věnována pozornost. Také nebudou zahrnuty konflikty, kde je voda vedlejším aspektem a netvoří hlavní předmět konfliktu.

1.2. Mezinárodní vodní tok a povodí

Pozornost nyní obrátím na předmět konfliktu a detailněji představím pojmy mezinárodního vodního toku (*international watercourse*) a mezinárodního povodí (*international river basin*) jakožto základních pojmů užívaných v mezinárodním vodním právu.

Prvně se zaměřím na definici **mezinárodního vodního toku**. Dle čl. 2. písm. a) Úmluvy OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků (*UN Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses*, dále též UNWC) se vodní tok definuje jako „*systém povrchových a podzemních vod tvořící jednotný celek na základě jejich fyzického vztahu, které obvykle vytékají do společného ústí*“.⁷ Mezinárodní vodní tok je pak dle písm. b) „*vodní tok, jehož části se nacházejí v různých státech*“.⁸ Definice může být chápána tak, že vylučuje určitou část nashromážděných podzemních vod, které nejsou spojené s vodami povrchovými.⁹ Tím vzniká problém právního vakua pro režim uzavřených zvodní. Multilaterální mezinárodní smlouvy i *soft law* právní prameny na tento nedostatek reagovaly a zahrnují i tento typ zvodní (viz dále).

Dalším důležitým pojmem je **mezinárodní povodí**, které je vymezeno v čl. 2 Helsinských pravidel využívání vod mezinárodních řek (*Helsinki Rules on the Uses of the Waters of International Rivers*, dále též Helsinská pravidla) z roku 1966¹⁰ jako „*oblast rozprostírající*

---

⁶ V hydrogeologii se rozlišují kategorie zvodně (*aquifer*) jakožto spojitého tělesa vody v hornině. Zvodněné systémy jsou charakteristické vodní výměnou se zemským povrchem, kdežto u zvodní s uzavřeným systémem tato výměna neprobíhá.

GRMELA. Základy hydrogeologie [online]. 2004 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: http://geologie.vsb.cz/geologie/kapitoly/10_zaklady_hydro/10_zaklady_hydrogeologie.htm

⁷ „*Watercourse*” means a system of surface waters and groundwaters constituting by virtue of their physical relationship a unitary whole and normally flowing into a common terminus.“ Překlad autorky, zdůraznění doplněno.

⁸ „*International watercourse*” means a watercourse, parts of which are situated in different States.“ Překlad autorky, zdůraznění doplněno.

⁹ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User’s Guide [online]. United Kingdom: IHP-HELP Centre for Water Law, Policy and Science, 2012 [cit. 2021-10-5]. ISBN 978-0-9572603-0-6. Dostupné z: https://www.iucn.org/sites/dev/files/un_watercourses_convention_-_users_guide.pdf. Str. 66.

¹⁰ The Helsinki Rules with commentaries: *ILA, REPORT OF THE FIFTY-SECOND CONFERENCE* [online]. 1966 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/ILA/Helsinki_Rules-original_with_comments.pdf

*se na území dvou nebo více států ohraničena rozvodím systému vod, zahrnující povrchové a podzemní vody, vytékající do společného konce.*¹¹ Jedná se tedy o širší pojem než mezinárodní vodní tok, neboť zatímco mezinárodní vodní tok je řeka, mezinárodní povodí je územím. Z pohledu úmluv chránících vodní zdroj před znečištěním či jiným zásahem je efektivnější používat právě tohoto širšího pojmu, neboť lépe vystihuje propojenost přilehlého území se samotným vodním tokem.¹²

Po vysvětlení pojmu mezinárodního vodního toku je na místě krátce seznámit čtenářstvo s přehledem těchto vodních toků napříč kontinenty. Porovnáme-li světadíly podle počtu mezinárodních povodí, nejvíce se jich nachází v Evropě (celkem 64 povodí pokrývající 54 % povrchu tohoto světadílu).¹³ Tento vysoký počet je dán velkým množstvím drobnějších států, nárůst byl zaznamenán především po rozpadu Sovětského svazu a Jugoslávie, kdy se počet evropských států navýšil.¹⁴ Evropa má nejdelší tradici spolupráce v rámci mezinárodních povodích, příkladem je Mezinárodní Dunajská komise založená v roce 1948 Úmluvou o režimu plavby na Dunaji zahrnující 11 pobřežních států.¹⁵ Komise je považována za nejlépe fungující organizaci na světě.¹⁶

Přesuneme-li se na africký kontinent, mezi nejvýznamnější mezinárodní vodní toky se řadí Kongo, Incomati, Limpopo, Niger, Nil, Okavango, Orange, Senegal, Volta a Zambezi. Afrika využívá méně než 4 % dostupné sladké vody a méně než 10 % hydroelektrického potenciálu řek.¹⁷ Nejvyužívanější mezinárodní povodí světa, rozkládající se na území nejlidnatějších států světa s velkým potenciálem ekonomického růstu, se nachází v Asii. Jedná se o říční systém

---

¹¹ „An international drainage basin is a geographical area extending over two or more States determined by the watershed limits of the system of waters, including surface and underground waters, flowing into a common terminus.“ Překlad autorky, zdůraznění doplněno.

¹² RIEU-CLARKE, Alistair. Definitions and scope within transboundary water treaty arrangements [online]. 3. 8. 2015 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://www.gwp.org/globalassets/global/events/iwl-training-2015/definitions-and-scope-within-transboundary-water-treaty-arrangements.pdf>. Str. 10.

¹³ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide. Str. 32.

¹⁴ NERUDOVA, Lenka. Kolektivní správa mezinárodních vodních toků: Modely, problémy, úspěchy [online]. Plzeň [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/44042/1/DP%20Nerudova.pdf>. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Šárka Cabadová Waisová. Str. 14.

Citováno z: Wolf, Aaron T. (2007). Shared Waters: Conflict and Cooperation. Annual Review of Environment and Resources 32. Str. 245–247.

¹⁵ Danube Commission. Danube Commission [online]. 2022 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.danubecommission.org/dc/en/danube-commission/>

¹⁶ WOUTERS, Patricia. International Law – Facilitating Transboundary Water Cooperation. *TEC BACKGROUND PAPERS* [online]. Global Water Partnership Technical Committee, 2013, (17) [cit. 2022-08-22]. ISSN 1652-5396. Dostupné z: <https://www.gwp.org/globalassets/global/toolbox/publications/background-papers/17-international-law--facilitating-transboundary-water-cooperation-2013-english.pdf>. Str. 10.

¹⁷ BRIKKE, François. Strengthening of Institutions For Transboundary Water Management In Africa: International Roundtable Transboundary Water Resources Management in the Southern Mediterranean. *GWP – Global Water Partnership* [online]. 2012 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://unece.org/fileadmin/DAM/env/water/mop_6_Rome/MedRoundtable/5.4.Brikke_ANBO_SITWA_Project.pdf

Gangy-Brahmaputry, Indus, Mekong, řeky v oblasti Střední Asie v okolí Aralského jezera. Na úrovni regionální spolupráce stojí státy před výzvou vyvážit rozdílné zájmy dané pozicí na toku a mírou rozvoje daného státu. Specifickým státem je Čína, která se brání zavázat multilaterálním systémem spolupráce v rámci povodí a spíše preferuje uzavírání bilaterálních smluv s jednotlivými státy.¹⁸

Ve Střední a Jižní Americe se nachází z velké části právně neregulované mezinárodní toky jako je Amazonka, La Plata, Orinoko, Choluteca, Chiriqui, Grijalva, Lempa. Příkladem fungující dlouhodobé kooperace mezi státy v oblasti je povodí řeky La Plata, patřící mezi největší zásobárny podzemní sladké vody na světě.¹⁹

1.3. Hraniční vody

S výše definovanými pojmy se pojí další pojem vztahující se k poloze vodního útvaru a území států, a to **hraniční vody** (*transboundary waters*). Dle čl. 1 odst. 1 **Úmluvy Evropské hospodářské komise OSN** (*United Nations Economic Commission for Europe*, dále též UNECE) **o ochraně a užívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer** (*Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes*, dále též Úmluva o vodách) se hraniční vody definují jako „**jakékoliv povrchové nebo podzemní vody, které vyznačují hranice, přetínají je nebo jsou umístěny na hranicích mezi dvěma nebo více státy; v případech, kde hraniční vody vytékají přímo do moře, tyto hraniční vody končí přímkou vedenou přes jejich ústí mezi body na čáře nízkého stavu vody na jejich březích**“.²⁰

Pod touto definicí si lze představit řeky, jezera i zvodně nacházející se pod zemským povrchem.

Dle dostupných dat je na Zemi 263 hraničních povodí řek a zhruba 300 hraničních zvodní. Hraniční povodí řek či zvodní tvoří alespoň část území 145 států světa a je domovem pro 40 % světové populace.²¹

---

¹⁸ WOUTERS, Patricia. International Law – Facilitating Transboundary Water Cooperation. Str. 9.

¹⁹ GLEICK, Peter H. a Heather COOLEY. Climate-proofing transboundary water agreements. *Hydrological Sciences Journal* [online]. 2011, 2011, 56(4), 711-718 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/233226937_Climate-Proofing_Transboundary_Water_Agreements. Str. 713.

²⁰ “*Transboundary waters*” means any surface or ground waters which mark, cross or are located on boundaries between two or more States; wherever transboundary waters flow directly into the sea, these transboundary waters end at a straight line across their respective mouths between points on the low-water line of their banks“ Překlad autorky. Zvýraznění doplněno.

²¹ Transboundary Waters: Sharing Benefits, Sharing Responsibilities [online]. 2008 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://www.unwater.org/publications/transboundary-waters-sharing-benefits-sharing-responsibilities/>. Str. 1.

1.4. Sdílený vodní zdroj

Nyní přiblížím vodu prismatem sdíleného přírodního zdroje, k němuž se váže několik klíčových principů. Obsahu a genezi vybraných principů se budu věnovat ve třetí části práce. Nejprve se budu zabývat pojmem **vodní zdroj**. Pojem je podřazen pojmu přírodní zdroj, kterým je jakýkoliv přírodní materiál, který má ekonomický potenciál či poskytuje obživu.²²

Voda nemá jednolité charakter a dle jejích vlastností se významně liší užívání a hospodaření s ní. Vodní zdroj lze vnímat v rovině fyzické (hydrologické, hydrogeologické), kvalitativní, environmentální i socioekonomické. Vědecká komunita rozlišuje různé vlastnosti tohoto přírodního zdroje (obnovitelný či neobnovitelný, užítivatelný, nekonvenční apod.) a od toho odvozuje její využití a hospodaření s ní.

Sdíleným zdrojem je takový přírodní zdroj, který se nachází ve vícero národních jurisdikcích. Sdílená povaha přírodního zdroje klade na pobřežní státy přísnější nároky na spolupráci v jeho užívání než v případě zdroje nesdíleného a sdílenou povinnost ochrany životního prostředí.²³ Komplexní, byť formálně nezávazná, pravidla pro chování států při užívání sdíleného zdroje nalezneme v Návrhu zásad chování států v oblasti životního prostředí s cílem zachovat a harmonicky užívat přírodní zdroje sdílené dvěma či více státy (*Draft Principles of Conduct in the Field of the Environment for the Guidance of States in the Conservation and Harmonious Utilization of Natural Resources Shared by Two or More States*) vytvořeném pracovní skupinou Programu OSN pro životní prostředí v roce 1978.²⁴ Přínosem tohoto dokumentu bylo rozšíření definice sdíleného přírodního zdroje a speciální úprava pro některé z kategorií těchto zdrojů.²⁵

I přes to, že přístup k přírodním zdrojům (vodní nevyjímaje) a jejich užívání je nedílnou součástí státní územní svrchovanosti, podléhají tyto zdroje režimu mezinárodního práva, protože se nachází na území vícero států. Systém mezinárodního práva zavazuje státy k povinnosti nezpůsobovat škodu na životním prostředí jinému státu i případně nahradit vzniklé škody. Mimo tuto odpovědnost států za přeshraniční účinky svého jednání zavádí také povinnost spolupráce v ochraně životního prostředí a zlepšení jeho stavu s cílem zabezpečit přírodní zdroje Země,

---

²² CASTILLO-LABORDE, Lilian del. Equitable Utilization of Shared Resources. Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law [online]. 2010 [cit. 2021-9-23]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1583?print=pdf>. Str. 2.

²³ Tamtéž, bod č. 5.

²⁴ Draft Principles of Conduct in the Field of the Environment for the Guidance of States in the Conservation and Harmonious Utilization of Natural Resources Shared by Two or More States: UNEP/GC/101. *United Nations: Digital Library* [online]. 1977 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/508964>

²⁵ Tamtéž, bod č. 6.

včetně vzduchu, vody, půdy, flóry, fauny a ekosystémů.²⁶ Tento soubor závazků vychází z klíčových mezinárodních deklarací tvořících milníky vývoje mezinárodního práva životního prostředí, konkrétně Deklarace Konference OSN o životním prostředí (známá jako Stockholmské deklarace) z roku 1972 a Deklarace z Rio de Janeiro o životním prostředí a rozvoji z roku 1992.²⁷

---

²⁶ Princip č. 2, *Stockholm Declaration (1972): Environmental Law Guidelines and Principles* [online]. Nairobi: UNEP [cit. 2021-10-11]. Dostupné z:

<https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/29567/ELGP1StockD.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

²⁷ *Rio Declaration on Environment and Development: A/CONF.151/26 (Vol. I)* [online]. New York: UNGA, 1992 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z:

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf

2. Prameny práva vztahující se k prevenci a řešení konfliktů o vodu

V druhé části diplomové práce se zaměřím na právní prameny, které jsou zdrojem pravidel chování států aplikovatelných na prevenci a řešení konfliktů o vodu. Nejprve představím klíčové universální multilaterální mezinárodní smlouvy a podtrhnu to, čím každá z nich přispěla k vývoji tématu. Následně se budu věnovat regionálním mezinárodním smlouvám, které upravují režim sdílených vodních zdrojů na úrovni jednotlivých mezinárodních povodí. Dále přistoupím k popisu nejzajímavějších případů řešených před ICJ a arbitrážními orgány, bez nichž by pravděpodobně nedošlo k takové evoluci režimu sdílených vodních zdrojů. Tuto část uzavřu výkladem o *soft law* dokumentech.

Tuto klasifikaci pramenů práva jsem zvolila na základě čl. 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora OSN, který vyjmenovává za podklad svého rozhodování: „*a) mezinárodní úmluvy, ať obecné či zvláštní, stanovící pravidla výslovně uznaná státy ve sporu; b) mezinárodní zvyklost jako průkaz obecné praxe přijímané za právo; c) obecné zásady práva, uznané civilizovanými národy; d) s výhradou ustanovení článku 59 soudní rozhodnutí a nauku nejvíce kvalifikovaných spisovatelů různých národů jakožto pomůcku pro určování právních pravidel.*“²⁸

Právní principy aplikovatelné na užívání sdílených vodních zdrojů vyčlením do další části této práce, která se bude zabývat jejich působením na prevenci vzniku konfliktů o vodu. Byť právní principy ovlivňují jak prevenci, tak řešení konfliktů, rozhodla jsem se pro jejich vyjmutí do zvláštní kapitoly proto, že ve výkladu o principech převládá zaměření na jejich význam pro prevenci konfliktů. Nadto se principy zabývám v této práci detailněji než ostatními prameny práva.

---

²⁸ „*The Court, whose function is to decide in accordance with international law such disputes as are submitted to it, shall apply:*

- a) international conventions, whether general or particular, establishing rules expressly recognized by the contesting states;*
- b) international custom, as evidence of a general practice accepted as law;*
- c) the general principles of law recognized by civilized nations;*
- d) subject to the provisions of Article 59, judicial decisions and the teachings of the most highly qualified publicists of the various nations, as subsidiary means for the determination of rules of law.*“

STATUTE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. *International Court of Justice* [online]. 2022 [cit. 2022-06-27]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/en/statute>

Český překlad Statutu viz vyhláška ministra zahraničních věcí o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

2.1. Globální smluvní právo

V oblasti režimu sdílených vodních zdrojů mají stěžejní roli dvě multilaterální mezinárodní smlouvy, a to **Úmluva OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků**²⁹ z roku 1997 a **Úmluva Evropské hospodářské komise OSN o ochraně a užívání hraničních vodních toků a mezinárodních**³⁰ z roku 1992. Na následujících řádcích představím okolnosti jejich přijetí, obsah smluv a jejich vzájemný vztah.

Na úvod je třeba poznamenat, že ani UNWC ani Úmluva o vodách nemají dostatečný počet smluvních stran k tomu, aby mohly být nazývány universálními smlouvami. Universální smlouvy jsou takové, které jsou respektovány zásadním počtem států světa napříč kontinenty. Ne každá multilaterální smlouva je zároveň smlouvou universální. Důsledkem nabytí charakteru universálnosti je snazší vytvoření mezinárodního obyčeje, jenž stojí mimo jiné na obecném přijetí určitého chování státu za právní pravidlo.

2.1.1. Úmluva OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků (UNWC)

UNWC je výsledkem úsilí mezinárodního společenství položit základní kámen dosud chybějícímu režimu sdílených vodních zdrojů a kodifikovat mezinárodní obyčeje v oblasti hraničních vod. Cílem úmluvy je zajistit ochranu mezinárodních vodních toků a podpořit optimální a udržitelné užívání těchto toků pro současné i budoucí generace.³¹ UNWC představuje mezinárodní standard hospodaření se sdíleným vodním zdrojem. Jejím přínosem je především stanovení základních principů této činnosti napříč všemi mezinárodními povodími. Jako první globální smlouva zakotvuje principy sdílení vodního zdroje v mezinárodních

---

²⁹ Též známá pod názvem Úmluva o vodních tocích (*Watercourses Convention*).

Úmluva OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků. Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes: Status of Treaties. *United Nations Treaty Collection: Depository* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=en

³⁰ Též známá pod názvem Úmluva o vodách (*Water Convention*).

Úmluva Evropské hospodářské komise OSN o ochraně a užívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer. Guide to Implementing The Water Convention: ECE/MP.WAT/39. United Nations Economic Commission for Europe: Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes [online]. New York a Ženeva, 2013 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/publications/WAT_Guide_to_implementing_Convention/ECE_MP.WAT_39_Guide_to_implementing_water_convention_small_size_ENG.pdf. České znění: *PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, Poslanecká sněmovna, III. volební období* [online]. 1999 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.senat.cz/doc2html/113200361/index.html>

³¹ Bod č. 5 Preamble UNWC. Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes: Status of Treaties. *United Nations Treaty Collection: Depository* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=en.

povodích a vztahuje se tak i na ta povodí, jejichž režim není upraven regionální smlouvou mezi pobřežními státy. UNWC se stala také inspirací pro regionální úmluvy (např. Mekongskou dohodu).³²

Počátky tvorby obsahu úmluvy sahají do 60. let minulého století, kdy Valné shromáždění OSN doporučilo Komisi OSN pro mezinárodní právo (*International Law Commission*, dále jen ILC) zpracovat Návrh článků o právu neplavebního využívání vodních toků (*Draft articles on the law of the non-navigational uses of international watercourses*, dále též Návrh článků).³³ V roce 1994 Valné shromáždění po 20 letech práce ILC přijalo Návrh článků a tři roky na to, v roce 1997, byla přijata i samotná Úmluva, která vznikla na bázi tohoto návrhu. Pro její schválení hlasovalo na Valném shromáždění 106 členských států OSN, pouze Čína, Turecko a Burundi hlasovalo proti.³⁴

V platnost však Úmluva **vstoupila až v roce 2014**, kdy ji ratifikovalo 35 států. K datu uzavření této diplomové práce jsou smluvními stranami UNWC 37 států.³⁵ Tento fakt ale nemění nic na tom, že mezinárodními obyčejí, kodifikovanými v Úmluvě, jsou vázány všechny státy bez ohledu na to, zda jsou jejími smluvními stranami, či nikoliv.

Mezi přijetím a vstupem v platnost uběhla poměrně dlouhá doba 17 let. Tento pomalý proces přistoupení států byl způsoben souhrnem faktorů. Hospodaření se sladkou vodou představuje citlivé a politizované téma spojené s výkonem státní svrchovanosti. Absentují silní podporovatelé Úmluvy ze strany agentur OSN schopní vysvětlit její obsah státům obávajícím se omezení své svrchovanosti. Dalším faktorem může být přehlacení prostoru mezinárodními environmentálními smlouvami v období 90. let, kdy se pozornost upínala především na Kjótský protokol. Svoji roli může hrát i nedostatek vůle pobřežních států s uzavřenou regionální smlouvou podřídit se Úmluvě, protože z jejich pohledu lépe odpovídají právě regionální smlouvy

---

³² WOUTERS, Patricia. *International Law – Facilitating Transboundary Water Cooperation*. Str. 17.

³³ Návrh článků o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků. *Draft articles on the law of the non-navigational uses of international watercourses and commentaries thereto and resolution on transboundary confined groundwater* [online]. United Nations, 2005 [cit. 2021-9-2]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_3_1994.pdf.

³⁴ Frequently Asked Questions. *UN Watercourses Convention: Online User's Guide* [online]. 2022. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <http://www.unwatercoursesconvention.org/faqs/>.

³⁵ Pro přehled doplňují zastoupení smluvních stran UNWC dle regionálních skupin OSN: 12 afrických států, 8 států asijsko-pacifického regionu, 14 z regionu západní Evropa a 2 státy z východoevropského regionu.

Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes: Status of Treaties. *United Nations Treaty Collection: Depository* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=en.

jejich národním zájmům.³⁶ Lze však předpokládat, že se bude počet smluvních stran v nadcházejících letech zvyšovat, neboť sladká voda se dostává do popředí mezinárodního zájmu, týká se prakticky všech států světa.³⁷

Nyní se zaměřím na **obsah úmluvy**. Skládá se ze 7 částí a dodatku týkajícího se arbitrážního řádu. Úvodní část se věnuje působnosti, druhá část principům, třetí plánovaným opatřením států s vlivem na režim sdílených vodních zdrojů, čtvrtá ochraně vodního zdroje a správě užívání, pátá škodlivým podmínkám a krizovým situacím, které mohou nastat. Šestá část obsahuje různá ustanovení z různých oblastí (mimo jiné i ustanovení regulující řešení konfliktů o užívání vodního zdroje mezi státy). V poslední části nalezneme závěrečná ustanovení.

Z obsahu Úmluvy upozorním na ustanovení klíčová pro další výklad. Úmluva navazuje na Návrh článků o právu neplavebního využívání vodních toků, když **vnímá mezinárodní vodní toky velmi široce**. Podle komentářů k Návrhu článků systému mezinárodních vodních toků zahrnují řeky včetně přítoků, a za předpokladu propojenosti s řekou také jezera a zvodně, ledovce, rezervoáry, kanály, mokřady i naplaveninové oblasti.³⁸ Co se týče podzemních vod, režim Úmluvy se neaplikuje na všechny zvodně, ale pouze na ty, které jsou spojeny s vodami povrchovými, a tedy **vylučuje uzavřené zvodně ze své působnosti**.

Úmluva upravuje práva nejen států-smluvních stran, ale také ostatních pobřežních států. V čl. 4 ukládá smluvním státům povinnost přizvat je k vyjednávání o regionální smlouvě vztahující se na režim hospodaření s mezinárodním vodním tokem.³⁹ Úmluva výslovně vylučuje extraterritoriální účinky Úmluvy na pobřežní státy, které nejsou jejími smluvními stranami.⁴⁰

Ve vztahu k adaptaci na změnu klimatu uvádím čl. 27 Úmluvy týkající se prevence a mitigace škodlivých podmínek. Úmluva ukládá povinnost přijmout individuálně či kolektivně vhodná opatření, jež zabraňují vzniku škodlivých podmínek jako jsou povodně, nemoci vyvolané

---

³⁶ LOURES, Flavia a Alistar RIEU-CLARKE. Still Not in Force: Should States Support the 1997 UN Watercourses Convention? Review of European Community & International Environmental Law [online]. 2009, 18(2), Str. 185-197 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: [doi:10.1111/j.1467-9388.2009.00640.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9388.2009.00640.x)

³⁷ Frequently Asked Questions. *UN Watercourses Convention: Online User's Guide* [online], viz výše.

³⁸ International Law Commission, Draft articles and commentaries thereto adopted by the Drafting Committee on second reading: articles 1-33, reproduced in Yearbook of the International Law Commission 1994, vol. II, Part Two, para. 222 (A/CN.4/L.493 and Add.1 and Add.1/Corr.1 and Add. 2, 12 July 1994) [online]. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_3_1994.pdf. Str. 91.

³⁹ „Every watercourse state is entitled to participate in the negotiation of and to become a party to any watercourse agreement which applies to the entire international watercourse, as well as to participate in any relevant consultations.“

Čl. 4 odst. 1 UNWC

⁴⁰ „Where some but not all watercourse States to a particular international watercourse are parties to an agreement, nothing in such agreement shall affect the rights or obligations under the present Convention of watercourse States that are not parties to such an agreement.“

Čl. 3 odst. 6 UNWC

špatnou kvalitou vody či eroze, bez ohledu na původ těchto podmínek (lidské chování nebo přírodní příčiny). Pod tímto opatřením si lze představit úpravu výše minimálního průtoku regulovaného vodním dílem na toku jako reakce na delší období sucha, které má za následek zmenšený přirozený průtok. V neposlední řadě Úmluva upravuje v článku 33 způsoby řešení konfliktů. Tomuto systému se budu věnovat blíže ve čtvrté části práce.

2.1.2. Úmluva Evropské hospodářské komise OSN o ochraně a využívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer (Úmluva o vodách)

Druhou multilaterální smlouvou, která je otevřena k přistoupení všem státům bez ohledu na jejich region, je Úmluva o vodách. Ve světle předchozího výkladu o okolnostech vzniku a specifikách UNWC je vhodné upozornit na rozdílný přístup Úmluvy o vodách k tématu režimu sdílených vodních zdrojů a odlišnou genezi této smlouvy.

Úmluva je součástí širší palety environmentálních smluv přijatých na úrovni **Evropské hospodářské komise OSN**, jež tvoří úmluvy týkající se ochrany před přeshraničním znečištěním vzduchu, posuzování vlivů záměrů na životní prostředí v přeshraničním kontextu a práv veřejnosti na informace a účast na řízení v environmentálních otázkách. Tyto úmluvy se vyznačují koherentní a komplexní právní úpravou.⁴¹

V Úmluvě o vodách nalezneme **dva typy povinností** členěné do dvou prvních částí – **obecné**, aplikovatelné pro všechny smluvní strany, a **zvláštní**, určené pobřežním státům-smluvním stranám. Zvláštní povinnosti, jako je požadavek bilaterální a multilaterální spolupráce, společné monitorování a hodnocení přeshraničních dopadů, je nutné implementovat dohodami mezi pobřežními státy. Mezi obecné povinnosti se naopak řadí povinnost prevence, kontroly a zmírnění přeshraničního dopadu užívání zdroje a souvisejícím výzkumem dopadů, monitorování podmínek vod a výměna informací.⁴²

Zatímco UNWC byla výsledkem dlouhodobé kodifikační práce ILC na úrovni OSN, Úmluva o vodách byla vytvořena v reakci na požadavek členských států regionální komise OSN, Evropské hospodářské komise.⁴³ Úmluva o vodách byla přijata po necelých dvou letech práce sekretariátu UNECE v roce 1992. Nebyla od počátku tvořena jako globální, přesahující hranice

---

⁴¹ Guide to Implementing The Water Convention: ECE/MP.WAT/39. United Nations Economic Commission for Europe: Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes [online]. New York a Ženeva, 2013 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/publications/WAT_Guide_to_implementing_Convention/ECE_MP.WAT_39_Guide_to_implementing_water_convention_small_size_ENG.pdf. Bod č. 54.

⁴² Čl. 3-6 Úmluvy o vodách

⁴³ Společně s dalšími čtyřmi regionálními komisemi (Afrika, Latinská Amerika a Karibik, Asie a Tichomoří, západní Asie) je podřízena Ekonomické a sociální radě, jednomu ze základních orgánů OSN.

evropského regionu, ale odrážela zájmy rozvinutých států s dlouhou historií spolupráce v užívání sdílených vodních toků, které netrpí nedostatkem vody.⁴⁴ I z tohoto důvodu se Úmluva o vodách zaměřuje na environmentální ochranu spíše než na jiné otázky režimu sdílených vodních zdrojů. K tomu přispěl i obecný trend konce 80. let minulého století spojovat životní prostředí s rozvojem a zaměřovat se na udržitelné vodní hospodaření.⁴⁵ Odrazem tohoto vnímání na globální úrovni byla Konference OSN o životním prostředí a rozvoji konaná v Riu v roce 1992. Od roku **2013** je Úmluva **otevřena k přistoupení** také členským **státům OSN mimo evropský region**. Této možnosti využilo 7 států, především z afrického regionu.⁴⁶

Klíčovou **přidanou hodnotou Úmluvy** je pravidelná revize její implementace skrze setkávání smluvních stran a vytvoření orgánu úmluvy, sekretariátu, sloužící k přípravě těchto setkání a podpoře stávajících i nových smluvních stran.⁴⁷ Tento implementační mechanismus činí z Úmluvy živoucí nástroj mezinárodní úpravy. Úmluva nahlíží na užívání sdíleného zdroje skrze princip nezpůsobení závažných škod a považuje prevenci, kontrolu a omezení přeshraničního dopadu za jeden z prvků spravedlivého a rozumného užívání.⁴⁸ Je patrné, že Úmluva klade důraz na zajištění schopnosti smluvních stran zabránit vzniku škodlivých následků své činnosti za svými hranicemi.

Úmluva o vodách je doplněna dvěma právně závaznými protokoly – Protokolem o vodě a zdraví (*Protocol on Water and Health*, 1999)⁴⁹ a Protokolem o občanskoprávní odpovědnosti a náhradě za škodu způsobenou účinky průmyslových havárií přesahujícími hranice států na hraničních vodách (*Protocol on Civil Liability and Compensation for Damage Caused by the Transboundary Effects of Industrial Accidents on Transboundary Waters*, 2003)⁵⁰. Další

---

⁴⁴ TANZI, Attila. An analysis of their harmonized contribution to international water law: Water Series № 6. The Economic Commission for Europe Water Convention and the United Nations Watercourses Convention: United Nations [online]. New York a Ženeva, 2015 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://unece.org/sites/default/files/2021-04/ece_mp.wat_42_eng_web.pdf. Str. 3.

⁴⁵ Tamtéž, str. 17.

⁴⁶ Chad, Ghana, Guinea-Bissau, Černá hora, Severní Makedonie, Senegal a Togo.

Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes: Status of Treaties. *United Nations Treaty Collection: Depositary* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=en

⁴⁷ Tamtéž, str. 4.

⁴⁸ TANZI, Attila. An analysis of their harmonized contribution to international water law. Str. 18.

⁴⁹ Tento protokol vstoupil v platnost v roce 2005.

Protocol on Water and Health (1999). *United Nations Treaty Collection: CHAPTER XXVII: Environment* [online]. [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtmsg_no=XXVII-5-a&chapter=27&clang=en

⁵⁰ Tento protokol ještě nevstoupil v platnost, neboť jej neratifikoval dostatečný počet smluvních stran.

Protocol on Civil Liability and Compensation for Damage Caused by the Transboundary Effects of Industrial Accidents on Transboundary Waters (2003). *United Nations Treaty Collection: CHAPTER XXVII: Environment* [online]. [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=XXVII-16&chapter=27&clang=en

právně nezávazné nástroje navázané na Úmluvu, zásady a doporučení, přispívají k vývoji a implementaci Úmluvy. Příkladem těchto nástrojů jsou Zásady adaptace na klimatickou změnu z roku 2009 či Modelová ustanovení o hraničních podzemních vodách z roku 2012.⁵¹

Po obsahové stránce se Úmluva o vodách dělí do 3 částí. V první části jsou uvedena ustanovení dopadající na všechny smluvní strany, v druhé části naopak pouze na státy pobřežní. V části třetí jsou obsažena pravidla o rozhodování v orgánech úmluvy a ustanovení závěrečná. Nadto obsahuje 4 dodatky týkající se definice nejlepší dostupné techniky, zásad pro rozvoj nejlepších environmentálních postupů, kritérií a cílů rozvoje kvality vod a arbitrážní řád.

Lze shrnout, že Úmluva o vodách oproti UNWC zakotvuje detailnější úpravu postavenou na vedoucím principu nezpůsobení závažné škody, zaměřenou na ochranu vlastností vodních zdrojů. Využívá daleko komplexnějšího mechanismu implementace než UNWC, což z ní činí smluvní instrument lépe reagující na nové výzvy v oblasti režimu sdílených vodních zdrojů.

Nyní se zaměřím na vztah obou úmluv, a to bez ambice věnovat se mechanismu souběžně platného režimu obou smluv vyčerpávajícím způsobem. Mám záměrem je spíše vytknout body podstatné pro další části této práce.

Úmluvy **pokrývají** svým obsahem **stejnou materii**, a to oblast spolupráce při užívání, nakládání s mezinárodními vodními toky a jejich ochraně. Přistupují k ní však z odlišné pozice. UNWC se soustřeďuje na pravidla užívání a rozdělování vod, zatímco Úmluva o vodách poskytuje detailnější úpravu omezení přeshraničního dopadu tohoto užívání a zaměřuje se více na ochranu životního prostředí.⁵² Tento rozdíl se jeví jako přirozený důsledek jiných způsobů vzniku. Úmluva o vodách svojí komplexnější úpravou stavěla v 90. letech na již existujících sítích regionální mezistátní spolupráce a mohla si „dovolit“ regulovat úroveň ochrany vodních zdrojů a zakotvit vymezení technických standardů této ochrany. UNWC naproti tomu vyvěrá z minimálního standardu, který by měl být naplňován napříč všemi světovými vodními toky.

Paralelní smluvní režimy regulující stejnou materii se pojí s **fenomémem fragmentace mezinárodního práva**, překonávaným **principem harmonizace**. Tento princip fragmentaci předchází tím, že stanoví platnost a aplikovatelnost smluv v takovém rozsahu, v němž jsou obě

---

⁵¹ Guide to Implementing The Water Convention: ECE/MP.WAT/39, str. 10.

⁵² TANZI, Attila. *The Relationship between the 1992 UNECE Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes and the 1997 UN Convention on the Law of the Non Navigational Uses of International Watercourses: Report of the UNECE Task Force on Legal and Administrative Aspects* [online]. Ženeva [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/publications/documents/conventiontotal_Eng_final.pdf

slučitelné.⁵³ Mezi oběma „vodními“ úmluvami existuje **vztah komplementarity**. UNWC se v 9. bodu své preambule odvolává na existující bilaterální a multilaterální úmluvy (aniž by Úmluvu o vodách výslovně zmínila), konkrétněji řeší možná interpretační úskalí ve střetu s jinými úmluvami v čl. 3.⁵⁴ Úmluva o vodách neobsahuje žádná konkrétní ustanovení v tomto směru, avšak smluvní strany označily vztah obou úmluv za komplementární v deklaraci jejich druhého zasedání v roce 2000 v Haagu.⁵⁵

2.2. Regionální smluvní právo

Regionální smlouvy jsou uzavírané mezi pobřežními státy v konkrétních mezinárodních povodích. **Přidanou hodnotou těchto smluv** je stabilizace vztahů mezi státy týkající se systémů sdílených vodních zdrojů,⁵⁶ objasnění vlastnického práva států k vodě a předcházení uzurpace většího množství vody na úkor ostatních pobřežních států.⁵⁷ Smlouvy zavádějí mechanismy sdílení informací a vytváří potenciál pro založení společného hospodaření s vodou.

Ideální regionální smlouvy dle Wouters obsahují **pět klíčových prvků**, které představují základní pilíře přeshraniční spolupráce – působnost, hmotněprávní normy, procesní normy, institucionální mechanismy a mechanismus řešení konfliktů mezi smluvními stranami.⁵⁸ Pokud by byly ve smlouvě úplně a jednoznačně zakotveny všechny prvky, lze předpokládat efektivitu spolupráce mezi zavázanými státy.

---

⁵³ Conclusions of the work of the Study Group on the Fragmentation of International Law: Difficulties arising from the Diversification and Expansion of International Law: International Law Commission. Paragraph 4. *United Nations* [online]. 2006 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z:

https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_9_2006.pdf

⁵⁴ Úmluva řeší svůj vztah: i. s již uzavřenými smlouvami, ii. se smlouvami uzavřenými v budoucnu (poté, co se stát stal smluvní stranou Úmluvy). Úmluva nemá vliv na práva a povinnosti smluvních států vyplývající z mezinárodních smluv uzavřených předtím, než se staly smluvními státy Úmluvy, avšak vyzývá státy k harmonizaci již uzavřených smluv se základními principy Úmluvy.

Co se týče vlivu Úmluvy na obsah smluv budoucích, ty by měly být v souladu s principy, na nichž Úmluva stojí a měly by aplikovat principy Úmluvy na konkrétní zvláštnosti mezinárodního vodního toku. Státům Úmluva neukládá povinnost převzít ustanovení Úmluvy do znění těchto smluv.

⁵⁵ „...stress[ing] the importance of their complementarity in the international water law process.“ (odst. 9 dodatku č. 1).

REPORT OF THE SECOND MEETING OF THE PARTIES TO THE CONVENTION ON THE PROTECTION AND USE OF TRANSBOUNDARY WATERCOURSES AND INTERNATIONAL LAKES (ECE/MP.WAT/5): ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE. *Economic and Social Council* [online]. United Nations, 29 August 2000 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/pdf/ece_mp_wat5.pdf. Str. 20.

⁵⁶ MCCAFFREY, Stephen. The need for flexibility in freshwater treaty regimes. *Natural Resources Forum* [online]. Oxford: Blackwell Publishing, 27(2), 156–162 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1477-8947.00050>

⁵⁷ ANSINK, Erik a kol. *River Sharing and Water Trade: Tinbergen Institute Discussion Paper 15-001/VIII* [online]. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://papers.tinbergen.nl/15001.pdf>

⁵⁸ WOUTERS, Patricia. *International Law – Facilitating Transboundary Water Cooperation*, str. 17.

Působnost se vztahuje na zeměpisnou a funkční definici předmětu smlouv, na něž bude dopadat smluvní režim. Zvláště důležité je vymezení geografických a hydrologických parametrů vodního zdroje, včetně jednotlivých způsobu užívání tohoto zdroje.⁵⁹

Pro účely studia rozsahu působnosti smluv byla sbírána data o jejich charakteristice. Výsledky studie vedené Phillipsem a Jägerskogem, kteří pracovali se statistickými údaji zahrnujícími celkem 145 smluv uzavřených ve 20. století, ukazují, že 86 % ze smluv jsou bilaterálními, ačkoliv mezinárodní povodí jakožto předmět těchto smluv vede přes více států, které se tak nachází mimo smluvní režim.⁶⁰ 39 % z nich se týkalo výroby elektřiny, 37 % rozdělení vod, 9 % povodňových systémů, 6 % využití v průmyslu, 4 % dopravy, 4 % znečištění a 1 % rybolovu.

Hmotněprávní normy pak vymezují obsah smlouvy, práva a povinnosti smluvních stran. Základním kamenem modelové regionální smlouvy je oprávnění užívat sdílený vodní zdroj v souladu s principem spravedlivého a rozumného užívání. Principy ve smlouvách plní roli interpretačního vodítka pro obsah smluv ve dvou rovinách – jsou vůdčími zásadami chování pobřežních států a zacelují právní mezery ve smlouvách.⁶¹

Skrze **procesní normy** se aplikují normy hmotněprávní. Procesní normy mohou mít podobu jednacího řádu společných orgánů upravujícího konzultace, výměnu informací, notifikace, vycházející ze zásad transparentnosti, předvídatelnosti a vynutitelnosti právních pravidel. Dalšími příklady procesních norem jsou společný monitoring a hodnocení, výzkum a vývoj a systém varování.⁶² **Institucionální mechanismy** zajišťují naplňování cílů smlouvy skrze založení a ustanovení orgánů smlouvy, shromažďování informací o sdíleném vodním zdroji a další nástroje. Tyto orgány vykonávají činnost v rámci stanovené působnosti a navzájem mezi sebou interagují. Díky rovnému zastoupení v těchto orgánech může být vyvážená faktická „síla“ pobřežních států, avšak pouze za předpokladu, že i pravomoci mezi orgány budou v rovnováze a nebudou nastaveny ve prospěch jednoho či skupiny států.⁶³ Instituce mohou předcházet vzniku a eskalaci konfliktů mezi státy, a to díky zajištění skutkových okolností o předmětu sporu i předložením doporučení k vyřešení situace.

Řešením konfliktů mezi smluvními stranami jako posledního z prvků se věnuje tato práce. Ve vztahu k ostatním prvkům zajišťuje skrze institucionální mechanismy vymahatelnost

---

⁵⁹ Tamtéž, str. 19

⁶⁰ PHILLIPS, David a Anders JÄGERSKOG. *Managing Trans-boundary Waters for Human Development: Human Development Report 2006*. UNDP. [online]. 2006/9 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/jagerskog_anders.pdf

⁶¹ Tamtéž, str. 20.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž, str. 21.

dodržování hmotněprávních i procesněprávních povinností smluvních stran. Nicméně ne všechny smlouvy zakotvují mechanismus řešení sporů, což může snižovat motivaci států se jí řídit a ubírá to na její efektivitě.

Na světě existuje 250 regionálních smluv upravujících režim užívání ve 113 mezinárodních povodích.⁶⁴ Obsah každé smlouvy je uzpůsoben specifickům daného povodí a reflektuje zájmy pobřežních států i přírodní podmínky povodí. Příkladem regionální smlouvy regulující užívání vod jedné z nejdelších řek na světě je **Dohoda o spolupráci v zájmu udržitelného rozvoje povodí řeky Mekong** (*Agreement on the Cooperation for the Sustainable Development of The Mekong River Basin*, dále též Mekongská dohoda či Dohoda)⁶⁵ uzavřená v roce 1995 mezi Thajskem, Vietnamem, Laosem a Kambodžou. Dohoda upravuje působnost čtyř orgánů – Výboru, Rady, Smíšeného výboru a Sekretariátu, jejichž činnost má naplňovat cíl Dohody, kterým je spolupráce ve všech oblastech udržitelného rozvoje, užívání a hospodaření s vodou a souvisejících zdrojích v povodí.

Souhrn nástrojů, jimiž disponuje Výbor jako koordinační orgán, tvoří integrované hospodaření s vodními zdroji (*integrated water resources management*). Prvek integrace spočívá v zahrnutí ekologických a společenských faktorů do rozvojové spolupráce. Toto hospodaření v sobě zahrnuje tvorbu a implementaci rozvojových plánů povodí na národní, regionální i lokální úrovni. Na Dohodu navazují protokoly zajišťující efektivnější implementaci smlouvy, například protokol týkající se procesů notifikace, předchozí konzultace a dohody. Tyto instrumenty přispívají ke kvalitě právního režimu, reagují na mezery nepředvídané smlouvou a podporují dosažení cílů Dohody.⁶⁶

Problematickým aspektem sdíleného užívání vod Mekongu je skutečnost, že Čína a Myanmar, další pobřežní státy Mekongu, nejsou smluvními stranami Dohody a mají pouze status partnera pro dialog. Činnosti obou států v povodí tak nepodléhají režimu notifikace, nedochází k pravidelné výměně dat v rozsahu nutném pro vyvážení zájmů všech států povodí, což znesnadňuje naplnění cíle spolupráce.

---

⁶⁴ GIORDANO, Mark, Alena DRIESCHOVA, James A DUNCAN, Yoshiko SAYAMA, Lucia DE STEFANO a Aaron T WOLF. A review of the evolution and state of transboundary freshwater treaties. Str. 246.

⁶⁵ Agreement on the Cooperation for the Sustainable Development of The Mekong River Basin. *Mekong River Commission for Sustainable Development* [online]. 5. dubna 1995 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://www.mrcmekong.org/assets/Publications/policies/agreement-Apr95.pdf>

⁶⁶ WOUTERS, Patricia. International Law – Facilitating Transboundary Water Cooperation. *TEC BACKGROUND PAPERS* [online]. Global Water Partnership Technical Committee, 2013, (17) [cit. 2022-08-22]. ISSN 1652-5396. Dostupné z: <https://www.gwp.org/globalassets/global/toolbox/publications/background-papers/17-international-law--facilitating-transboundary-water-cooperation-2013-english.pdf>. str. 33

2.3. Judikatura mezinárodních soudů a arbitrážních orgánů

V této podkapitole krátce představím roli judikatury mezinárodních soudů pro oblast užívání sdíleného vodního zdroje. Vzhledem k tomu, že jak Stálý rozhodčí soud (*Permanent Court Of Arbitration*, dále též PCA), tak Mezinárodní soudní dvůr (*International Court of Justice*, dále též ICJ nebo Soud) ve svých rozhodnutích a nálezích berou v potaz právní principy představené extenzivně v další části práce, omezím se na osvětlení kontextu judikatury těchto institucí jako právního pramene.

ICJ v případech z oblasti mezinárodního vodního práva řešil celou řadu aspektů – právo plavby, delimitační spory, kvantitu a kvalitu vody, energetické a ekologické přesahy činností na vodních tocích.⁶⁷ Pomohl postupně **upřesnit význam klíčových pojmů a principů**, jako je společenství zájmů a environmentální újma, a díky sporům předloženým Soudu státy poskytl **právní jistotu díky konzistentním přístupu k jejich řešení**.⁶⁸ Z rozsudků pak vycházely státy při svém hospodaření s vodními zdroji a při regulaci vzájemných práv a povinností v regionálních a bilaterálních smlouvách.

Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti (*Permanent Court of International Justice*, PCIJ), předchůdce ICJ, v případě **Místní příslušnosti Mezinárodní komise pro řeku Odru** z roku 1929⁶⁹ vyjádřil podstatu teorie společenství zájmů, a nastavil tak rovnováhu mezi právy a povinnostmi mezi pobřežními státy v mezinárodním povodí. V případě **Gabčíkovo-Nagymaros** z roku 1997⁷⁰ se kromě celé řady dalších významných právních otázek ICJ věnoval poprvé environmentálním aspektům užívání vodního díla. V rozsudku spojených případů **Stavby silnice podél řeky San Juan v Kostarice a Aktivit Nikaraguy v pohraničí** z roku 2015⁷¹ se Soud zabýval rybolovem jakožto jedním ze způsobů užívání a podtrhl propojení procesních a hmotněprávních aspektů principu nezpůsobení závažných škod. Povinnost konzultace a spolupráce při hospodaření se sdíleným vodním zdrojem byla osvětlena Soudem v případě **Papíren na řece Uruguay** v roce 2010.⁷² Zároveň se v tomto případě Soud vyslovil k povinnosti států posoudit vliv činností na životní prostředí.

---

⁶⁷ MCCAFFREY, Stephen C., Christina LEB a Riley T. DENOON. *Research handbook on international water law*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2019, 1 online resource (584 pages). ISBN 9781785368080. Str. 285.

⁶⁸ Tamtéž, str. 400.

⁶⁹ *Místní příslušnost Mezinárodní komise pro řeku Odru* (Velká Británie, Československo, Dánsko, Francie, Německo, Švédsko vs. Polsko), rozsudek z 10. září 1929, Publications of the Permanent Court of International Justice, Series A. – N. 23

⁷⁰ *Gabčíkovo-Nagymaros* (Slovensko vs. Maďarsko), rozsudek z 27. září 1997, ICJ Reports 1997

⁷¹ *Stavba silnice podél řeky San Juan v Kostarice a Aktivit Nikaraguy v pohraničí*, rozsudek z 16. prosince 2015, ICJ Reports 2015

⁷² *Papírný na řece Uruguay* (Argentina vs. Uruguay), rozsudek z 20. dubna 2010, ICJ Reports 2010

Kromě soudních orgánů hrají roli také arbitrážní orgány při rozhodování klíčových případů. Stálý rozhodčí soud v případě **Trail Smelter** v roce 1941⁷³ tak napomohl k rozvoji principu nezpůsobení závažných škod, když se zaměřil na odpovědnostní rozměr tohoto principu i principu znečišťovatel platí.

Závěrem lze říci, že i přes to, že mezinárodní vodní právo tvoří jen úzkou výseč z celého spektra prvních otázek řešených před oběma nadnárodními soudy a arbitrážními orgány, obsah rozsudků a nálezů přesahuje rozměr jednotlivých případů a formuje praxi pobřežních států.

2.4. *Soft law* dokumenty

Mezinárodní právo je tvořeno kromě mezinárodních obyčejů a mezinárodních smluv také instrumenty *soft law* postrádajícími právní závaznost pro své adresáty, subjekty mezinárodního práva. I přes svoji nevymahatelnost mají významný vliv na vývoj práva v dané oblasti. Společným jmenovatelem těchto dokumentů je skutečnost, že autory jsou instituce, které nejsou subjekty mezinárodního práva. Zařazuji je do této kapitoly proto, že je považuji za prameny práva v širším smyslu. K tomuto závěru docházím na základě čl. 38 odst. 1 písm. d) Statutu Mezinárodního soudního dvora, který stanoví, že Soud při svém rozhodování bere za podklad i „*nauku nejvíce kvalifikovaných spisovatelů různých národů jakožto pomůcku při určování právních pravidel*“.⁷⁴

2.4.1. Helsinská pravidla využívání vody mezinárodních řek

Helsinská pravidla, přijatá v roce 1966 na konferenci Asociace pro mezinárodní právo (*International Law Association*, dále jen ILA)⁷⁵, jsou prvním mezinárodním dokumentem, který zakotvoval jak plavební, tak neplavební užívání vodních zdrojů. **Poprvé** v nich byl **zahrnut i režim hraničních podzemních vod**.⁷⁶ I přes to, že pravidla nelze považovat za formální

---

⁷³ *Trail Smelter* (USA vs. Kanada), nálezy z 16. dubna 1938 a 11. března 1941, Reports of International Arbitral Award, vol. III.

⁷⁴ „*the teachings of the most highly qualified publicists of the various nations, as subsidiary means for the determination of rules of law*“

Český překlad Statutu viz vyhláška ministra zahraničních věcí o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

⁷⁵ Tato nevládní organizace, která se skládá z komisí s mezinárodním zastoupením, poskytuje odbornou konzultaci agenturám OSN a podporuje tak zkoumání a vývoj mezinárodního práva veřejného i soukromého.

About us. *International Law Association* [online]. 2017 [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: <https://www.ila-hq.org/index.php/about-us>

⁷⁶ SALMAN, S. M. The Helsinki rules, the UN watercourses convention and the Berlin rules: perspectives on international water law. *Water Resources Development* [online]. Routledge, 2007, 23(4), 625–640 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.internationalwaterlaw.org/bibliography/articles/general/Salman-BerlinRules.pdf>

pramen mezinárodního práva⁷⁷ z důvodu chybějícího mandátu ILA k vydávání aktů s mezinárodněprávním významem, ovlivnila obsah dalších mezinárodních smluv.⁷⁸

Přínos Pravidel lze shrnout do hlavních bodů – i. byly inspirací pro později připravovanou UNWC, ii. přispěly k rozvinutí principu spravedlivého a rozumného užívání, přičemž princip nezpůsobení závažných škod vnímají jako jedno z hledisek spravedlnosti tohoto vůdčího principu, iii. stanovily, že žádný ze způsobů užívání sdíleného zdroje nemá přednost před způsoby jinými (a to ani plavba, což bylo doposud kontroverzním tématem).⁷⁹

Pravidla jsou členěna do 6 kapitol. V obecných ustanoveních jsou obsaženy základní definice, na něž navazují kapitoly týkající se principu spravedlivého a rozumného užívání, znečišťování, plavby, voroplavby (plavení dříví) a řízení o prevenci a řešení konfliktů. V dodatku nalezneme modelová pravidla pro ustavení conciliační komise pro řešení sporů. Kapitola týkající se znečištění a znečišťování vody připomíná princip nezpůsobení závažných škod.

Zaměřím se na poslední **kapitulu o prevenci a řešení konfliktů mezi pobřežními státy**, která ve 12 článcích zakotvuje kaskádu způsobů řešení sporů. Pravidla doporučují státům v rámci prevence sdílet informace o vlastnostech mezinárodního vodního toku na jejich území, jeho užívání a činnostech, které by mohly mít vliv na užívání jinými státy. Na tyto činnosti by měly s předstihem upozornit a poskytnout prostor druhému státu pro vyhodnocení vlivu zamýšlené činnosti na část toku jím protékající.⁸⁰

Při vzniku konfliktu se nejprve doporučuje vyjednávat, oslovit společnou agenturu s cílem formulovat nejúčinnější plán řešení.⁸¹ Nepomohou-li tyto způsoby řešení konfliktů, pak mají státy vyhledat mezinárodní organizaci či třetí stát ze účelem mediace nebo poskytnutí dobrých služeb.⁸² V případě neúspěchu této metody pak směřují Pravidla k ustavení vyšetřovací komise či *ad hoc* conciliační komise.⁸³ Posledním článkem kaskády, když se všechny předchozí možnosti ukáží jako neprůchodné, nebo výsledek řešení sporů dle předešlých metod není přijat státy, je předložení sporu k *ad hoc* či stálému arbitrážnímu soudu nebo ICJ.⁸⁴

---

⁷⁷ Formální pramen práva chápu jako pramen v užším slova smyslu, nicméně jak jsem v úvodu kapitoly předestřela, za pramen v širším slova smyslu (materiálním) Helsinská pravidla považuji.

⁷⁸ SALMAN, S. M. The Helsinki rules, the UN watercourses convention and the Berlin rules: perspectives on international water law. Str. 23.

⁷⁹ MESHEL, Tamar. Swimming against the current: Revisiting the principles of international water law in the resolution of fresh water disputes. Str. 153.

⁸⁰ Čl. 29 Helsinských pravidel

⁸¹ Čl. 31 Helsinských pravidel

⁸² Čl. 32 Helsinských pravidel

⁸³ Čl. 33 Helsinských pravidel

⁸⁴ Čl. 34 Helsinských pravidel

2.4.2. Berlínská pravidla pro vodní zdroje

Po více než 40 letech vývoje mezinárodního vodního práva ILA vydala v roce 2004 další pravidla, Berlínská pravidla pro vodní zdroje (*Berlin Rules on Water Resources*, dále též Berlínská pravidla)⁸⁵ která jsou svým obsahem oproti Helsinským pravidlům a UNWC **detailnější** (asi dvakrát více článků než Helsinská pravidla) a **komplexnější**.⁸⁶ K režimu užívání vod přistupují leckdy odlišně a progresivněji než předchozí. Důkazem jejich kontroverze a nejednoznačného přijetí odbornou veřejností je dissent čtyř členů komise ILA zodpovědné za návrh Pravidel.⁸⁷

Již v preambuli pravidel nalezneme odkaz na mezinárodní humanitární právo, právo životního prostředí a ochranu lidských práv. Tyto roviny se propisují do Pravidel v úvodní části o principech. Oproti starším dokumentům zabývajícím se užíváním sdílených vodních zdrojů Pravidla ve 14 kapitolách upravují výslovně princip minimalizace environmentální újmy, integrovaný a udržitelný přístup k užívání sdílených vodních zdrojů a právo osob dotčených rozhodnutími týkajícími se užívání na participaci.⁸⁸ Za revoluční lze považovat působnost Pravidel vztahující se nejen na mezinárodní vodní toky, ale také na vnitrostátní toky.

Pravidla se věnují ochraně vodních ekosystémů mimo jiné před zavlečením nepůvodních druhů i vniknutím nebezpečných látek (s odkazem na princip předběžné opatrnosti), plavbě, posouzení vlivů činnosti na životní prostředí, reakci na extrémní situace jako povodně, sucha a havárie, zvláštní ochraně vod a vodních děl během války či ozbrojeného konfliktu. Zajímavým projevem provázání s humanitárním právem je upřednostnění uspokojení základních životních potřeb před ostatními způsoby užívání v čl. 14.⁸⁹

---

⁸⁵ Členové ILA přijaly Berlínská pravidla jako revizi Helsinských pravidel, což dokládá i návrh původního názvu „Revidovaná pravidla spravedlivého a rozumného užívání při hospodaření s vodou“ (*The Revised ILA Rules on Equitable and Sustainable Uses in the Management of Waters*).

SALMAN, S. M. The Helsinki rules, the UN watercourses convention and the Berlin rules: perspectives on international water law. Str. 635.

Berlin Rules on Water Resources (2004). UNECE: INTERNATIONAL LAW ASSOCIATION [online]. [cit. 2021-9-15]. Dostupné z: https://unece.org/fileadmin/DAM/env/water/meetings/legal_board/2010/annexes_groundwater_paper/Annex_IV_Berlin_Rules_on_Water_Resources_ILA.pdf

⁸⁶ SALMAN, S. M. The Helsinki rules, the UN watercourses convention and the Berlin rules: perspectives on international water law. Str. 635.

⁸⁷ Dissenting Opinion of Members of ILA Water Resources Committee. *Water Resources Committee Report: ILA Berlin Conference 2004* [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/ILA/ILABerlinRulesDissent2004.pdf>

⁸⁸ Ve čtvrté kapitole rozvíjejí právo na přístup k vodě, participaci a přístup k informacím, vzdělání, ochranu domorodých národů a zvláště zranitelných osob a povinnost státu nahrazovat škodu vzniklou osobám vysídleným z důvodu činností na vodních tocích (především stavba rozsáhlých vodních děl). V kapitole jedenácté pak obsahují prostředky právní ochrany v případě, že tato práva jsou státem porušena.

⁸⁹ „1. In determining an equitable and reasonable use, States shall first allocate waters to satisfy vital human needs.

Zvláštní pozornost je věnována podzemním vodám, které s vědomím jejich specifické ochrany Pravidla vyčleňují do zvláštní kapitoly. Nad rámec obecných principů aplikovatelných na všechny vodní zdroje stanovují **princip udržitelného užívání zvodní a prevence jejich degradace**.⁹⁰ Režim pravidel se vztahuje nejen na zvodně propojené s povrchovými vodami, ale též ty uzavřené, a také na podzemní vody vnitrostátní.

Prevenici konfliktů mezi státy adresují v kapitole o mezinárodní spolupráci a správě, jejich řešení pak v navazující kapitole. Oproti Helsinským pravidlům obsahují více strohá doporučení. Státy mají dojít řešení metodou dle svého výběru, přičemž ve skutkově náročných sporech se doporučuje ustavit vyšetřovací komise. Neukáže-li se vybraný způsob řešení jako úspěšný, státy mají sáhnout k arbitráži a litigaci.⁹¹

Kritici Pravidel tvrdí, že zatímco Helsinská pravidla kodifikovala již ustálené principy mezinárodního práva, Berlínská pravidla inkorporují také ta nově se formující a kladou je na stejnou úroveň, což nabourává dosavadní přístup k principům.⁹² Nerozlišují mezi nimi při vyvození právní závaznosti. Díky širokému provázání režimu sdílených vodních zdrojů s ochranou životního prostředí však mohou být Berlínská pravidla vhodným vodítkem pro účinnou ochranu přirozených funkcí vodních ekosystémů při klimatické změně. Pravidla představují systém povinností pobřežních států vztahující se jednotně nejen na hraniční toky, ale také na toky vnitrostátní, čímž **stanoví jednotný minimální standard ochrany**. Výhodou pravidel je široká působnost na vody povrchové i podzemní. Dle mého soudu by měla Pravidla, i přes svůj částečně sporný charakter, sloužit jako inspirace pro vyjednávání dalších regionálních smluv.

2.4.3. Návrh článků o právu hraničních zvodní

Přistupuji k prozatím nejnovějšímu příspěvku ILC k mezinárodní odborné debatě o režimu hraničních zvodní a podzemních vod obecně, kterým je Návrh článků o právu hraničních zvodní (*Draft Articles on the Law of Transboundary Aquifers*, v této kapitole též jako Návrh článků) z roku 2008.⁹³ Dokument představuje výsledek úzké spolupráce hydrogeologického týmu

---

2. *No other use or category of uses shall have an inherent preference over any other use or category of uses.*“

⁹⁰ DELLAPPENA, Joseph. The Berlin Rules on Water Resources: The New Paradigm for International Water Law. *World Environmental and Water Resources Congress* [online]. 2006, 1-10 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://iwra.org/member/congress/resource/abs568_article.pdf

⁹¹ Čl. 72 a 73 Berlínských pravidel

⁹² SALMAN, S. M. The Helsinki rules, the UN watercourses convention and the Berlin rules: perspectives on international water law. Str. 638.

⁹³ Draft Articles on the Law of Transboundary Aquifers, with commentaries (2008): International Law Commission. *United Nations* [online]. New York [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_5_2008.pdf

s týmem právním vedenou cílem kodifikovat právní principy.⁹⁴ Návrh článků je **reakcí na chybějící celistvou úpravu hraničních útvarů podzemních vod**, tedy zvodní. Klade si za cíl podpořit státy v zahrnutí podzemních vod do regionálních smluv tím, že jim poskytne právně nezávazný návrh článků s vysokou kvalitou právní úpravy.⁹⁵ Příkladem inspirace tímto dokumentem je Dohoda o zvodni Guarani z roku 2010 uzavřená mezi čtyřmi jihoamerickými státy, kteří tuto zvodně sdílejí – Brazílií, Uruguayí, Paraguayí a Argentinou.⁹⁶

Proč je pozornost ILC věnována právě režimu podzemních vod? Tento druh vod je oproti povrchovým vodám náchylnější ke znečištění, protože obecně teče pomaleji, a tím pádem se i pomaleji vyčistí od škodlivých látek do nich vniklých.⁹⁷ V případě, že je podzemní voda již kontaminována, je velmi obtížné navrátit stav před touto kontaminací. Než se voda ve zvodni opět vyčistí, může být do té doby nevyužitelná po roky i desítky let. Další specifikum představuje technická náročnost monitorování stavu podzemní vody vzhledem k hloubce jejího výskytu. Určité druhy zvodní nejsou spojeny s povrchovými vodami, přirozeně se nedoplňují vodou, a proto nemohou být udržitelně užívány – každé jejich užívání tak zmenšuje zdroj vody.⁹⁸

ILC se ve své kodifikační práci obecně zabývá kromě hraničních zvodní jakožto formy sdíleného vodního zdroje i dalšími sdílenými přírodními zdroji, zemním plynem a ropou. Na režim sdílených vodních a dalších přírodních zdrojů nelze aplikovat stejné principy, neboť voda je nepostradatelná k lidskému přežití, zatímco jmenovaná fosilní paliva jsou zdrojem ekonomického zisku států jakožto nerostné suroviny nacházející se jejich území.

Návrh článků není jediným příspěvkem ke kodifikaci mezinárodních obyčejů v užívání hraničních zvodní. ILA v roce 1986 navázala na Helsinská pravidla Soulskými pravidly mezinárodních podzemních vod, avšak tato pravidla se neujala v praxi států.⁹⁹ Krátce na to

---

⁹⁴ RIVERA, Alfonso. Transboundary aquifers along the Canada-USA border: science, policy and social issues. *Journal of Hydrology: Regional Studies* [online]. 2015, 4, 623–643 [cit. 2022-01-19]. ISSN 2214-5818. Dostupné z: [doi:10.1016/j.ejrh.2015.09.006](https://doi.org/10.1016/j.ejrh.2015.09.006)

⁹⁵ VILLAR, Pilar Carolina a Wagner Costa RIBEIRO. The Agreement on the Guarani Aquifer: a new paradigm for transboundary groundwater management? *Water international* [online]. ABINGDON: International Water Resources Association, 2011, 36(5), 646-660 [cit. 2022-06-13]. ISSN 0250-8060. Dostupné z: [doi:10.1080/02508060.2011.603671](https://doi.org/10.1080/02508060.2011.603671). Str. 653.

⁹⁶ Guarani je jedna z největších zvodní na světě. Znění dohody dostupné zde: *Guarani Aquifer Agreement: International Environmental Law Research Centre* [online]. 2010 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.ielrc.org/content/e1029.pdf>

⁹⁷ ECKSTEIN, Gabriel. *The International Law of Transboundary Groundwater Resources*. London: Taylor and Francis, 2017, 1 online resource (187 pages). ISBN 1-317-55131-1. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: [doi:10.4324/9781315731216](https://doi.org/10.4324/9781315731216). Str. 81.

⁹⁸ Tamtéž, str. 82.

⁹⁹ The Seoul Rules on International Groundwaters (1986): Adopted by the International Law Association at the Sixty-Second Conference Held at Seoul in 1986 [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <http://www.cawater-info.net/library/eng/l/seoul.pdf>

následovala Charta nakládání s podzemními vodami,¹⁰⁰ kterou vytvořila UNECE. Samotná ILC v roce 1994 vytvořila Rezoluci o uzavřených hraničních podzemních vodách¹⁰¹ jako doplněk Návrhu článků o právu neplavebního využívání vodních toků. Poslední jmenovaný instrument dal základ dvojímu režimu podzemních vod. Podzemní vody spojené s vodami povrchovými spadají pod UNWC (vzniklé na základě Návrhu článků o právu neplavebního využívání vodních toků), kdežto podzemní vody uzavřené se řídí rezolucí.¹⁰²

Někteří autoři zaměřující se na režim mezinárodních vodních toků považují Návrh článků o právu hraničních zvodní za odchylný od dosavadních trendů v oblasti.¹⁰³ Odchylku představuje definice zvodně. Zatímco výše jmenované dokumenty upravující režim zvodní definovaly geologický útvar zvodně (*aquifer*) a vodní zdroj obměňující se v tomto útvaru (*groundwater*) zvlášť,¹⁰⁴ Návrh článků oba prvky zahrnuje pod pojem zvodně (*aquifer*).¹⁰⁵ Oddělené definování těchto pojmů vychází z dosavadní mezinárodní praxe, z níž plyne, že se na samotný geologický útvar vztahuje princip svrchovanosti toho státu, na jehož území se útvar nachází, a na vodní zdroj svrchované právo států zvodně na jeho užívání, zároveň omezené povinností brát na zřetel svrchovaná práva ostatních států zvodně na užívání.

Čl. 3 Návrhu článků zakotvuje princip svrchovanosti: „každý stát zvodně má právo vykonávat neomezenou moc nad částí hraniční zvodně nebo systému zvodní nacházejících se na jeho území. Svrchovanost vykonává stát v souladu s mezinárodním právem a tímto Návrhem článků.“¹⁰⁶ Dle mého názoru znění článku může vzbuzovat pochyby o tom, zda se při výkonu svrchovanosti berou v potaz práva dalších států zvodně. Domnívám se ale, že tato práva jsou zahrnuta právě

---

¹⁰⁰ Charter on Ground-water Management (1989). Economic Commission for Europe: ECE/ENVWA/12 [online]. New York [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/publications/documents/Library/1989_Charter_Groundwater_Eng.pdf

¹⁰¹ Resolution on Confined Transboundary Groundwater, in Report of the International Law Commission on the Work of Its Forty-sixth Session, [1994] UN Doc. A/49/10. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_49_10.pdf. Str. 135.

¹⁰² MCINTYRE, Owen. International water resources law and the International Law Commission draft articles on transboundary aquifers: a missed opportunity for cross-fertilisation? Martinus Nijhoff, 2011. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: [doi:10.1163/187197311x582386](https://doi.org/10.1163/187197311x582386). Str. 5.

¹⁰³ Tamtéž, str. 17.

Dále: MCCAFFREY, S. C. The international law commission's flawed draft articles on the law of transboundary aquifers: the way forward. *Water International* [online]. International Water Resources Association, 2011, 36(5), 566–572 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02508060.2011.597094?needAccess=true>

¹⁰⁴ MCINTYRE, Owen. International water resources law and the International Law Commission draft articles on transboundary aquifers: a missed opportunity for cross-fertilisation? Str. 12.

¹⁰⁵ „*aquifer*” means a **permeable water-bearing geological formation underlain by a less permeable layer and the water contained in the saturated zone of the formation**“

Čl. 2 písm. a) Návrhu článků o právu hraničních zvodní. Zvýraznění doplněno.

¹⁰⁶ „*Sovereignty of aquifer States*

Each aquifer State has sovereignty over the portion of a transboundary aquifer or aquifer system located within its territory. It shall exercise its sovereignty in accordance with international law and the present draft articles.“
Překlad autorky.

v druhé větě článku, neboť vyplývají z mezinárodního práva. Na tento článek navazuje článek zakotvující spravedlivé a rozumné užívání, který vyvažuje princip svrchovanosti. Tato systematika naznačuje, že státy zvodně při spravedlivém a rozumném užívání zvodní vychází ze svého svrchovaného práva ke zvodním jakožto součástí jejich území, které není tímto užíváním popřeno, nýbrž omezeno.

Návrh článků neomezuje svoji **působnost** pouze na uzavřené zvodně, ale na **oba druhy zvodní**, což může přinášet nejasnost ohledně právního režimu, který se použije na neuzavřené zvodně (tyto spadají pod UNWC). Vzhledem k tomu, že prozatím nebyla přijata úmluva týkající se hraničních zvodní, která by se inspirovala Návrhem článků,¹⁰⁷ by se na propojené zvodně aplikovala UNWC.

Návrh článků obsahuje 19 článků členěných do 4 částí věnujících se v úvodu definicím, obecným principům, pak specifickým povinnostem ochrany, zachování a nakládání s podzemními vodami, a nakonec ustanoveními o technické spolupráci mezi státy či ochraně během ozbrojeného konfliktu. **Přínosem Návrhu článků** je úprava práv a povinností států při činnostech odlišných od užívání, které mají nebo mohou mít vliv na zvodně, protože tento aspekt dosud není obsažen v UNWC.¹⁰⁸

2.4.4. Voda v kontextu Organizace spojených národů

Na předchozí kapitoly naváže výklad týkající se pohledu nejvýznamnější mezinárodní organizace na světě, Organizace spojených národů, na vodní zdroje. Tuto část zařazuji do spektra *soft law* instrumentů, protože právě OSN má možnost upozorňovat na palčivá globální témata současná i budoucí a představuje uznávanou organizací s komplexní vnitřní strukturou požívající legitimacy ze členství 193 států světa.

Z pohledu práva jsou výsledkem činnosti orgánů i agentur OSN právně nezávazné závěry s různým názvem. Výjimkou jsou rezoluce Rady bezpečnosti s povahou rozhodnutí vydávané při ohrožení, porušení míru a činech útočných dle čl. 41 a 42 kapitoly VII. Charty OSN.¹⁰⁹ V této podkapitole se budu okrajově zabývat vnímáním vody v kontextu Agendy 2030

---

¹⁰⁷ V roce 2011 přijalo Valné shromáždění rezoluci jako krok mezi zveřejněním návrhu článků a vznikem úmluvy. Resolution adopted by the General Assembly on 9 December 2011 (A/RES/66/104): 66/104. The law of transboundary aquifers. *United Nations General Assembly: Sixty-sixth session* [online]. New York, 2012 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/UNGA_Resolution_on_Law_of_Transboundary_Aquifers-2011.pdf

¹⁰⁸ ECKSTEIN, Gabriel. The International Law of Transboundary Groundwater Resources. Str. 84.

¹⁰⁹ FROWEIN, Jochen A. United Nations (UN). *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2013 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e537?print=pdf>. Bod č. 33.

pro udržitelný rozvoj, která byla přijata jako rezoluce Valného shromáždění OSN v roce 2015.¹¹⁰ Tento dokument jsem si vybrala, protože představuje ideologický a programový rámec směřování OSN mezi roky 2015 a 2030, promítající se do takřka veškerých činností OSN.

Dále přiblížím přístup Rady bezpečnosti OSN ke konfliktům o vodu. Rada bezpečnosti figuruje jako nejdůležitější mezinárodní orgán vybavený nástroji k potlačování hrozeb mezinárodnímu míru a bezpečnosti. V souvislosti s jejím mandátem si lze klást otázku, zda by vývoj reakce Rady na napětí v celé řadě konfliktů projednávaných na její půdě mohl dospět až k autoritativnímu zásahu do konfliktu.

Agenda 2030 představuje trajektorii světového rozvoje směrem k udržitelnějšímu využívání omezených zdrojů naší planety. Zaměřuje se na 17 **Cílů udržitelného rozvoje** obsahující indikátory implementace. Agenda 2030 propojuje v souladu s principem udržitelného rozvoje ekonomický rozvoj se sociální inkluzí a ochranou životního prostředí.¹¹¹

Voda je v kontextu Agendy vnímána jako nezbytný zdroj pro lidské přežití (Cíl č. 6: Zajištění dostupnosti vody a sanitačních zařízení všem a udržitelné hospodaření s nimi), ale také pro mořské a suchozemské ekosystémy (Cíle č. 14: Ochrana a udržitelné využívání oceánů, moří a mořských zdrojů pro zajištění udržitelného rozvoje; a 15: Ochrana, obnova a podpora udržitelného využívání suchozemských ekosystémů, udržitelné hospodaření s ledy, potírání rozšiřování pouští, zastavení a následné zvrácení degradace půdy a zastavení úbytku biodiverzity), pro produkci potravin (Cíl č. 2: Vymýcení hladu, dosažení potravinové bezpečnosti a zlepšení výživy, prosazování udržitelného zemědělství) a elektrické energie (Cíl č. 7: Zajištění přístupu k cenově dostupným, spolehlivým, udržitelným a moderním zdrojům elektrické energie pro všechny).¹¹²

Na poli OSN se v posledních letech opakovaně upozorňuje na důležitost tématu vody a šetrného a udržitelného nakládání s ní. Příkladem je **Mezinárodní akční dekáda – voda jako udržitelný zdroj** (*The International Decade for Action on Water for Sustainable Development*) vyhlášená

---

¹¹⁰ Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015: A/RES/70/1. *United Nations General Assembly: Seventieth session* [online]. New York, 2015 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

¹¹¹ „The 17 Sustainable Development Goals and 169 targets ... are integrated and indivisible and balance the three dimensions of sustainable development: the economic, social and environmental“
Preamble. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015: A/RES/70/1.

¹¹² *The United Nations world water development report 2020: water and climate change* [online]. Paris: UNESCO World Water Assessment Programme, 2020 [cit. 2022-08-22]. ISBN 978-92-3-100371-4. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372985.locale=en>. Str. 39.

Valným shromážděním OSN pro roky 2018 až 2028.¹¹³ Cílem tohoto programu je zintenzivnit implementaci politik se vztahem k vodě na národní úrovni členských států OSN, konkrétně se jedná o implementaci Pařížské klimatické dohody z roku 2015, Sendaiského rámce pro snižování rizika katastrof 2015-2030 a Agendy 2030.

Rezoluce Rady bezpečnosti obecně nejsou považovány za prameny mezinárodního práva, výjimku tvoří rezoluce podle kapitoly VII. Charty OSN o donucovacích prostředcích, které může Rada použít pro vynucení dodržování svých rozhodnutí. Dle článku 25 Charty „*se členové Organizace spojených národů shodují v tom, že přijmou a provedou rozhodnutí Rady bezpečnosti v souladu s touto Chartou.*“¹¹⁴ Články 41 a 42 obsahují konkrétní opatření, které může Rada učinit.¹¹⁵ Článek 103 nadřazuje v případě konfliktu mezi prameny práva rezoluce Rady bezpečnosti nad mezinárodní smlouvy.¹¹⁶ Rada může v případě intervence suspendovat smluvní ustanovení regulující vztah mezi státy a případně ho nahradit svým rozhodnutím zakotvujícím právo či povinnost jednému nebo více státům.

Fry a Chong se ve své studii zaměřovali na řešení konfliktů o vodu mezi členskými státy OSN skrze možnost Rady ukládat jim povinnosti.¹¹⁷ Vybrali osm přeshraničních konfliktů o vodu, v nichž Rada intervenovala, s cílem zkoumat právní důsledky a význam těchto intervencí z pohledu mezinárodního vodního práva. Autoři studie v úvodu předestírají nedostatečně

---

¹¹³ Resolution adopted by the General Assembly on 21 December 2016: A/RES/71/222. *United Nations General Assembly: Seventy-first session* [online]. New York, 2017, 2017 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/459/99/PDF/N1645999.pdf?OpenElement>

¹¹⁴ *Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora* [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

¹¹⁵ „Článek 41

Rada bezpečnosti může rozhodnout, jakých opatření nezahrnujících užití ozbrojené síly má být použito, aby jejím rozhodnutím bylo dodáno účinnosti, a může vyzvat členy Organizace spojených národů, aby taková opatření provedli. Tato opatření mohou zahrnovat úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků, spojů železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, rádiových a jiných, jakož i přerušování styků diplomatických.

Článek 42

Má-li Rada bezpečnosti za to, že by opatření podle článku 41 nedostačovala anebo že se ukázala nedostatečnými, může podniknout takové akce leteckými, námořními nebo pozemními silami, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti. Takové akce mohou zahrnovat demonstrace, blokádu a jiné operace leteckými, námořními nebo pozemními silami členů Organizace spojených národů.“

Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora

¹¹⁶ „Článek 103

V případě rozporu mezi závazky členů Organizace podle této Charty a jejich závazky podle kterékoli jiné mezinárodní dohody, mají přednost závazky podle této Charty.“

Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora

¹¹⁷ FRY, James D a Agnes CHONG. UN SECURITY COUNCIL RESOLUTION OF INTERNATIONAL WATER DISPUTES. *Georgetown journal of international law* [online]. Georgetown University Law Center, 2019, 50(2), 363 [cit. 2022-06-13]. ISSN 1550-5200. Dostupné z: https://heinonline.org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/geojintl50&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=363

prozkoumané téma potenciální činnosti Rady bezpečnosti v oblasti mezinárodního vodního práva.¹¹⁸

Typickým narativem konfliktní situace je popírání práva jednoho státu na pravidelné užívání sdíleného vodního zdroje státem druhým či zamezování užívání vody fyzickými osobami, které jsou k tomuto oprávněny na základě humanitárního práva. Rada se doposud zabývala takovými konflikty, kdy jejich hlavním důvodem nebyly vodní zdroje. Poškození vodního zdroje v období válečného konfliktu je spíše strategickým nástrojem získání převahy či decimace obyvatelstva druhého státu, může mít podobu sabotáže.

Mezi tyto případy se řadí irácká invaze do Kuvajtu v roce 1990, která měla za důsledek zničení kuvajtských odsolovacích zařízení a cílenou kontaminaci místních zásob vody. Rada reagovala vyjmutím vody a předmětů souvisejících s ní ze sankčního seznamu dříve uvaleného na Irák a žádala ho, aby co nejdříve zajistil kuvajtskému obyvatelstvu postiženému konfliktem přístup k jídlu, vodě a základním službám. Obě tato rozhodnutí byla uložena v režimu závazného účinku, výslovně se vztahovala k vodě. Bohužel v realitě nebyla dodržována.¹¹⁹

Výsledkem studie byl mimo jiné závěr, že Rada přistupuje ke způsobům užívání vodního zdroje v souladu s čl. 10 odst. 2 UNWC, který stanovuje při užívání přednost životně důležitých lidských potřeb.¹²⁰ Nutnost pitné vody pro lidské přežití je tak jedinou výjimkou z obecné rovnosti účelů využití vodního zdroje. **Humanitární rozměr užívání**, jenž Rada bezpečnosti bere v potaz, je podpořen Ženevskými konvencemi zajišťujícími právo zajatců a civilistů na přístup k vodě.

Lze shrnout, že existují rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN vztahující se k problematice konfliktů o vodu. Netýkají se však řešení konfliktů o vodu jako takových, ale důsledků konfliktu spojené například s omezením či znemožněním přístupu k pitné vodě. Otázkou je, zda by vůbec Rada měla být platformou pro řešení konfliktů o vodu vzhledem k tomu, že se jedná o politizovaný orgán, jehož stálí členové mají možnost vetovat pro ně nepohodlné kroky. Osobně se kloním k tomu, že v budoucnu vzhledem ke vzrůstajícímu počtu konfliktů o vodu se Rada nevyhne vyššímu výskytu této agendy, avšak jsem skeptická k výsledným rezolucím, které nejsou dodržovány jejich adresáty.

---

¹¹⁸ FRY, James D a Agnes CHONG. UN SECURITY COUNCIL RESOLUTION OF INTERNATIONAL WATER DISPUTES. Str. 369.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 405.

¹²⁰ „In the event of a conflict between uses of an international watercourse, it shall be resolved with reference to articles 5 to 7, with special regard being given to the requirements of vital human needs.“

2.5. Shrnutí

V druhé části práce byly představeny prameny práva aplikovatelné na prevenci a řešení konfliktů o vodu. Nejprve byl výklad zaměřen na globální mezinárodní smlouvy, Úmluvu OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků z roku 1997 a Úmluvu Evropské hospodářské komise OSN o ochraně a užívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer z roku 1992. Obě sice pokrývají materii sdíleného užívání mezinárodního vodního toku, avšak kladou důraz na odlišný přístup k tomuto užívání. Zatímco Úmluva o vodách více akcentuje ochranu životního prostředí a omezení přeshraničního dopadu užívání na druhý stát, UNWC se soustřeďuje na prevenční aspekty užívání.

Jako *lex specialis* ve vztahu ke globálním smlouvám působí regionální smlouvy uzavírané mezi pobřežními státy v konkrétních mezinárodních povodích. Pro efektivní spolupráci při nakládání s vodou by měly zakotvovat hmotněprávní i procesní normy, vhodně stanovit svou působnost, nastavit vztahy mezi orgány smlouvy a zahrnout také mechanismus řešení konfliktů. Jako příklad regionální smlouvy byla uvedena Dohoda o spolupráci v zájmu udržitelného rozvoje povodí řeky Mekong z roku 1995, která má ambice k hospodaření s vodními zdroji přistupovat integrovaně a komplexně skrze plány rozvoje povodí, platformy výměny dat a informací a dalších nástrojů.

Následně bylo pojednáno o nejdůležitějších případech řešených před ICJ a arbitrážními orgány, které přispěly k vývoji užívání hraničních vod. Detailněji jsou klíčové případy rozebrány v části následující, věnované právním principům. Druhou část práce uzavírá kapitola o *soft law* dokumentech, jejímiž autory jsou instituce, jako je Asociace pro mezinárodní právo a Institut pro mezinárodní právo, těšící se respektu mezinárodního společenství. Tyto dokumenty se zaměřují buď široce na vodní zdroje či mezinárodní řeky (Helsinská pravidla využívání vody mezinárodních řek z roku 1966 a Berlínská pravidla pro vodní zdroje z roku 2004), nebo pouze na podzemní vody (Návrh článků o právu hraničních zvodní z roku 2008). V rámci OSN je vodním zdrojům též věnována pozornost, a to jak v rámci Agendy 2030, tak v rezolucích Rady bezpečnosti OSN.

3. Právní principy jako nástroje prevence konfliktů o vodu

V třetí části diplomové práce se zaměřím na nástroje sloužící k předcházení vzniku či gradace konfliktu o vodu, jimiž jsou právní principy vztahující se k užívání sdílených vodních zdrojů. Z velkého množství principů, kterými je vedeno nakládání pobřežních států s hraničními vodami, vyberu pouze tři z nich – princip spravedlivého a rozumného užívání, princip nezpůsobení závažné škody druhému pobřežnímu státu a princip spolupráce. Trojice právních principů má významnou roli nejen pro prevenci vzniku konfliktů o vodu, ale také pro jejich řešení. Řešením konfliktů o vodu se však budu zabývat až ve čtvrté části této práce. Právním principům bude věnován prostor po seznámení se s významem pojmu hydrodiplomacie, který představuje souhrn nástrojů užívaných k prevenci konfliktů o vodu.

3.1. Hydrodiplomacie jako souhrn prevenčních nástrojů

Islam a Susskind vycházejí z pojmu diplomacie jako **interakce mezi státy s cílem zabránit konfliktu a nepřátelství**.¹²¹ Hydrodiplomacii chápou jako spojení vodní a vědecké diplomacie. Ve středu zájmu první jmenované je adaptivní vodní hospodářství, tedy hospodaření států s cílem strategicky nakládat se sdíleným vodním zdrojem. Praktičtěji si lze pod pojmem představit komplexní vnitrostátní i zahraniční politiku státu směřující k udržitelnému vodnímu hospodaření beroucí v potaz jeho sociální, environmentální i hospodářské přesahy.

Vědecká diplomacie staví na užití vědy k prevenci konfliktů a krizí jako nástroje k lepší komunikaci mezi státy a navázání vzájemné důvěry.¹²² V oblasti životního prostředí je hojně využívána, neboť bez podkladů na vědecké bázi jako předpovědí a výzkumů nelze kvalifikovaně rozhodnout o celé řadě témat, od ochrany ozonové vrstvy po ochranu před nakažlivými chorobami.

Při spojení obou konceptů se ukazuje, že hydrodiplomacie je postavena na vyjednávání podepřeném expertním přístupem zakotveném ve vnitrostátních i mezinárodních právních instrumentech. Proces vyjednávání je v porovnání s tradiční diplomacií otevřenější také pro subjekty rozdílné od států (nejen pro vědecké instituce, ale také mezinárodní a regionální organizace, dotčené místní komunity a další).¹²³ Hydrodiplomacie se zrcadlí do tvorby

---

¹²¹ ISLAM, S., SUSSKIND, L.E. Water Diplomacy: A Negotiated Approach to Managing Complex Water Networks. 2012. ProQuest Ebook Central. Taylor & Francis Group. [online]. 2013 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/uaz/detail.action?docID=988006>. str. 323

¹²² European Commission. Open Innovation, Open Science, Open to the World: A Vision for Europe. Publications Office of the European Union, Luxembourg [online]. 2016. [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/open-innovation-open->

¹²³ WILDER, Margaret O. a Robert G. VARABY a kol. Hydrodiplomacy and adaptive governance at the U.S.-Mexico border: 75 years of tradition and innovation in transboundary water management. *Environmental Science*

mezinárodních smluv týkajících se sdílených vodních zdrojů, při níž ti, co zastupují státy, spolupracují s vědeckými týmy. Cílem této spolupráce je vytvořit režim užívání zdroje respektující přírodní podmínky povodí. Díky kombinaci práva a přírodních věd může vzniknout komplexní a v praxi vhodně aplikovatelná mezinárodní smlouva. Příkladem hydrodiplomacie jsou říční organizace spravující mezinárodní vodní toky, kde spolupracují státy v rámci režimu sdíleného užívání vodního zdroje.

Hydrodiplomacii nelze vtěsnat do ostrých právních kategorií a spíše se prolíná napříč instrumenty mezinárodního práva, projevuje se v chování států a v tendencích mezinárodních organizací stavět sladkou vodu do popředí zájmů mezinárodního dění.¹²⁴ Vychází z mezinárodních právních principů jakožto regulativních idejí dopadajících nejen na výklad, ale také na aplikaci a implementaci právních norem.

3.2. Právní principy vztahující se k užívání sdílených vodních zdrojů

V této kapitole se zaměřím na vybrané právní principy aplikovatelné na užívání sdílených vodních zdrojů. Existuje celá řada principů, kterými je vedeno nakládání pobřežních států s hraničními vodami, nicméně v této práci se budu blíže věnovat pouze dvěma z nich – principu spravedlivého a rozumného užívání a principu nezpůsobení závažné škody. Tyto principy mají významnou roli pro prevenci vzniku konfliktů o vodu, neboť nástroje prevence z nich vyplývají. V další části kapitoly se zmíním též princip spolupráce. Následně bude analyzován vztah mezi těmito principy a důsledky jejich vztahu pro aplikaci těchto principů.

Jakou roli hrají principy vztahující se k užívání sdíleného vodního pro toto užívání? Z principů vyplývají pravidla pro vzájemné chování států při užívání sdíleného vodního zdroje. Poskytují orgánům rozhodující spor prostor pro interpretaci jejich obsahu i případného rozporu mezi nimi. Schmeier¹²⁵ rozlišuje trojí funkci principů – *ex post*, *ex ante* a zákonodárnou funkci.

Ex post funkce vychází z obecné vlastnosti principů, a sice z jejich zavazujícího charakteru jakožto pravidel chování států. Ve vztahu k principům vybraným pro účely této práce je regulováno užívání sdíleného vodního zdroje. Podíváme-li se na jednání státu zpětně optikou principu, můžeme díky němu zhodnotit legitimitu užívání a v případě nedodržení principu

---

and Policy [online]. Říjen 2020, 2020(112), 189-202 [cit. 2022-01-19]. ISSN 1462-9011. Dostupné z: [doi:10.1016/j.envsci.2020.05.013](https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.05.013). Str. 190.

¹²⁴ Příkladem je Mezinárodní akční dekáda – voda jako udržitelný zdroj (*The International Decade for Action on Water for Sustainable Development*) vyhlášená Valným shromážděním OSN pro roky 2018 až 2028 či zahrnutí vody do Cílů udržitelného rozvoje OSN (*Sustainable Development Goals, SDGs*).

¹²⁵ SCHMEIER, Susanne. International Water Law Principles in Negotiations and Water Diplomacy, *Symposium on Interstate Disputes over Water Rights: Essay*, 2021, 173-177 [online]. [cit. 25.8.2021]. Dostupné z: [doi:10.1017/aju.2021.21](https://doi.org/10.1017/aju.2021.21)

konstatovat jeho porušení. Tato funkce nachází uplatnění pouze ve velmi omezeném počtu případů, kdy se spor mezi státy řešil v mezinárodním soudním řízení. Příkladem jsou případy řešené před ICJ, *Gabčíkovo-Nagymaros* a *Pulp Mills*.

Ex ante funkce se vztahuje k fázi vyjednávání a spolupráce mezi státy, kde se uplatňují jako procesní principy charakteristické svojí dynamikou a vůdčí úlohou (*guiding role*) spíše než jako normativní hmotné principy spojené s *ex post* funkcí. Tvoří rámec pro vyjednávání mezi stranami, jenž pomáhá korigovat chování států s cílem dosáhnout společného řešení prospěšného pro všechny zúčastněné. Díky této funkci lze o principech uvažovat nejen jako o pramenu mezinárodního vodního práva, nýbrž také jako o nástroji hydrodiplomacie.¹²⁶ Oproti projevu *ex post* funkce v praxi se *ex ante* funkce objevuje častěji, například při tvorbě institucionalizovaného rámce pro spolupráci v rámci mezinárodního povodí či zavádění mechanismu řešení sporů v bilaterálních smlouvách.

Při vyjednávání, tedy v rámci *ex ante* funkce, mohou principy hrát dvě různé role. Na straně jedné nastavují procesní i hmotný rámec chování států, vymezují prostor, v němž státy mohou přicházet s návrhy a protinávry v různých stádiích negociace. Na straně druhé ale samy mohou být předmětem vyjednávání, typicky při sporu o jejich výklad. Takový spor často zpochybňuje význam spolupráce mezi státy jako celek a přesouvá pozornost z otázky „jak spolupracovat“ ke „zda vůbec spolupracovat“. Typickým sporem o výklad je vztah mezi principem spravedlivého a rozumného užívání a principem nezpůsobení závažné škody.¹²⁷

Stručně představím i poslední funkci, **zákonodárnou**, která vychází z *ex ante* funkce. Znamená, že státy zahrnou výslovně do výsledné dohody principy, které pro ně představují výchozí bod jejich spolupráce. Tím může být posílen význam dohody jako celku a podpořen proces řešení potenciálních sporů z této dohody.

3.2.1. Teorie rozdělování sdílených zdrojů

Pro pochopení obsahu principů je vhodné věnovat prostor **teoriím rozdělování sdílených zdrojů**. Tyto teorie významně ovlivnily pohled mezinárodního práva na práva a povinnosti pobřežních států při výkonu svrchovanosti nad sdíleným zdrojem.

Sdílení přírodních zdrojů bylo v minulosti chápáno rozdílně od současného přístupu podtrhující rozumnost, spravedlnost, solidaritu a udržitelnost rozdělení zdrojů.¹²⁸ Za nejstarší moderní teorii

---

¹²⁶ Tamtéž, str. 174.

¹²⁷ Tamtéž, str. 176.

¹²⁸ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide. Str. 101.

je považována **Harmonova doktrína absolutní územní svrchovanosti**, která byla formulována ve sporu mezi Spojenými státy americkými a Mexikem na řece Rio Grande v roce 1895. USA byly obviněny z odklonění toku řeky, jež významně omezilo přísun vody mexickým komunitám. Generální advokát USA Judson Harmon ve sporu odmítal argumenty protistrany, že bylo porušeno právo užívání vody založené staletí před příchodem prvních kolonizátorů z Evropy do oblasti Colorada. Nepřipouštěl možnost omezení svrchované moci nad územím státu z důvodu způsobení škody na území pobřežního státu. Harmon přiznal pouze jeden limit výkonu svrchovanosti, a to omezení vycházející z vůle původce škody.¹²⁹ Takto formulovaná teorie staví do výhodné pozice státy na horním toku řeky, protože jim umožňuje neomezené užívání vodního zdroje bez ohledu na jeho důsledky mimo jejich státní hranice.

Do protikladu k této teorii se staví **teorie absolutní územní integrity** (*absolute territorial integrity*). Dle ní stát na horním toku nemá právo činit cokoli, co by mohlo ovlivnit právo státu na dolním toku na přirozený průtok řeky. Státy na dolním toku na základě této teorie fakticky mají právo veta pro jakékoliv rozvíjení vodohospodářských děl na řece vedené státem na horním toku.¹³⁰

V současnosti preferovanou a přijímanou teorií je **teorie omezené územní svrchovanosti** (*limited territorial sovereignty*). Dle ní všechny pobřežní státy požívají stejného práva užívat sdílený vodní zdroj a jsou vázány povinností respektovat svrchovanost a související práva dalších pobřežních států. Na rozdíl od předchozích teorií v sobě zahrnuje ochranu zájmů států na dolním i horním toku a navzájem je zavazuje povinností neužívat více vody, než je rozumné a spravedlivé.

Poslední teorií je **teorie společenství zájmů** (*community of interest*). U ní se zastávím déle, neboť je předmětem výzkumu a aktuálních diskuzí odborné komunity. Teorie byla formulována v rozsudku Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti ve věci Místní příslušnosti Mezinárodní komise řeky Odry. Dle odůvodnění Soudu mají všechny pobřežní státy Odry dokonale rovnou příležitost užívat celý mezinárodní tok, s vyloučením jakékoliv výhody jednoho pobřežního státu oproti ostatním.¹³¹ K teorii se přihlásil i ICJ v případě *Gabčíkovo-Nagymaros*, když označil

---

¹²⁹ BRANDENBURG, E. C.: Official Opinions of the Attorney-General of the United States Advising the President and Heads of Departments in Relation to their Official Duties, Vol. 21 (Washington, DC: Government Printing Office, 1898). Str. 281-283.

¹³⁰ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide. Str. 102.

¹³¹ Judgment of 10 September 1929: CASE RELATING TO THE TERRITORIAL, JURISDICTION OF THE INTERNATIONAL COMMISSION OF THE RIVER ODER. *INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE: Series A: Collection of Judgments (1923-1930)* [online]. 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.icj->

UNWC za výsledek moderního vývoje mezinárodního práva a za důkaz posílení teorie zájmů společenství pro neplavební účely mezinárodních vodních toků.¹³² Soud opakovaně potvrdil platnost teorie v případech *Gulf of Fonseca*¹³³ i *Pulp Mills*.

Teorie vychází z přírodní jednotnosti a vzájemné provázanosti povrchových a podzemních vod v rámci jednoho povodí, kde se změna povahy jedné části toku projeví na toku jako celku. Na rozdíl od teorie omezené svrchovanosti není jejím cílem dosáhnout největších užitků současných uživatelů vodního zdroje, ale zajistit ochranu a zachování zdroje pro další generace v souladu s principem udržitelnosti.¹³⁴

Převedení teorie do praxe by znamenalo vytvoření společných mechanismů pro nakládání s vodou a upozadění výkonu svrchovanosti a vyvažování konfliktních zájmů států.¹³⁵ Projevem teorie v historickém kontextu byla celá řada bilaterálních smluv mezi evropskými státy, například demarkační smlouva z roku 1811 uzavřená mezi Pruskem a Vestfálskem, v níž je hraniční řeka Labe považována za společnou oběma královstvím pro účely obchodu a plavby.¹³⁶ S příchodem moderního mezinárodního práva se však přirozenoprávní princip vytrácí z praxe států a přednost dostává pozitivní mezinárodní vodní právo vedené teorií omezené svrchovanosti.¹³⁷

Ve světle zahrnutí environmentálních vlivů na užívání sdílených zdrojů získává teorie společenství zájmů opět větší pozornost. Za přístup progresivnější než tato teorie, je považován

---

[cij.org/public/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_23/74_Commission_internationale_de_l'Oder_Arret.pdf](https://www.icj-cij.org/public/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_23/74_Commission_internationale_de_l'Oder_Arret.pdf). Body č. 5-46

¹³² Judgment of 25 September 1997: CASE CONCERNING THE GABCIKOVO-NAGYMAROS PROJECT. INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE: Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia) [online]. 2021 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/en/case/92/judgments>. Bod č. 85.

¹³³ *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador v. Honduras, Nicaragua): Judgment, 1992 I.C.J. 351, 407* [online]. 11 September 1992 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/75/075-19920911-JUD-01-00-EN.pdf>

¹³⁴ VUCIC, Mihajlo. Access to water in the context of the international watercourse: A theory of the community of interest. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* [online]. Beograd: Pravnog fakulteta u Beogradu, 2019, 67(3), 77-98 [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335985268_Access_to_water_in_the_context_of_the_international_watercourse_A_theory_of_the_community_of_interest. Str. 90.

¹³⁵ Tamtéž, str. 76.

¹³⁶ VITÁNYI, Béla. BOURNE, C. B. The International Regime of River Navigation (Published in cooperation with the T. M. C. Asser Institute.) Alphen aan den Rijn: Sijthoff & Noordhoff, 1979. Pp. xiii, 441. Indexes. Dfl.115; \$57.50. The American journal of international law [online]. 1981, 75(1), 198-199 [cit. 2022-08-23]. ISSN 0002-9300. Dostupné z: [doi:10.2307/2201441](https://doi.org/10.2307/2201441). Str. 37.

¹³⁷ VUCIC, Mihajlo. Access to water in the context of the international watercourse: A theory of the community of interest. Str. 79.

tzv. ekosystémový přístup (*ecosystem approach*).¹³⁸ Ekosystémový přístup staví do středu pozornosti ochranu ekosystému jako celku, jehož součástí je i mezinárodní tok, a zahrnuje ochranu živočichů a rostlin žijících u vodních zdrojů. Pro naplnění cíle přístupu je třeba zapojit kromě států i další aktéry, jako jsou místní komunity, neziskové organizace, soukromé společnosti i akademickou komunitu.¹³⁹ V porovnání s teorií omezené svrchovanosti by uplatnění přístupu v mechanismech hospodaření se sdíleným vodním zdrojem lépe odpovídalo výzvám stojícím před pobřežními státy spojeným s klimatickou změnou.

Problematickým aspektem teorie společenství zájmů je dle některých autorů nejasnost reálných právních nuancí teorie. Nelze z ní jednoznačně identifikovat souhrn procesních i hmotněprávních povinností pro státy.¹⁴⁰ Dle jiných autorů uplatnění této teorie v praxi znamená zavedení společné správy mezinárodního vodního toku pod hlavičkou společné organizace, v níž by státy měly své zástupkyně a zástupce.¹⁴¹

Některé uzavřené mezinárodní bilaterální smlouvy jsou inspirovány teorií společenství zájmů, byť na ni nutně výslovně neodkazují. Příkladem z afrického kontinentu je Smlouva o založení Stálé vodní komise mezi Namibií a Jihoafrickou republikou (*Agreement between the Government of the Republic of Namibia and the Government of the Republic of South Africa on the Establishment of a Permanent Water Commission*) z roku 1992. Cílem komise je technická podpora při užívání vodního zdroje a jeho vývoje v souladu se společnými zájmy smluvních stran.¹⁴² Teorii reflektovanou v založení organizace pro hospodaření s mezinárodním tokem jako společným vlastnictvím pobřežního státu nalezneme u Senegalské říční rozvojové organizace (*Senegal River Basin Development Organization*). Jedná se o jediný příklad fungujícího mechanismu společného a nedílného vlastnictví vodních děl nacházejících se na sdíleném vodním zdroji na světě. V rámci organizace pobřežní státy sdílejí odpovědnost

---

¹³⁸ IZA, Alejandro. Developments under the Ramsar Convention: Allocation of Water for River and Wetland Ecosystems. *Review of the European Community and International Environmental Law* [online]. 2004, 13(1), 40–46 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/articles/2004/A-00294.pdf>

¹³⁹ Samvel, Gor. 2018. Seemingly Connected, Obviously Separate: The Parallel Realities of the UN Global Compact and the Multilateral Regimes in Water Governance. *Laws* 37: 1–14. Dostupné z: [doi:10.3390/laws7040037](https://doi.org/10.3390/laws7040037). Str. 6.

¹⁴⁰ MCCAFFREY, Stephen C. *The Law of International Watercourses*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2007 xxxviii, 598 stran. ISBN 978-0-19-920253-9 Str. 161.

¹⁴¹ CALFISH, Lucius. Règles générales du droit des cours d'eau internationaux (Volume 219), In: *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: http://dx.doi.org/10.1163/1875-8096_pplrdc_A9780792321408_01. Body č. 59-61.

¹⁴² Agreement between the government of the Republic of Namibia and the government of the Republic of South Africa on the establishment of a permanent water commission signed at Noordoewer [online]. 14 September 1992 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.fao.org/3/w7414b/w7414b0y.htm>

za fungování těchto děl na řece Senegal, podílejí se na financování a společně rozhodují o jejich užívání.¹⁴³

3.2.2. Princip spravedlivého a rozumného užívání sdílených zdrojů

3.2.2.1. Obsah principu

Obsah principu spočívá v „základní povinnosti pobřežního státu využívat mezinárodní vodní tok spravedlivým a rozumným způsobem, který zajišťuje stejný přístup k užitkům z vodního toku všem pobřežním státům.“¹⁴⁴ Nejdříve osvětlím **pojem spravedlivého užívání**, který vychází ze zásady ekvity neboli spravedlnosti jakožto širší zásady mezinárodního práva.¹⁴⁵ Při užívání sdíleného vodního zdroje chování států vychází z **principu svrchované rovnosti** (*sovereign equality, equality right*). Dle tohoto principu má každý pobřežní stát právo užívat mezinárodní vodní tok v takovém rozsahu, jaký je kvalitativní rozsah tohoto práva ostatních pobřežních států. Z principu naopak nevyplývá právo na rovný podíl z užívání toku, protože pro naplnění požadavku spravedlnosti si nelze vystačit s prostým kvantitativním rozdělením toku.¹⁴⁶ Pro vymezení spravedlivého užívání je třeba vyvažovat rozumné zájmy pobřežních států a brát v potaz všechny relevantní faktory a okolnosti (viz dále).

Jednou z důležitých funkcí zásady ekvity je zmírňování ostrosti daných pravidel při zvážení okolností případu. Zásada nemá v mezinárodním právu jasné kontury, a tak může být aplikována i na nově rozvinuté fenomény jako je například vliv klimatické změny na hospodaření s vodou.¹⁴⁷ Zásada se uplatňuje ve **dvou** navzájem propojených **rovinách** – **procesní a hmotněprávní**. Procesní ekvita se vztahuje ke spravedlivému a řádnému procesu, zatímco

---

¹⁴³ Společné a nedílné vlastnictví se vztahuje na přehrady i přístavy jako stavby na řece Senegal. Specifický režim užívání se projevuje v poskytnutí území ke stavbě jako formě omezení výkonu svrchovanosti pobřežních států, vyjmutí činností přehrad a přístavů z daňové povinnosti na úrovni vnitrostátního práva a rozdělení nákladů na jejich činnost dle přínosů z nich vyplývajících jednotlivým státům.

VUCIC, Mihajlo. Access to water in the context of the international watercourse: A theory of the community of interest. Str. 81.

Convention Concluded Between Mali, Mauritania And Senegal Regarding The Legal Status Of Common Works. *University of Oregon: International Environmental Agreements (IEA) Database Project* [online]. 1978 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/2891>

¹⁴⁴ DAMOHORSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolina ŽÁKOVSKÁ. Mezinárodní právo životního prostředí. 2. část, (zvláštní). Beroun: Eva Rozkotová – IFEC, 2008, 318 s. ISBN 978-80-903409-8-9. Str. 20.

¹⁴⁵ FRANCK, Thomas A. *Fairness in International Law and Institutions*. Oxford: Oxford Scholarship Online, 2012. ISBN 9780198267850. Str. 9.

¹⁴⁶ Draft Articles on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses, in Report of the International Law Commission on the Work of its Forty-Sixth Session, UNGAOR, 49th Sess, Supp (No. 10), UN Doc A/49/10 (1994). [cit. 2021-9-2]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_49_10.pdf. Str. 98.

¹⁴⁷ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide. Str. 106.

hmotněprávní ekvita směřuje k distributivní spravedlnosti.¹⁴⁸ Distributivní spravedlnost stojí na spravedlivějším rozdělení jak výhod, tak škod.

Toto spravedlivé vyvážení škod a výhod bude podléhat přeměnám vzhledem ke **klimatické změně**. Principem se zabýval Ringius¹⁴⁹ a vytyčil tři kritéria hospodaření s vodním zdrojem, které bude schopné vhodně reagovat na změněné přírodní podmínky. První z nich je zohlednění potřeb rozvíjejících se pobřežních států při zavádění mitigačních opatření a jejich práva na rozvoj. Druhým kritériem je poměrné rozdělení nákladů na mitigační opatření vzhledem ke schopnosti států je zavádět a dlouhodobě financovat. Poslední kritérium představuje provázání míry spolupráce na mitigačních opatřeních a odpovědnosti za příspěvní ke klimatické změně. Aplikace zejména posledního bodu je však problematická, neboť státy často odmítají přijmout odpovědnost za příspěvní ke klimatické změně. Kritéria vymezují spíše ideální situaci než-li žitou realitu.

Od pojmu spravedlivého užívání se přesunu k pojmu **rozumného užívání**. Výslovně rozlišují obě vlastnosti užívání poprvé Berlínská pravidla.¹⁵⁰ Jaký je tedy rozdíl mezi těmito vlastnostmi užívání sdíleného zdroje? Dle komentáře k Návrhu článků o právu neplavebního využívání vodních toků z roku 1994 se **rozumnost vztahuje ke kvalitě užívání, zatímco spravedlivost k vyvážení různých forem užívání**.¹⁵¹ Rozumné užívání znamená povinnost pobřežních států společně nepřesáhnout maximum možného využití potenciálu vodního toku za současného omezení škodlivého dopadu tohoto užívání. V souvislosti s tímto konceptem hovoříme o udržitelném užívání reflektujícím ekonomické, společenské a environmentální hodnoty. Rozumnost se váže k dlouhodobé kapacitě mezinárodního toku v souladu s **principem udržitelného rozvoje**.

Tento princip znamená, že státy mají obecnou povinnost zachovat stav všech přírodních zdrojů pro potřeby současných i budoucích generací. Nad rámec toho jsou povinny užívat nezbytné obnovitelné přírodní zdroje, které jsou součástí přírodních ekosystémů (jako například volně

---

¹⁴⁸ FRANCK, Thomas A. Fairness in International Law and Institutions. Str. 7.

¹⁴⁹ RINGIUS, Lasse, Asbjørn TORVANGER a Arild UNDERDAL. Burden Sharing and Fairness Principles in International Climate Policy. *International environmental agreements: politics, law and economics* [online]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002, 2(1), 1-22 [cit. 2022-02-07]. ISSN 1567-9764. Dostupné z: [doi:10.1023/A:1015041613785](https://doi.org/10.1023/A:1015041613785). Str. 17.

¹⁵⁰ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide. Str. 107.

¹⁵¹ Draft articles on the law of the non-navigational uses of international watercourses and commentaries thereto and resolution on transboundary confined groundwater [online]. United Nations, 2005 [cit. 2021-9-2]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_3_1994.pdf. Str. 98.

žijící živočichové a planě rostoucí rostliny), takovým způsobem, který bude odpovídat schopnosti jejich obnovy a jejich stavu.¹⁵²

Naplnění požadavku rozumného užívání netkví v nejvyšší možné efektivitě užívání, ani v použití nejlepších dostupných technik. Naopak bere v potaz reálné možnosti státu ve vztahu k jeho rozvoji. Rozumnost je tedy relativní kategorií a mění se v závislosti na konkrétních okolnostech.¹⁵³ Při zvažování, zda jsou protichůdné druhy užívání v souladu s principem spravedlivého a rozumného užívání, je nutné se dívat širěji na ochranu ekosystému mezinárodního povodí a na možnosti uspokojit zájmy všech států. Takový druh užívání, který jeden stát považuje za rozumný, se totiž nemusí v tomto celkovém prismau jevit jako spravedlivý pro všechny pobřežní státy a pro povodí.¹⁵⁴

Pro řešení konfliktu mezi různými druhy užívání je třeba vyvážit protikladné zájmy států za přihlídnutí k **relevantním okolnostem každého případu**. UNWC obsahuje v čl. 6 odst. 1 příkladný výčet těchto okolností a vlivů jako podpůrný nástroj pro implementaci principu. Samotný článek nevytváří mezi okolnostmi hierarchický vztah, významnost každé okolnosti závisí na individuálním případě. Pro splnění požadavku rozumného a spravedlivého užívání je třeba posuzovat okolnosti ve svém souhrnu a vážit tyto okolnosti mezi sebou. Zmíněný článek podporuje dotčené státy ve spolupráci a v zahájení konzultace o těchto okolnostech.

Přiblížíme-li tyto faktory, nalezneme mezi nimi několik kategorií: a) geografické, hydrografické, hydrologické, klimatické, ekologické a další přírodní faktory; b) společenské a hospodářské potřeby dotčených pobřežních států; c) populace závislá na vodním toku v každém z dotčených států; d) účinky užívání vodního toku v jednom státě na druhý stát; e) aktuální či potenciální užívání vodního toku; f) zachování, ochrana, rozvoj a hospodárnost užívání vodních zdrojů vodního toku a jejich náklady; g) dostupnost alternativ ke konkrétnímu plánovanému či aktuálnímu užívání se srovnatelnou hodnotou.¹⁵⁵

3.2.2.2. Princip ve světle smluvního práva

Princip spravedlivého a rozumného užívání sdílených zdrojů je považován, stejně jako princip nezpůsobení závažné škody, za právní obyčej.¹⁵⁶ Z toho vyplývá, že pobřežní státy mají

---

¹⁵² Princip č. 3 a 4 Stockholmské deklarace, viz výše

¹⁵³ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide, Str. 108.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Čl. 6 odst. 1 UNWC

¹⁵⁶ V tomto smyslu o něm hovoří například ECKSTEIN, Gabriel. Water Scarcity, Conflict, and Security in a Climate Change World: Challenges and Opportunities for International Law and Policy law [online]. Wisconsin. International Law Journal, 2009, 27, 409, 434 [cit. 2021-9-2]. Dostupné z:

povinnost se chovat v souladu s tímto principem bez ohledu na to, zda jsou smluvními stranami níže uvedených smluv obsahujících tyto principy, či zda daná smlouva již vstoupila v platnost. Princip sleduje dvě základní funkce – na straně jedné definuje cíl, kterého má být dosaženo (rozumné a spravedlivé užívání), a na straně druhé zajišťuje, že při jednání o legitimním užívání vod budou zohledněny okolnosti případu a tím vyváženy potřeby a zájmy států ve sporu.¹⁵⁷

Co se týče zakotvení principu do **mezinárodního smluvního práva**, k uznání principu jako normy mezinárodního práva přispěla **Helsinská pravidla** z roku 1966. Princip je definovaný v čl. 4: „Každý stát povodí má na svém území právo na přiměřený a spravedlivý podíl na prospěšném využívání vod mezinárodní povodí.“¹⁵⁸ V následujících člancích jsou uvedeny faktory pro zohlednění spravedlnosti a rozumnosti užívání a rozebrán vztah mezi různými způsoby užívání sdíleného vodního zdroje. Helsinská pravidla byla klíčová pro vznik a rozvoj principu proto, že multilaterální mezinárodní úmluvy se inspirovaly definicí principu v Pravidlech.

Rozvinutí se princip dočkal v roce 2004, kdy byla na konferenci k Helsinským pravidlům konané v Berlíně přijata **Berlínská pravidla**. Původní definice byla rozšířena o nastínění vzájemného vztahu mezi principem spravedlivého a rozumného užívání sdíleného zdroje a principem nezpůsobení závažné škody, který byl předmětem debat na poli mezinárodního vodního práva.¹⁵⁹ Tento vztah je patrný ze znění čl. 12 Berlínských pravidel:

„1. Státy povodí budou hospodařit s vodou spravedlivým a rozumným způsobem s náležitým ohledem na povinnost nezpůsobit závažnou škodu druhému pobřežnímu státu.“

---

https://www.researchgate.net/publication/228320029_Water_Scarcity_Conflict_and_Security_in_a_Climate_Change_World_Challenges_and_Opportunities_for_International_Law_and_Policy

MCCAFFREY, Stephen C. International Water Cooperation in the 21st Century: Recent Developments in the Law of International Watercourses, Review of European, Comparative and International Environmental Law, 2014, 23(1), 4, 5

MCCAFFREY, Stephen C. The UN Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses: Prospects and Pitfalls [online]. INTERNATIONAL WATERCOURSES-ENHANCING COOPERATION AND MANAGING CONFLICT, World Bank Technical paper n. 414. 1998 17, 26 [cit. 2021-9-2]. Dostupné z: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/496071468223476867/pdf/WTP14multi0page.pdf>

¹⁵⁷ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide. Str. 103.

¹⁵⁸ „Each basin State is entitled, within its territory, to a reasonable and equitable share in the beneficial uses of the waters of an international drainage basin.“ Překlad autorky.

¹⁵⁹ Komentář k čl. 12

Berlin Rules on Water Resources (2004). UNECE: INTERNATIONAL LAW ASSOCIATION [online]. [cit. 2021-9-15].

Dostupné z: https://unece.org/fileadmin/DAM/env/water/meetings/legal_board/2010/annexes_groundwater_paper/Annex_IV_Berlin_Rules_on_Water_Resources_ILA.pdf

2. *Státy povodí budou užívat vody obzvláště optimálním a udržitelným způsobem s cílem získat z tohoto užívání prospěch, s přihlédnutím k zájmům ostatních pobřežních států v souladu s odpovídající ochranou vod.*¹⁶⁰

Na tento článek navazuje demonstrativní výčet relevantních faktorů užívání a hierarchizace způsobů užívání, přecházejíc k povinnosti vyhnout se vzniku škody druhému pobřežnímu státu. Jak je patrné i ze systematického výkladu Berlínských pravidel, princip spravedlivého a rozumného užívání má přednost před principem nezpůsobení závažných škod.

Mezinárodní úmluvou s významným vlivem na vývoj principu spravedlivého a rozumného užívání je UNWC přijatá v roce 1997.¹⁶¹ V čl. 5 této Úmluvy se poprvé dostává kritérium rozumnosti užívání sdíleného zdroje do samotného názvu principu, čímž je podtržena rozdílná povaha kvalit užívání.¹⁶² Doplnuje ho čl. 10 týkající se sporu mezi různými užíváními mezinárodního vodního toku. Princip se objevuje také v čl. 4 **Návrhu článků o právu hraničních zvodní** z roku 2008, jenž potvrdil důležitost tohoto principu pro mezinárodní vodní právo. Zároveň je v Návrhu článků kladen větší důraz na dlouhodobost užívání¹⁶³ a předcházení vyčerpání podzemních vod vlivem nadměrného čerpání.¹⁶⁴

3.2.2.3. Princip ve světle judikatury

Prvním případem bylo **arbitrážní řízení mezi Španělskem a Francií o jezeře Lanoux** z roku 1957, v němž soud analyzoval obsah principu a zároveň podřadil princip pod širší mezinárodní princip dobrého sousedství mezi státy.¹⁶⁵ Níže představím souhrn skutkových okolností případu.

Z Lanoux, pyrenejského jezera napájeného z řek pramenících ve Francii, vytéká řeka Carol, důležitý přítok řeky Sègre tekoucí i španělským územím. Francouzská vláda přišla se záměrem

---

¹⁶⁰ „1. Basin States shall in their respective territories manage the waters of an international drainage basin in an equitable and reasonable manner having due regard for the obligation not to cause significant harm to other basin States.

2. In particular, basin States shall develop and use the waters of the basin in order to attain the optimal and sustainable use thereof and benefits therefrom, taking into account the interests of other basin States, consistent with adequate protection of the waters.“Překlad autorky.

¹⁶¹ Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes: Status of Treaties. *United Nations Treaty Collection: Depositary* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=en. České znění: *PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, Poslanecká sněmovna, III. volební období* [online]. 1999 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.senat.cz/doc2html/113200361/index.html>

¹⁶² CASTILLO-LABORDE, Lilian del. Equitable Utilization of Shared Resources. Bod č. 22.

¹⁶³ „They shall aim at maximizing the long-term benefits derived from the use of water contained therein.“

Čl. 4 písm. b) Návrhu článků o právu hraničních zvodní.

¹⁶⁴ „They shall not utilize a recharging transboundary aquifer or aquifer system at a level that would prevent continuance of its effective functioning.“

Čl. 4 písm. d) Návrhu článků o právu hraničních zvodní.

¹⁶⁵ CASTILLO-LABORDE, Lilian del. Equitable Utilization of Shared Resources. Bod č. 19.

odklonit část Carol do jiné řeky též vytékající z jezera tak, aby mohla postavit na jejím toku hydroelektrárnu. Před samotným zahájením stavby vyjednávala se španělskou vládou skrze Mezinárodní komisi pro Pyreneje, sdružující oba státy. Předmětem diskuze byl výklad delimitační Smlouvy z Bayonne a dodatku k ní týkajícího se hospodaření s hraniční vodou, uzavřenou mezi oběma státy v roce 1866. Dodatek obsahoval uznání práv na vodní tok vedoucí z jednoho státu do státu druhého a povinnost dosažení předchozí dohody mezi státy v případě zamýšlené stavby, která by mohla změnit režim toku či objem vody v něm.¹⁶⁶ Francie v reakci na obavy Španělska z nedostatečného zásobení z vodního zdroje nabídla konstrukci schématu zásobující příhraniční španělský region z náhradních zdrojů.

Španělská vláda jako žalující strana tvrdila, že francouzská vláda jednostranně změnila tok řeky, aniž by si vyžádala předchozí souhlas sousedního státu ovlivněného touto změnou, jenž vyžaduje v takovém případě dle žalobce smlouva. Zároveň nepovažovala nabízenou kompenzaci vodního zdroje za opatření, které by dostatečně vyvážilo újmu způsobenou tímto zásahem do přirozeného stavu. Naproti tomu francouzská vláda nevykládala smlouvu tak, že by z ní vyplývala nutnost předchozího souhlasu sousedního státu. Poukazovala na to, že skutečný vliv změny toku na španělské území není způsobit vyvolat závažné škody. Mimo to pokládala za nedostatečně prokázané způsobení tvrzených značných škod.

Strany se obrátily na arbitrážní soud, který nejprve zkoumal, zda francouzská vláda dostala notifikační povinnosti jakékoliv činnosti na svém území s potenciálním negativním vlivem na jiné pobřežní státy. Došel k závěru, že Francie při výkonu svrchované moci není vázána souhlasem Španělska, nicméně má povinnost předem o záměru informovat a konzultovat ho, stejně jako vzít v potaz španělské zájmy. To Francie učinila sérií diplomatických jednání v koncepční fázi projektu, a tak neporušila ani normy mezinárodního práva, ani ustanovení bilaterální smlouvy. Soud považoval náhradní systém za dostatečně kompenzující změny na toku řeky a vyhodnotil škodu způsobenou Španělsku jako nikoliv závažnou. Francie jednala v souladu s principem dobré víry a neměla záměr poškodit zájmy druhého státu. Tento závěr by však mohl být opačný, pokud by důkazy ukazovaly na zhoršení kvality vody, změnu podloží či teploty vody v důsledku tohoto zásahu.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ EPINEY, Astrid. Lac Lanoux Arbitration. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2006 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://opil-ouplaw-com.ezproxy.is.cuni.cz/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e154?rskey=XaUeOf&result=2&prd=MPIL>. Bod č. 3.

¹⁶⁷ LAKE LANOUX ARBITRATION (FRANCE v. SPAIN): (1957) 12 R.I.A.A. 281; 24 I.L.R. 101 [online]. [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://www.informea.org/sites/default/files/court-decisions/COU-143747E.pdf>. Bod č. 6.

Přínosem případu bylo osvětlení **tří dimenzí principu** spravedlivého a rozumného užívání – **procesní povinnosti** (povinnost informovat, povinnost konzultace a vyjednávání), důležitost **relevantních faktorů** pro zvážení souladu chování státu s principem a **povinnost dosáhnout spravedlivého výsledku**. Z principu tedy nevyplývá pouze povinnost státu získat souhlas sousedního státu s realizací projektu, nýbrž komplexní soubor procesních a hmotných povinností, později rozvedený v UNWC a dalších mezinárodních smlouvách.¹⁶⁸

Druhý případ, **Gabčíkovo-Nagymaros mezi Slovenskem a Maďarskem** řešený před ICJ v roce 1997, obohatil mezinárodní právo veřejné v několika směrech. ICJ v rozsudku: i. implementoval koncept udržitelného rozvoje do ochrany životního prostředí, ii. rozebral vztah mezi mezinárodním smluvním právem a odpovědností státu, iii. rozšířil výklad klíčových pojmů smluvního práva (podstatná změna okolností a podstatné porušení smlouvy) a iv. vyjádřil se k sukcesi států. Kromě výše zmíněného případu vyzdvihl přednost principu spravedlivého a rozumného užívání před ostatními principy týkajícími se režimu užívání sdílených zdrojů.¹⁶⁹

V roce 1977 uzavřely Československo a Maďarsko Smlouvu o výstavbě a provozu soustavy vodních děl na řece Dunaj, která zahrnovala výstavbu hydroelektrárny, systémů na zlepšení splavnosti řeky a ochranu před zaplavením přilehlé oblasti. Soustava se skládala z děl nacházejících se zčásti na maďarském a zčásti na slovenské části československého území, dohromady tvořila díla nedělitelnou jednotku. Po podpisu dvou protokolů měnících původní společný plán výstavby z iniciativy maďarské vlády se výstavba přerušila kvůli provádění vědeckých studií týkajících se ekologických dopadů soustavy. Následně byla výstavba zastavena. Po rozdělení Československa slovenská vláda na tuto změnu postoje sousedního státu reagovala implementací dočasného scénáře jednostranné změny původního projektu a zahájením jeho výstavby. V důsledku tohoto scénáře užívala zhruba 80–90 % objemu toku Dunaje, než tuto vodu navrátila zpět do hlavního toku. Vyjednávání mezi stranami jako krok k deeskalaci konfliktu nebylo úspěšné, a tak Maďarsko vypovědělo smlouvu. Slovensko však i přes protesty Maďarska dále pokračovalo ve výstavbě.

Strany sporu posléze podepsaly kompromis zakládající příslušnost ICJ. Soud se v řízení postupně zabýval otázkou legality přerušování a zastavení výstavby vodního díla. Na legalitu tohoto zastavení nahlížel ve světle principů smluvního práva vycházejícího z Vídeňské úmluvy

---

¹⁶⁸ EPINEY, Astrid. Lac Lanoux Arbitration. Bod č. 13.

¹⁶⁹ PRISLAN, Vid. Gabčíkovo-Nagymaros Case (Hungary/Slovakia). *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2008 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690e135?rkey=ENCsOR&result=1&prd=MPIL>. Bod č. 25.

o smluvním právu z roku 1969 a bilaterální smlouvou uzavřenou mezi státy. Mimo jiné se Soud vyjádřil k sukcesi státu, neboť v průběhu řízení se Československo rozpadlo na Českou a Slovenskou republiku.

Soud došel k závěru, že jednostrannou kontrolou nad sdíleným zdrojem vykonávanou Slovenskem bylo porušeno právo Maďarska na spravedlivý a rozumný díl přírodního zdroje.¹⁷⁰ Toto právo sice vyplývá z bilaterální smlouvy, ale nezaniká společně s jejím vypovězením jednou stranou, vypovídající strana se práva nevzdává.¹⁷¹ **Právo na spravedlivý a rozumný díl tvoří součást obyčejového práva a jeho výkon není závislý na jeho zakotvení ve smlouvě.** Soud vycházel při svém rozhodnutí z rozsudku PCIJ ve věci Místní příslušnosti Mezinárodní komise řeky Odry týkající se konceptu společenství zájmů, posílen tehdy čerstvě vzniklou UNWC rozvíjející tento koncept.

3.2.3. Princip nezpůsobení závažné škody druhému státu

Princip má svoje kořeny v latinském pravidle *sic utere tuo ut alienum non laedas* zakazující jakékoliv užití území státu způsobem, které by poškodilo ostatní sousední státy¹⁷² a je úzce spojen s teorií omezené územní svrchovanosti. Princip se vztahuje nejen k mezinárodnímu vodnímu právu, ale také k širšímu mezinárodnímu právu životního prostředí.¹⁷³ Obsahem principu ve vztahu ke sdíleným vodním zdrojům je **povinnost státu zdržet se na svém území jakéhokoliv užití hraničních vod, které by způsobilo závažnou škodu jinému pobřežnímu státu.**

Tato škoda může vzniknout na životním prostředí (včetně újmy na lidském zdraví nebo žijících organismech v systémech hraničních vod) či na možnosti užívání vody pro prospěšné.¹⁷⁴ Vzniklá škoda představuje **zásadnější zásah do práv a zájmů států než pouhé způsobení nepříznivých účinků**, má tedy určitou míru závažnosti (je kvalifikovaná).¹⁷⁵ Měla by vycházet z objektivní skutečnosti podložené důkazy a měla by být hodnocena v každém případě zvlášť.¹⁷⁶

---

¹⁷⁰ Judgment of 25 September 1997: CASE CONCERNING THE GABCIKOVO-NAGYMAROS PROJECT. INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE: Gabčíkovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia). Bod č. 85.

¹⁷¹ Tamtéž, bod č. 78.

¹⁷² BRUNÉE, Jutta, The Sources of International Environmental Law: Interactional Law (May 26, 2016). Samantha Besson & Jean d'Aspremont, eds., Oxford Handbook on the Sources of International Law (2017), [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2784731>

¹⁷³ MESHEL, Tamar. Swimming against the current: Revisiting the principles of international water law in the resolution of fresh water disputes. *Harvard international law journal* [online]. Harvard Law School, 2020, **61**(1), 135-184 [cit. 2022-08-22]. ISSN 0017-8063. Dostupné z: <https://harvardilj.org/wp-content/uploads/sites/15/61.1-Meshel.pdf>- Str. 154.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 117.

¹⁷⁵ Viz např. čl. 1 Protokolu mezinárodního vodního toku v Jihoafrickém rozvojovém společenství.

Škoda může mít celou řadu podob, například snížení objemu vody ve zdroji, znečištění, zabránění migraci ryb, eroze na břehu řeky, zanesení bahnem, narušování přirozeného proudu řeky, negativní dopady na říční ekosystém či protržení přehrad. Vnímání škody bylo předmětem vývoje mezinárodního práva. V 80. letech minulého století nebyly akcentovány negativní dopady chování pobřežního státu na fungování vodních ekosystémů nebo zachování ekosystémových služeb a kladl se důraz spíše na důsledky na veřejném zdraví, majetek, zemědělství.¹⁷⁷ Teprve později se objevují environmentální souvislosti škody. Tento posun je reflektován také v judikatuře, konkrétně v případech *Stavby silnice podél řeky San Juan* z roku 2015 a arbitráži *Kishenganga* z roku 2013.¹⁷⁸

Obecně škoda může být důsledkem činnosti pobřežního státu mající nepříznivé účinky na tok, a to i činnosti nikoliv nutně spojené s užíváním toku. V obou případech vzniklá škoda dopadá na druhý pobřežní stát. Jak je patrné z tohoto příkladného výčtu, škodu lze zapříčinit nejen samotným nakládáním s vodou, ale také jinými činnostmi, které na tok mají vliv (odlesňování apod.).¹⁷⁹

Porovnáme-li zakotvení principu v mezinárodních smlouvách s principem spravedlivého a rozumného užívání, záběr je širší než u předchozího principu a neomezuje se pouze na smlouvy týkající se sdílených vodních zdrojů. Vzhledem k propojenosti s obecnějšími principy mezinárodního práva nacházíme relevantní pasáže v nejvýznamnějších environmentálních právních dokumentech – konkrétně jako princip č. 21 Stockholmské

Protocol on Shared Watercourses in the Southern African Development Community [online]. 2000 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://www.sadc.int/files/3413/6698/6218/Revised_Protocol_on_Shared_Watercourses_-_2000_-_English.pdf. Str. 2.

¹⁷⁶ WOUTERS, Patricia K. *Sharing Transboundary Waters: An Integrated Assessment of Equitable Entitlement: The Legal Assessment Model* [online]. Paříž: UNESCO, International Water Law Research Institute, 2005 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: http://www.cawater-info.net/bk/water_law/pdf/legal_model_doc.pdf. Str. 56.

¹⁷⁷ Fourth report on the law of the non-navigational uses of international watercourses, by Mr. Stephen C. McCaffrey, Special Rapporteur. *YEARBOOK OF THE INTERNATIONAL LAW COMMISSION (1988): A/CN.4/SER.A/1988/Add.1 (Part I)* [online]. Volume II. New York: United Nations, 1992, s. 205-250 [cit. 2022-01-27]. ISBN 92-1-133399-7. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1988_v2_p1.pdf. Str. 258.

¹⁷⁸ THE INDUS WATERS KISHENGANGA ARBITRATION (THE ISLAMIC REPUBLIC OF PAKISTAN vs. THE REPUBLIC OF INDIA). Bod č. 454.

CERTAIN ACTIVITIES CARRIED OUT BY NICARAGUA IN THE BORDER AREA (Costa Rica vs. Nicaragua). *I.C.J. Reports 2015* [online]. 2015 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/150/150-20151216-JUD-01-00-EN.pdf>. Body č. 105 a 119.

¹⁷⁹ Viz komentář k čl. 10 Helsinských pravidel

The Helsinki Rules with commentaries: ILA, REPORT OF THE FIFTY-SECOND CONFERENCE [online]. 1966 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/ILA/Helsinki_Rules-original_with_comments.pdf.

deklarace,¹⁸⁰ princip č. 2 Deklarace z Ria de Janeiro a čl. 3 Úmluvy o biologické rozmanitosti¹⁸¹ z roku 1992.

Mezinárodní environmentální smlouvy nezakotvují obecnou povinnost neznečišťovat (povinnost co do výsledku), nýbrž povinnost usilovat o **prevenci, kontrolu a omezování znečištění** (povinnost náležité péče jako objektivní mezinárodní standard chování států).¹⁸² Pro pochopení principu nezpůsobení závažné škody je třeba věnovat pozornost obecné povinnosti prevence a s tím souvisejícímu standardu náležité péče.

Obecná povinnost prevence tvoří součást mezinárodního obyčejového práva¹⁸³ a vyplývá například i z čl. 1 Návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování (*Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts*) z roku 2001 vypracovaných ILC.¹⁸⁴ Povinnost prevence se skládá z procesní a hmotněprávní složky, jejichž obsah ve vztahu ke sdíleným vodním zdrojům byl specifikován v případě *Pulp Mills*. Hmotněprávní složka představuje přijetí a účinné vynucování vnitrostátních právních předpisů vztahujících se k nakládání s vodou, ochranou sdíleného zdroje a jeho ekosystému. Procesní složka zahrnuje požadavky včasné notifikace, konzultace a případné negociace v souvislosti s potenciálně škodlivými zamýšlenými projekty či užíváním zdroje.¹⁸⁵ Obě složky jsou navzájem funkčně propojeny, jak bylo potvrzeno i v dalším případě řešeném před ICJ známém jako případ řeky *San Juan*.¹⁸⁶

---

¹⁸⁰ „States have, in accordance with the Charter of the United Nations and the principles of international law, the sovereign right to exploit their own resources pursuant to their own environmental policies, and the responsibility to ensure that activities within their jurisdiction or control do not cause damage to the environment of other States or of areas beyond the limits of national jurisdiction.“

Stockholm Declaration (1972): Environmental Law Guidelines and Principles

¹⁸¹ V obou úmluvách bylo znění převzato doslovně z principu č. 21 Stockholmské deklarace.

¹⁸² PISILLO MAZZESCHI, R. Forms of international responsibility for environmental harm. FRANCONI, Francesco a Tullio SCOVAZZI. *International responsibility for environmental harm*. Dordrecht: Graham & Trotman, 1991. Dostupné z: [doi:10.2307/2203668](https://doi.org/10.2307/2203668). Str. 15-35.

¹⁸³ Potvrzeno ICJ v případě *Pulp Mills* (odst. 101) a v právním posudku *Otázky legality hrozby nebo použití jaderných zbraní* (odst. 27).

MALJEAN-DUBOIS, Sandrine. The No-Harm Principle as the Foundation of International Climate Law. In: MAYER, Benoit a Alexander ZAHAR. *Debating climate law* [online]. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2021 [cit. 2022-08-25]. ISBN 1-108-89291-4. Dostupné z: [doi:10.1017/9781108879064.002](https://doi.org/10.1017/9781108879064.002). Str. 15

¹⁸⁴ „Activities not prohibited by international law which involve a risk of causing significant transboundary harm through their physical consequences’ primarily concerned with the management of risk and emphasise the duty of cooperation and consultation among all States concerned.“

Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. *United Nations* [online]. 2008, 2001 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf. Str. 32.

¹⁸⁵ CASE CONCERNING PULP MILLS ON THE RIVER URUGUAY (ARGENTINA v. URUGUAY). Bod č. 68.

¹⁸⁶ CERTAIN ACTIVITIES CARRIED OUT BY NICARAGUA IN THE BORDER AREA (Costa Rica vs. Nicaragua). *I.C.J. Reports 2015* [online]. 2015 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/150/150-20151216-JUD-01-00-EN.pdf>. Body č. 104 a 168.

Státy by se měly chovat tak, aby předešly vzniku škody, a v případě, že k němu již došlo, zamezit dalšímu zhoršování situace. Toto chování podléhá objektivnímu mezinárodnímu **standardu náležité péče**. Péče se vztahuje k primární odpovědnosti za chování státu v souladu s právem spíše než k odpovědnosti jako sekundární povinnosti nastalé v důsledku porušení povinnosti primární.¹⁸⁷ Standard předepisuje přijmout veškerá opatření, která jsou přiměřená, aby stát předešel vzniku závažné škody.¹⁸⁸ Součástí požadavku náležité péče není pouze negativní povinnost nečinit to, co by škodu způsobovalo, ale zároveň pozitivní povinnost činit konkrétní kroky k prevenci jejího vzniku.¹⁸⁹

Obsah standardu není statický a podléhá vědeckému a technologickému vývoji.¹⁹⁰ V souvislosti s obecným trendem mezinárodního práva klást větší důraz na ekologii a efektivnější možnosti měření dopadů klimatické změny byly kupříkladu uznány parametry pro minimální průtok mezinárodních toků za standard náležité péče v oblasti sdílených vodních zdrojů.¹⁹¹ Lze tak hovořit o kategorii **ekologické náležité péče** jako požadavku chování státu souladného s určitým standardem podepřeným nejnovějšími spolehlivými vědeckými poznatky.

V kontextu sdílených vodních zdrojů se standard liší podle konkrétního mezinárodního povodí, které je unikátní pro svoje hydrologické, demografické, sociální, politické, kulturní i ekologické podmínky.¹⁹² Princip prevence je vyjádřen ve smluvním právu záměrně obecně a flexibilně, postrádajíc normativní určitost. S rozdílnou úrovní náležité péče souvisí i **princip společné, ale diferencované odpovědnosti**, který rozlišuje mezi možnostmi rozvinutých a rozvíjejících se států naplňovat standard náležité péče.¹⁹³ Tento princip však neznamená vynětí rozvojových států z povinnosti této péče, jen umožňuje přihlídnutí k technickým a hospodářským nástrojům a infrastruktuře, se kterými takový stát operuje.

---

¹⁸⁷ FRENCH, Duncan a Tim STEPHENS. *Second Report of the ILA Study Group on Due Diligence in International Law* 1. [online]. 2014 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://olympereseauinternational.files.wordpress.com/2015/07/due_diligence_-_first_report_2014.pdf. Str. 5.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 8.

¹⁸⁹ BRUNÉE, Jutta. ESIL Reflection: Procedure and Substance in International Environmental Law Confused at a Higher Level? *European Society of International Law* [online]. 2016 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://perma.cc/9VMV-R33C>

¹⁹⁰ Seabed Mining Advisory Opinion. *ITLOS Reports 2011: Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area*, [online]. 2011 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/17_adv_op_010211_en.pdf. Bod č. 117.

¹⁹¹ *THE INDUS WATERS KISHENGANGA ARBITRATION (THE ISLAMIC REPUBLIC OF PAKISTAN vs. THE REPUBLIC OF INDIA)* [online]. 20 December 2013 [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: <https://pcacases.com/web/sendAttach/48>. Bod č. 454.

¹⁹² MCINTYRE, Owen. International water resources law and the International Law Commission draft articles on transboundary aquifers: a missed opportunity for cross-fertilisation?. Martinus Nijhoff, 2011. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: doi:10.1163/187197311x582386. Str. 607.

¹⁹³ Draft articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries. *International Law Commission* [online]. New York: United Nations, 2008, 2001 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_7_2001.pdf Str. 155.

Jak zapadá do konceptu povinnosti prevence riziko vzniku škody? Povinnost nezpůsobovat škodu se vztahuje pouze na škodu, která je rozumně předvídatelná. Stát má povinnost získávat informace k tomu, aby mohl zhodnotit existující rizika.¹⁹⁴ V každé individuální situaci je standard náležité péče rozdílný, nicméně platí, že míra náležité péče by měla být úměrná k míře rizika vzniku škody.¹⁹⁵

Vycházejí z obecné povinnosti prevence a standardu náležité péče nyní přistoupím k rozebrání principu nezpůsobení závažné škody. Princip se objevuje ve všech dokumentech zmíněných v předchozí podkapitole. V **Helsinských pravidlech** z roku 1966, *soft law* dokumentu, naopak nenalezneme výslovné zakotvení principu nezpůsobení vzniku závažné škody. Způsobení škody je považováno pouze za jeden z faktorů pro hodnocení, zda se užívání dá považovat za spravedlivé.¹⁹⁶ V třetí kapitole (čl. 9 až 11) Pravidel je rozpracován detailněji vznik závažné škody formou znečištění vody. Čl. 10 ukládá povinnost prevence znečištění vody a v případě, že by ke znečištění došlo, učinit všechna rozumná opatření k zamezení vzniku závažné škody. Z Pravidel lze tedy dovodit princip nezpůsobení závažné škody, avšak pouze, pokud škoda bude způsobena formou znečištění vody.

UNWC systematicky zařazuje tento princip až za princip spravedlivého a rozumného užívání do čl. 7 odst. 1 a 2. Stejně jako v jiných částech vychází z Návrhu článků o právu neplavebního využívání vodních toků z roku 1994, který staví princip nezpůsobení závažné škody jako sekundární k principu spravedlivého a rozumného užívání. Pobřežnímu státu je uložena primární povinnost prevence vzniku závažné škody dalším pobřežním státům.¹⁹⁷ Pokud je i přes splnění této povinnosti způsobena závažná škoda, stát-původce škody má sekundární povinnost konzultovat s poškozeným státem s cílem vyvážit zájmy pobřežních států. Tam, kde je to vhodné („*where appropriate*“) má stát povinnost nahradit škodu.¹⁹⁸ Poskytnutí náhrady je řízeno

---

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 153.

¹⁹⁵ MCINTYRE, Owen. International Water Resources Law and the International Law Commission Draft Articles on Transboundary Aquifers: A Missed Opportunity for Cross-Fertilisation? Str. 611.

¹⁹⁶ „*Relevant factors which are to be considered include, but are not limited to: (...)*

(k) the degree to which the needs of a basin State may be satisfied, without causing substantial injury to a co-basin State.“

Čl. 5 odst. 2 písm. k) Helsinských pravidel

¹⁹⁷ „*Watercourse states shall, in utilising an international watercourse in their territories, take all appropriate measures to prevent the causing of significant harm to other watercourse states.*“

Čl. 7 odst. 1 UNWC

¹⁹⁸ „*Where significant harm nevertheless is caused to another watercourse state, the states whose use causes such harm shall take all appropriate measures, having due regard for the provisions of Articles 5 and 6, in consultation with the affected state, to eliminate or mitigate such harm and, where appropriate, to discuss the question of compensation.*“

Čl. 7 odst. 2 UNWC

vážením zájmů států v souladu se spravedlností a rozumností, kdy se bere v potaz nejen škoda způsobená druhému státu, ale také výhoda, kterou získal stát-původce škody.¹⁹⁹

V rovině prevence vzniku škody je relevantní také čl. 12 UNWC, který ukládá státům povinnost včasné notifikace záměru ostatním pobřežním státům, který na ně může mít závažný dopad. Taková povinnost připadá v úvahu za situace, kdy existuje riziko vzniku škody.²⁰⁰ Společně s notifikací má pobřežní stát povinnost předložit dostupná data a výsledky posuzování vlivů na životní prostředí (*Environmental Impact Assessment*, dále též EIA).

Úmluva o vodách podrobně zakotvuje princip nezpůsobení závažných škod v čl. 2 a pojí jej v odst. 5 s principy předběžné opatrnosti, znečišťovatel platí a mezigenerační spravedlnosti. Příkladně vyjmenovává vhodná opatření vztahující se ke kontrole znečištění, ekologickému nakládání s vodou, zachování vodního zdroje a revitalizaci ekosystémů. Navazující čl. 3 zachází ještě dál a ukládá státům povinnost přijmout a implementovat právní, ekonomická, finanční a technická opatření pro celou řadu aspektů nakládání s vodou, od nakládání s odpadními vodami až po zakotvení EIA. Úmluva zároveň pojí standard náležité péče s principem nejlepších dostupných technik, nejlepších environmentálních praktik, stanovením cílů a kritérií spojených s kvalitou vody.²⁰¹

---

¹⁹⁹ Donauversinkung case (Wurttemberg and Prussia v. Baden, 1927). MCNAIR, Arnold D. a H. LAUTERPACHT. *Annual Digest of Public International Law Cases 1927-1928. International Law Reports – International Law Reports*. Cambridge: Cambridge University Press, 1932. ISBN 9780521463492. Str. 158.

²⁰⁰ „Before a watercourse state implements or permits the implementation of planned measures which **may have a significant adverse effect upon other watercourse states**, it shall provide those states with timely notification thereof. Such notification shall be accompanied by available technical data and information, including the results of any environmental impact assessment, in order to enable the notified states to evaluate the possible effects of the planned measures.“ Zvýraznění doplněno.

²⁰¹ „1. The Parties shall take all appropriate measures to prevent, control and reduce any transboundary impact.

2. The Parties shall, in particular, take all appropriate measures:

(a) To prevent, control and reduce pollution of waters causing or likely to cause transboundary impact;
(b) To ensure that transboundary waters are used with the aim of ecologically sound and rational water management, conservation of water resources and environmental protection;
(c) To ensure that transboundary waters are used in a reasonable and equitable way, taking into particular account their transboundary character, in the case of activities which cause or are likely to cause transboundary impact;
(d) To ensure conservation and, where necessary, restoration of ecosystems.

3. Measures for the prevention, control and reduction of water pollution shall be taken, where possible, at source.

4. These measures shall not directly or indirectly result in a transfer of pollution to other parts of the environment.

5. In taking the measures referred to in paragraphs 1 and 2 of this article, the Parties shall be guided by the following principles:

(a) The precautionary principle, by virtue of which action to avoid the potential transboundary impact of the release of hazardous substances shall not be postponed on the ground that scientific research has not fully proved a causal link between those substances, on the one hand, and the potential transboundary impact, on the other hand;

(b) The polluter-pays principle, by virtue of which costs of pollution prevention, control and reduction measures shall be borne by the polluter;

(c) Water resources shall be managed so that the needs of the present generation are met without compromising the ability of future generations to meet their own needs...“

Porovnáme-li úpravu principu v Úmluvě o vodách a UNWC, UNWC jej obecně upravuje detailněji a zaměřuje se na právní následky vzniku škody, zatímco Úmluva o vodách se věnuje prevenci vzniku škody.²⁰²

Berlínská pravidla obsahují povinnost pobřežních států vyvarovat se vzniku přeshraniční škody v čl. 16 a navazují ji na princip spravedlivého užívání sdílených zdrojů, princip udržitelnosti, princip minimalizování environmentálních škod. Tyto principy tvoří komplex povinností státu vztahující se ke škodě vzniklé jeho jednáním.²⁰³

Tímto se dostávám k závěru představení úpravy principu v pozitivním právu. Pro lepší ilustraci toho, jak by se uplatnil v praxi, uvádím konkrétní případ. Stát A na horním toku plánuje vybudovat na mezinárodním vodním toku hydroelektrárnu. Taková stavba ovlivní průtok ve státu B na dolním toku, který používá vodu k zavlažování. Stát A je povinen předem informovat stát B o záměru stavby a poskytnout mu dostatečný souhrn informací o tomto záměru. Strany usednou ke kulatému stolu k vyjednávání. Dojdou-li k závěru, že existuje riziko způsobení závažné škody státu B stavbou a provozem hydroelektrárny, má stát A povinnost dostat standardu náležité péče čili udělat vše pro to, aby k této škodě nedošlo. Vznikne-li závažná škoda, pravděpodobně vznikne mezi státy spor a bude třeba sáhnout k aktivaci mechanismu řešení sporů.

Platí, že vznik škody prokazuje ten, kdo ji tvrdí, naopak dostání standardů náležité péče prokazuje stát, který způsobil tvrzenou škodu.²⁰⁴ Lze si představit zkoumání, zda například stát A nechal vyhotovit studie změny průtoku vody, používal technologie nejméně zasahující do říčního ekosystému, a dostatečně interagoval se státem B před, v průběhu i po dokončení stavby. Pokud se nepodaří státu A toto břemeno unést, bude odpovědný za porušení své povinnosti náležité péče.²⁰⁵ Ukáže-li se však, že nedošlo k porušení požadavku náležité péče, bude se na straně jedné porovnávat škoda, která by vznikla při pokračování v závadné činnosti, se škodou vzniklou při zdržení se činnosti (ztráta výhod z této činnosti plynoucí).

Na konci řízení se tedy může ukázat, že i přes riziko vzniku závažné škody obecně převažuje zájem na výkonu činnosti, nicméně stát A má povinnost při implementaci činnosti dlouhodobě

---

²⁰² TANZI, Attila M. The inter-relationship between no harm, equitable and reasonable utilisation and cooperation under international water law. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics* [online]. 2020, **20**, 619–629 [cit. 2021-10-13]. str. 621 Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10784-020-09502-7>. Str. 624.

²⁰³ Berlin Rules on Water Resources (2004). UNECE: INTERNATIONAL LAW ASSOCIATION. Str. 23.

²⁰⁴ Tamtéž. Str. 627.

²⁰⁵ MCCAFFREY, Stephen C. *The Law of International Watercourses*. Str. 502.

spolupracovat se státem B. V opačném případě ale nastoupí dodatečná náležitá péče spojená s eliminací, zmírněním či nahrazením vzniklé škody v součinnosti s dotčenými státy.²⁰⁶

3.2.3.1. Princip ve světle judikatury

Poprvé se princip objevuje v **arbitrážním řízení mezi Kanadou a USA ve věci Trail Smelter** z roku 1941, kde arbitrážní orgán princip nezpůsobení závažné škody chápe jako projev principu dobrého sousedství mezi státy.²⁰⁷

Slévárna nacházející se ve městě Trail na kanadském území dlouhodobě vypouštěla do ovzduší emise oxidu síry a znečišťovala vodu v řece Columbia pramenící na kanadském území, jejíž tok pokračuje na území USA. Negativní účinky provozu slévárny se projevovaly poškozením zemědělských plodin v oblasti, zhoršením zdravotního stavu obyvatelstva a celkového stavu životního prostředí. Provozovatel slévárny nechal zvýšit komíny odvádějící škodlivé plyny do atmosféry, což způsobilo zvýšení emisí na území USA.

USA se proti těmto praktikám v sousedním státu bránily a obrátily se nejprve na Společnou mezinárodní komisi ustavenou na základě bilaterální smlouvy uzavřené mezi USA a Velkou Británií týkající se hraničních vod. Komise na základě analýz vzorků vydala nezávazné stanovisko ukládající Kanadě zaplatit náhradu škody. Škodlivá činnost však nadále pokračovala, a proto se oba státy cestou dohody obrátily na arbitrážní soud. Ten odpověděl na sérii teoretických otázek týkajících se možnosti žalované strany požadovat zastavení činnosti slévárny, případně jen jejího omezení (a v jakém rozsahu), a výši přiznané náhrady škody. Případ položil základy **teorie odpovědnosti státu za škodu způsobenou nestátními aktéry** a důležitého **principu práva životního prostředí znečišťovatel platí**. Tento princip klade na původce znečištění povinnost náhradit škodu.²⁰⁸ Závěry tohoto případu byly vepsány do výše zmíněných mezinárodních smluv a staly se východiskem rozhodování dalších mezinárodních soudů, jmenovitě například ICJ ve věci *Gabčíkovo-Nagymaros*.

Dalším případem s klíčovou rolí pro vývoj principu je rozsudek ICJ ve věci **Pulp Mills mezi Uruguayí a Argentinou** z roku 2010 (také jako případ Papíren na řece Uruguay). Soud v něm konstatoval, že „*zásada prevence jakožto obyčejové pravidlo nachází svůj původ v péči*

---

²⁰⁶ MCCAFFREY, Stephen. Water Disputes Defined: Characteristics and Trends for Resolving Them. Str. 118.

²⁰⁷ MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide. Str. 118.

²⁰⁸ MILLER, Russell A. Trail Smelter Arbitration. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2007 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1612?print=pdf>. Bod č. 3.

požadované od státu na jeho území.²⁰⁹ Stát je tak povinen uplatnit všechny prostředky, které má k dispozici, aby vyloučil, že činnosti, jež se odehrávají na jeho území, způsobí závažnou škodu na životním prostředí jiného státu. Navázal tak na případ *Korfského průlivu*, v němž Soud podtrhl povinnost každého státu vědomě nevykonávat svrchovanost nad svým územím v rozporu s právy ostatních států.²¹⁰

V případě Pulp Mills se Argentina obrátila na ICJ kvůli tvrzenému porušení Statutu řeky Uruguay, bilaterální dohody uzavřené mezi stranami v roce 1975, Uruguayí. Uruguay autorizovala stavbu dvou papíren na hraničním toku a tuto stavbu zahájila, aniž by vyčkala na vyřešení již zahájeného sporu před ICJ. Zmíněný Statut založil říční organizaci, v rámci níž si státy vyměňovaly informace o projektech s potenciálem vlivu nejen na kvalitu vody, ale také na režim říčního toku a jeho využití k plavbě. Zároveň představoval fórum pro vyjednávání o případných sporech s podrobnou procesní úpravou. K negociacím o záměru stavby přistoupila Uruguay po notifikaci záměru Argentině. Po uplynutí období vyhrazeném pro negociaci státy postupovaly v souladu se Statutem a předložily spor ICJ, nicméně Uruguay již započala se stavbou.

V rozsudku ICJ označil participaci Uruguaye na jednáních za vykonávanou nikoliv v dobré víře, neboť se její zástupci účastnili jednání pouze formálně se záměrem státu zahájit stavbu bez ohledu na jejich výsledek. Připomněl povinnost stran jednat při negociacích smysluplně a efektivně, judikovanou v případě *Kontinentálního šelfu v Severním moři*.²¹¹ Soud nakonec došel k závěru, že Uruguay porušila svoji procesní povinnost spolupracovat se sousedním státem. Zároveň považoval konstatování porušení povinnosti za dostatečné a neuložil žalovanému povinnost nahradit škodu.

Přínosem případu bylo uznání provázanosti rozumného a spravedlivého užívání a rovnováhy mezi hospodářským rozvojem a ochranou životního prostředí jako jádra udržitelného rozvoje.²¹²

---

²⁰⁹ „The Court points out that the principle of prevention, as a customary rule, has its origins in the due diligence that is required of a State in its territory. It is “every State’s obligation not to allow knowingly its territory to be used for acts contrary to the rights of other States” Překlad autorky.

CASE CONCERNING PULP MILLS ON THE RIVER URUGUAY (ARGENTINA v. URUGUAY). *I.C.J. Reports 2010* [online]. 2010 [cit. 2021-10-13]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/135/135-20100420-JUD-01-00-EN.pdf>. Bod č. 101.

²¹⁰ THE CORFU CHANNEL CASE (The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland vs. People's Republic of Albania). *I.C.J. Reports 1969* [online]. 1949 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf>. Str. 22.

²¹¹ NORTH SEA CONTINENTAL SHELF CASES (FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY/DENMARK vs. FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY/NETHERLANDS). *I.C.J. Reports 1969* [online]. 1969 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/51/051-19690220-JUD-01-00-EN.pdf>. Bod č. 85.

²¹² VERNET, Paula María. Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v Uruguay). *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2010 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://opil->

Za nejvýznamnější je považováno **zakotvení požadavku provedení EIA do obecného mezinárodního práva** v situacích, kdy posuzovaný projekt může mít přeshraniční vliv. Právě EIA představuje nástroj pro zjištění, zda může realizace projektu způsobit závažnou škodu sousednímu státu.²¹³

Postup Soudu je nicméně kritizován z důvodu nevyužití jeho pravomocí k získání znaleckého posudku či vyšetřování dle čl. 50 Statutu ICJ²¹⁴ i přes to, že tvrzení žalobce byla postavena na robustním vědeckém základu. Soud dle kritiky nemohl plně rozumět komplexnímu skutkovému stavu a neměl aplikovat tradiční doktrínu o důkazním břemenu ležícím na tom, kdo dané skutečnosti tvrdí. Po vlastním šetření Soud neshledal vznik závažné škody v důsledku stavby papíren a částečně zamítl žalobu požadující uvedení do předchozího stavu a případně nemožnosti náhradu škody.²¹⁵

3.2.4. Vzájemný vztah mezi principy spravedlivého a rozumného užívání a nezpůsobení závažných škod

Poté, co byly představeny oba základní principy aplikovatelné na užívání sdílených vodních zdrojů, je na místě si klást otázku, jaký je jejich vzájemný vztah, tedy zda má některý z principů přednost, či zda se navzájem doplňují. V akademických kruzích probíhá na toto téma diskuze, která zatím nepřinesla jednoznačnou odpověď. V této podkapitole představím postoje vybraných autorů a autorek v této debatě. Také se zaměřím na to, jak pracují právní prameny se vztahem obou principů.

Dle Meshela by měla být ve smlouvách o režimu sdílení vodního zdroje zakotvena aplikační **přednost principu nezpůsobení závažných škod**.²¹⁶ Nepovažuje totiž přednost principu spravedlivého a rozumného užívání za vhodnou k řešení konfliktů o vodu. Princip není dostatečně konkrétní, účinně nezabraňuje vzniku závažné škody v situaci, kdy stát prokáže úsilí o dosažení spravedlivého a rozumného užívání. Princip spravedlivého a rozumného užívání byl původně určen pro oblasti s dostatkem vody a nepravděpodobným vznikem konfliktu, nestaví

---

ouplaw-com.ezproxy.is.cuni.cz/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690_e1983?rskey=M4B94G&result=1&prd=MPIL. Bod č. 74.

²¹³ Tamtéž, bod č. 40.

²¹⁴ „Dvůr může kdykoli pověřiti jednotlivce, těleso, úřad, komisi nebo jinou organizaci, kterou si vybere, aby provedli šetření nebo dali znalecký posudek.“

²¹⁵ Tamtéž, bod č. 77.

²¹⁶ MESHEL, Tamar. Swimming against the current: Revisiting the principles of international water law in the resolution of fresh water disputes. Str. 142.

státům takové překážky v užívání vodního zdroje, jaké by bylo nutné vzhledem k negativně se vyvíjející ekologické situaci.²¹⁷

Autor se domnívá, že použití obou principů v praxi je problematické, nejasné a že jsou často vykládány protichůdně. Tvrdí, že **principy** mohou pomoci ve stadiu prevence konfliktu, avšak jsou **nedostatečné ve fázi řešení konfliktu**. Neposkytují státům dostatečně objektivní a jasně definovaná pravidla a standardy k účinnému znemožnění unilaterálních kroků nejsou zdrojem dostatečné míry stability a předvídatelnosti. Zároveň je toho názoru, že princip nezpůsobení závažné škody do jisté míry naplňuje cíl principu rozumného a spravedlivého užívání.²¹⁸ Požadavek rozumnosti se zjevuje v objektivně zhodnotitelných kritériích škody a povinnosti náležité péče. Z kritérií pro státy vyplývají vzájemné závazky a společný základ pro řešení konfliktů.

Svoje tvrzení podpírá krátkým exkurzem do odůvodnění klíčových rozhodnutí v oblasti mezinárodního vodního práva jako výsledků soudních či arbitrážních řízení, konkrétně případů *Pulp Mills*, *jezera Lanoux*, *Kishenganga*, *Gabčíkovo-Nagymaros*. Zkoumal, na jakých principech postavil soud odůvodnění rozsudků. Rozsudek v případě *Gabčíkovo-Nagymaros* byl jediným, kde ICJ nepoužil princip nezpůsobení závažné škody, pouze princip spravedlivého a rozumného užívání, zatímco v dalších ze jmenovaných případů tak rozhodující instituce učinily. Meshel došel k závěru, že tato skutečnost mohla přispět k tomu, že se nepodařilo rozsudek v případě *Gabčíkovo-Nagymaros* úspěšně implementovat.²¹⁹

Dle dalšího autora, Tanzi, se i přes možné výkladové rozdíly při uplatnění v praxi²²⁰ **oba principy** jakožto mezinárodněprávní obyčej **doplňují a mají komplementární povahu**. Tato pozice vyvěrá z teorie společenství zájmů postavené na rovnosti práv pobřežních států k užívání hraničních vod. Vzájemný vztah principů souvisí s principem harmonizace jako reakcí na širší fenomén fragmentace mezinárodního práva.²²¹

V historickém vývoji mezinárodního vodního práva se zpočátku nahlíželo na princip nezpůsobení závažných škod jako na silnější. Příklady tohoto pohledu nalezneme v Madridské

---

²¹⁷ WEISS, Edith Brown. *INTERNATIONAL LAW FOR A WATER-SCARCE WORLD*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013. ISBN 9789004250406. Str. 26-27.

²¹⁸ VICK, Margaret J. The Law of International Waters: Reasonable Utilization. *Chicago-Kent | Journal of International and Comparative Law* [online]. 2014, 12(1), 141-178 [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://studentorgs.kentlaw.iit.edu/jicl/wp-content/uploads/sites/5/2014/01/Margaret-J.-Vick-The-Law-of-International-Waters.pdf>. Str. 170.

²¹⁹ Tamtéž, str. 172.

²²⁰ Typicky pobřežní státy na dolním toku upřednostňují princip nezpůsobení závažné škody, zatímco ty na horním toku princip spravedlivého a rozumného sdílení vodního zdroje.

²²¹ TANZI, Attila M. The inter-relationship between no harm, equitable and reasonable utilisation and cooperation under international water law. Str. 621.

rezoluci z roku 1911²²² a Salzburské rezoluci z roku 1961.²²³ Autorem obou těchto rezolucí je Institut pro mezinárodní právo (*Institute of International Law*, dále jen IIL).²²⁴

V průběhu vyjednávání o **Návrzích článků o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků**²²⁵ mezi lety 1981 až 1993, přijatých nakonec až v roce 2004, se vedla debata o vztahu mezi těmito dvěma principy. Někteří členové Komise pohlíželi na princip nezpůsobení závažných škod jako na dominantní, vycházející z chápání principu jako obecného a aplikovatelného v mezinárodním právu jako celku.²²⁶ Touto cestou se vydala i Úmluva o vodách, která zakotvuje vztah mezi principy v čl. 2 odst. 1, 2 a 5 písm. a) až c) (viz dále).

Jiní členové se klonili k restriktivnějšímu výkladu principu nezpůsobení závažných škod zahrnujícímu pouze právní škodu (v podobě znemožnění uplatnění principu spravedlivého a rozumného užívání zdroje), nikoliv škodu skutečnou (například v podobě odklonu toku řeky).²²⁷ Wolf vykládá Návrhy článků tak, že spojují použití principu nezpůsobení závažných škod s tématem kvality vody, zatímco princip spravedlivého a rozumného užívání sdílených zdrojů s tématem kvantity vody a jejího využití.²²⁸

Vzájemná provázanost mezi oběma principy se ukázala i během vyjednávání UNWC, kdy hornaté státy na horním toku řeky často preferovaly princip spravedlivého užívání, zatímco státy na dolním toku řeky argumentovaly principem nezpůsobení závažné škody.²²⁹ UNWC vnímá

---

²²² International Regulation regarding the Use of International Watercourses for Purposes other than Navigation Declaration of Madrid. *Annuaire de l'Institut de Droit International: Madrid Session 1911, (Paris 1911) Vol. 24, Str. 365-365* [online]. 20. dubna 1911 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/IIL/IIL-Declaration_of_Madrid.pdf. Bod č. I.

²²³ Utilisation of Non-maritime International Waters (Except for Navigation): Ninth Commission. *JUSTITIA ET PACE INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://www.idi-iiil.org/app/uploads/2017/06/1961_salz_01_en.pdf; Bod č. 3 preambule.

²²⁴ Institut pro mezinárodní právo je mezinárodní organizace založená v roce 1873 s cílem studovat vývoj mezinárodního práva. V roce 1904 získala Nobelovu cenu míru.

About the Institute. *INSTITUTE OF INTERNATIONAL LAW: Institut de Droit International. Justitia et pace* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.idi-iiil.org/en/a-propos/>

²²⁵ Draft articles on the law of the non-navigational uses of international watercourses and commentaries thereto and resolution on transboundary confined groundwater [online]. United Nations, 2005 [cit. 2021-9-2]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_3_1994.pdf.

²²⁶ EVENSEN, Jens. Second report on the law of the non-navigational uses of international watercourses, by Mr. Jens Evensen, Special Rapporteur: A/CN.4/381 and Corr.1 and Corr.2. In: *The Yearbook of the International Law Commission: THE LAW OF THE NON-NAVIGATIONAL USES OF INTERNATIONAL WATERCOURSES* [online]. II(1). United Nations, 1984, 24. dubna 1984 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_381.pdf. Body č. 47-51.

²²⁷ MCCAFFREY, Stephen C. *The Law of International Watercourses*. Str. 448-449.

²²⁸ WOLF, Aaron T. Criteria for Equitable Allocations: The Heart of International Water Conflict. *Natural Resources Forum* [online]. 1999, 23, 3-30 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: [doi:10.1111/j.1477-8947.1999.tb00235.x](https://doi.org/10.1111/j.1477-8947.1999.tb00235.x) Str. 7.

²²⁹ FREESTONE, David a SMA SALMAN. Ocean and Freshwater Resources. HEY, Ellen, Daniel BODANSKY a Jutta BRUNNÉE. *The Oxford Handbook of International Environmental Law* [online]. Oxford University Press, 2007 [cit. 2022-01-20]. ISBN 9780199552153. Dostupné z:

způsobení závažné škody, který je upraven v čl. 7 zvláště od výčtu jednotlivých faktorů obsaženém v čl. 6, jako faktor relevantní pro vyhodnocení spravedlnosti užívání. Z této systematiky nelze vyvodit přednost jednoho z principů, ale naopak skutečnost, že by jeden princip bez druhého nenaplnil cíl udržitelného hospodaření se sdíleným vodním zdrojem. ILC přiznává, že může nastat situace, kdy spravedlivé a rozumné užívání mezinárodního toku může způsobit závažnou škodu druhému pobřežnímu státu. Příkladem je stavba hydroelektrárny, která bude vytvářet elektrickou energii pro stovky tisíc lidí, avšak způsobí škodu několika stovkám obyvatelům druhému pobřežnímu státu, kteří pravidelně na toku rekreačně rybaří.²³⁰ Stavba elektrárny v tomto případě není sama o sobě zakázána, pokud pobřežní stát přijal všechna nezbytná opatření, která by zabránila závažné škodě a pokud ostatní relevantní faktory vyvažují tento negativní důsledek.²³¹

Přijetím UNWC však nedošlo k uzavření debaty. Později přijatá **Berlínská pravidla** považují oba principy za komplementární. Zatímco v Helsinských pravidlech a UNWC je způsobení závažné škody vnímáno jako jeden z relevantních faktorů pro zvážení, zda je užívání spravedlivé a rozumné, Berlínská pravidla jej jako faktor nevnímají a na místo toho jej zahrnují do formulace povinnosti hospodařit s vodami mezinárodního povodí spravedlivě a rozumně.²³² Na princip spravedlivého a rozumného užívání Berlínská pravidla, na rozdíl od obou dokumentů, nahlíží jako na povinnost států hospodařit popsáním způsobem. Helsinská pravidla a UNWC naopak vycházejí z rovnosti států při užívání sdíleného vodního zdroje a kladou důraz na spravedlivé a rozumné užívání jako na právo států.²³³ Preventivní rozměr principu nezpůsobení závažné škody upravují Berlínská pravidla ve zvláštním článku.²³⁴ Pravidla se svým přístupem

---

<https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199552153.001.0001/oxfordhb-9780199552153-e-15>. Str. 351.

²³⁰ *YEARBOOK OF THE INTERNATIONAL LAW COMMISSION. 1994, Volume I: Summary records of the meetings of the forty-sixth session 2 May-22 July 1994* [online]. Geneva and New York: United Nations, 1996 [cit. 2022-08-27]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1994_v1.pdf. Bod č. 167.

²³¹ TANZI, Attila M. The inter-relationship between no harm, equitable and reasonable utilisation and cooperation under international water law. Str. 621

²³² „Basin States shall in their respective territories manage the waters of an international drainage basin in an equitable and reasonable manner having due regard for the obligation not to cause significant harm to other basin States.“

Čl. 12 odst. 1 Berlínských pravidel

²³³ SALMAN, S. M. The United Nations Watercourses convention ten years later: why has its entry into force proven difficult? *Water International* [online]. International Water Resources Association, 2007, 32(1), 1-15 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <http://www.unwatercoursesconvention.org/images/2012/10/Salman-UNWatercoursesConventionTenYears.pdf>. Str. 636.

²³⁴ „*Avoidance of Transboundary Harm*

Basin States, in managing the waters of an international drainage basin, shall refrain from and prevent acts or missions within their territory that cause significant harm to another basin State having due regard for the right of each basin State to make equitable and reasonable use of the waters.

Čl. 16 Berlínských pravidel

k zakotvení obou principů snaží o vyvážení jejich významu pro režim užívání sdílených vodních zdrojů.

Návrh článků o právu hraničních zvodní následuje vnímání vztahu principů dle UNWC a nijak ho dále nespecifikuje. Stát může způsobit závažnou škodu i jinou činností než užíváním hraničních zvodní nebo jejich systémů, které mají nebo mohou mít vliv na tuto hraniční zvodeň.²³⁵ Návrh článků požaduje po státech prevenci vzniku závažné škody nikoliv pouze s ohledem na zájmy sousedního států, ale také těch, na jejichž území se nachází výpusť zvodně.²³⁶ Tento požadavek v jiných úmluvách obsažen není.

Pohled **Úmluvy o vodách** na vztah principů se proti UNWC liší. Dle čl. 2 odst. 2 písm. c) Úmluvy „*strany přijmou při výkonu činností majících přeshraniční dopad či s rizikem tohoto dopadu všechna nezbytná opatření, aby byly hraniční vody užívány spravedlivě a rozumně, berouc v potaz jejich hraniční charakter*“.²³⁷ Z tohoto článku vyplývá, že Úmluva považuje oba principy za provázané, přičemž **princip nezpůsobení škody** představuje **výchozí standard jednání** pobřežních států, aniž by ho nutně upřednostňovala před druhým principem.

Z výše představených pohledů na vzájemný vztah principů spravedlivého a rozumného užívání a nezpůsobení závažné škody považuji za nejvhodnější pohled Berlínských pravidel. Ze způsobu, jakým Pravidla upravují oba články, nejlépe vyplývá rovné postavení obou principů. Klíčovou otázkou zůstává, jak se zakotvení vztahu principů v platných úmluvách, UNWC a Úmluvě o vodách, projeví v užívání sdílených vodních zdrojů ovlivněném klimatickou změnou. Domnívám se, že zatím se tento vztah zcela neprojevil a bude třeba vyčkat, až se zvýší množství konfliktů o vodu akcelerovaných změněnými přírodními podmínkami, které budou řešeny před ICJ. Soud jako respektovaná mezinárodní instituce by mohl v odůvodnění rozsudku poskytnout svůj pohled na vztah principů.

---

²³⁵ „*Aquifer States shall, in undertaking activities other than utilization of a transboundary aquifer or aquifer system that have, or are likely to have, an impact upon that transboundary aquifer or aquifer system, take all appropriate measures to prevent the causing of significant harm through that aquifer or aquifer system to other aquifer States or other States in whose territory a discharge zone is located.*“

Čl. 6 odst. 2 Návrhu článků o právu hraničních zvodní

²³⁶ MCCAFFREY, Stephen C. The International Law Commission Adopts Draft Articles on Transboundary Aquifers. *The American Journal of International Law* [online]. American Society of International Law, 2009, **103**(2), 272-29 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20535150?seq=1#metadata_info_tab_contents. Str. 276.

²³⁷ „*The Parties shall, in particular, take all appropriate measures: (...)*

(c) To ensure that transboundary waters are used in a reasonable and equitable way, taking into particular account their transboundary character, in the case of activities which cause or are likely to cause transboundary impact;“
Překlad autorky.

3.2.5. Princip spolupráce

V druhé části UNWC věnující se obecným principům nalezneme kromě výše zmíněných principů obecnou **povinnost spolupráce** (čl. 8) a pravidelné výměny dat a informací (čl. 9). Dle čl. 8 odst. 1 UNWC „*mají pobřežní státy spolupracovat na základě své svrchované rovnosti, územní celistvosti, vzájemného prospěchu a dobré víry s cílem optimálního užívání a dostatečné ochrany mezinárodního toku.*“²³⁸ Na něj navazuje odstavec týkající se zřízení společné říční komise jako platformy pro spolupráci či jiného mechanismu dle dobré praxe v oblasti mezinárodního toku.

Jak je princip spolupráce vztažen k oběma hlavním principům? Princip spolupráce, související s teorií společenství zájmů, tvoří základní rámec společné prevence vzniku konfliktů o vodu i společného hospodaření se sdíleným vodním zdrojem. Státy sdílející vodní zdroj spojuje zájem o jeho ochranu, kvalitu a udržitelné využití v budoucnu. Nicméně ne každý případ spolupráce mezi státy bez dalšího znamená naplnění obou principů.²³⁹

Princip spolupráce je reflektován v celé řadě článků UNWC. Například čl. 17 zakotvuje institut **konzultací a negociací o zamýšlených opatřeních**, které mají sloužit k dohodě mezi státy o vyřešení potenciálně konfliktní situace. Ze spolupráce vyplývají pro státy povinnosti. Na straně jedné stát nesmí realizovat zamýšlené opatření bez konzultace, na straně druhé konzultovaný stát nesmí bezpodmínečně uplatňovat veto pro realizaci opatření, aniž by vyslechl druhou stranu.²⁴⁰

Procesní rovina principu zahrnuje povinnosti **notifikace, konzultace a výměny informací a dat**. Takové informace se mají týkat podmínek toku, především hydrologických, meteorologických, hydrogeologických a ekologických, včetně předpovědí. Státy mají povinnost data sbírat a zpracovávat je. Předtím, než stát realizuje plánované opatření s možným závažným nepříznivým dopadem na druhý stát, musí toto plánované opatření včas notifikovat. Tato povinnost je detailněji rozpracována v čl. 11 až 19 UNWC. Cílem principu je zabránit situacím, které vedou k nespravedlivému užívání vody.

---

²³⁸ „*Watercourse States shall cooperate on the basis of sovereign equality, territorial integrity, mutual benefit and good faith in order to attain optimal utilization and adequate protection of an international watercourse.*“ Překlad autorky.

²³⁹ Report of the Implementation Committee to the Meeting of the Parties (ECE/MP.WAT/2015/5): Meeting of the Parties to the Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes [online]. Budapešť: United Nations, 2015 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/documents/2015/WAT/11Nov_17-19_MOP7_Budapest/ECE_MP.WAT_2015_5_IC_report_ENG.pdf. Str. 8, odst. 3.

²⁴⁰ TANZI, Attila M. The inter-relationship between no harm, equitable and reasonable utilisation and cooperation under international water law. Str. 623.

3.3. Shrnutí

Ve třetí části této práce byly představeny právní principy aplikovatelné na užívání sdílených vodních zdrojů jako nástroje prevence vzniku konfliktů o vodu. Byly vybrány tři nejdůležitější – princip spravedlivého a rozumného užívání, princip nezpůsobení závažných škod a princip spolupráce. Výklad o principech byl podložen rozбором vývoje teorií rozdělování sdílených zdrojů. Tyto teorie představují východiska pro nastavení režimu hospodaření s hraničními vodami.

Princip spravedlivého a rozumného užívání je zakotven v nejvýznamnějších mezinárodních smlouvách týkajících se sdílení vodního zdroje, přičemž způsoby vyjádření principu se zčásti liší a ukazují vývoj jeho vnímání. Ruku v ruce s kodifikací principu jde i jeho použití v judikatuře mezinárodních soudů a arbitrážních orgánů. Mezi nejvýznamnější případy patří arbitráž mezi Francií a Španělskem o jezeře *Lanoux* a řízení před ICJ mezi Slovenskem a Maďarskem o vodním díle *Gabčíkovo-Nagymaros*. Spravedlnost a rozumnost tvoří dvě navzájem provázané kvality užívání. Zatímco spravedlivé užívání je odvozeno od zásad ekvity a principu svrchované rovnosti pobřežních států, rozumné užívání se vztahuje k co největšímu využití potenciálu vodního toku za současného omezení škodlivého dopadu užívání.

Princip nezpůsobení závažných škod druhému státu je druhým z klíčových principů sdílení vodních zdrojů. Jeho původ je spojen s obecnou povinností prevence a dostání standardu náležité péče ze strany jednajícího státu, jenž má učinit veškerá opatření nezbytná k předejití vzniku škody. Kromě mezinárodních smluv týkajících se sdílení vodních zdrojů je princip zakotven i v mezinárodních environmentálních dokumentech jako je Stockholmská deklarace, Deklarace z Rio de Janeira o životním prostředí a rozvoji z roku 1992 a další. Princip by rozvinut v případě arbitráže *Trail Smelter* mezi Kanadou a USA a rozsudku případu řešeném před ICJ mezi Uruguayí a Argentinou známém jako *Pulp Mills*. Znatelná je provázanost principu s dalšími principy práva životního prostředí – principem znečišťovatel platí, principem udržitelnosti, principem předběžné opatrnosti.

Princip spolupráce mezi pobřežními státy stojí za jakoukoliv formou prevence vzniku konfliktů o vodu a směřuje k naplnění cíle ochrany mezinárodního toku a jeho optimálního užívání. Z principu vyplývají státům povinnosti notifikace záměrů, konzultace i pravidelná výměna informací a dat.

4. Nástroje řešení vzniklého konfliktu o vodu

Čtvrtá část diplomové práce se zaměřuje na mechanismy řešení konfliktů v situacích, kdy prevence již není možná, protože konflikt mezi státy již vznikl. Řešení sporů v mezinárodním právu je vedeno povinností států své spory urovnat výlučně mírovými prostředky, jak vyplývá z čl. 2 odst. 3 Charty OSN,²⁴¹ a kogentním zákazem použití síly v mezinárodních vztazích.²⁴² Státy si mohou vybrat prostředky řešení sporu. Způsoby řešení konfliktů vychází z čl. 33 odst. 1 Charty OSN týkajícího se pokojného řešení sporů.²⁴³ V tomto článku je demonstrativně vyjmenováno sedm způsobů řešení konfliktů – **vyjednávání** (*negotiation*), **šetření** (*inquiry*), **zprostředkování** (*mediation*), **smírčí řízení** (*conciliation*), **rozhodčí řízení** (*arbitration*), **soudní řízení** (*judicial settlement*), **použití oblastních orgánů či ujednání**. V Chartě nejsou výslovně uvedeny **dobré služby** (*good offices*).

Způsoby dělím do dvou skupin podle toho, zda je výsledek řešení pro strany sporu závazný, či nikoliv. U každého z mechanismů kladu důraz na jeho specifika oproti ostatním mechanismům a podepřu charakteristiku způsobů o jejich použití v regionálních smlouvách vztahujících se na užívání mezinárodního vodního toku.

4.1. Způsoby řešení konfliktů o vodu

V této podkapitole rozeberu způsoby řešení konfliktů o vodu, které se tradičně dělí na diplomatické a ty se závazným výsledkem.²⁴⁴ Rozdílem je, že zatímco při diplomatickém řešení sporu mají státy po celou dobu procesu možnost kontroly výsledku, který není pro strany sporu právně závazný, při arbitráži a soudním řízení akceptují příslušnost soudu a výsledek řízení jako závazný.

Proces řešení sporů mezi státy byl a je předmětem zkoumání akademiků a akademiček v oboru práva i mezinárodních vztahů.²⁴⁵ Ve výzkumu se zaměřují na efektivitu způsobů řešení

---

²⁴¹ „Všichni členové řeší své mezinárodní spory pokojnými prostředky tak, aby ani mezinárodní mír a bezpečnost, ani spravedlnost nebyly ohrožovány.“

²⁴² DAVID, Vladislav a Pavel SLADKÝ. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 3., aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2022, 544 s. ISBN 978-80-7502-497-8. Str. 423.

²⁴³ „Článek 33

1. Strany v každém sporu, jehož trvání by mohlo ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, budou nejprve usilovat o jeho řešení vyjednáváním, šetřením, zprostředkováním, řízením smírčím, rozhodčím nebo soudním, použitím oblastních orgánů nebo ujednání nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastní volby.

2. Rada bezpečnosti, uzná-li to za nutné požádá strany, aby řešily svůj spor takovými prostředky.“

²⁴⁴ PALCHETTI, Paolo a Loris MAROTTI. Dispute Settlement in International Law: General Overviews. *Oxford Bibliographies: International Law* [online]. 2022, 2018 [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0074.xml>

²⁴⁵ Například MERRILLS, J. G. *International dispute settlement*. Sixth edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, xxiv, 374 stran; 26 cm. ISBN 978-1-316-61573-7.

pro konkrétní oblasti mezinárodního práva (například mezinárodního investičního práva), historické vlivy na výběr způsobů řešení sporu, vývoj těchto způsobů od jejich vzniku do současnosti a na další subtémata. Pro účely této práce se zaměřím na způsoby řešení konfliktů pro oblast sdílení vodního zdroje mezi státy, které vycházejí z regionálních úmluv týkajících se režimu užívání těchto zdrojů. Budu zjišťovat, jaké způsoby řešení státy ve smlouvách zvolily, jaké jsou výhody i nevýhody toho kterého způsobu oproti ostatním a zda lze dojít k závěru, že budou v řešení úspěšnější než způsoby jiné.

Než přistoupím k rozboru jednotlivých způsobů řešení konfliktů, poskytnu čtenářstvu přehled zastoupení způsobů řešení konfliktů v oblasti vod. Dle statistických údajů zpracovaných ve studii z roku 2013 se nejčastěji ve smlouvách objevuje **vyjednávání** (65 %), **arbitráž** (59 %) a **mediace** (55 %). **Soudní řízení** je zakotveno pouze v 16 % smluv. Ve smlouvách může být obsaženo i vícero způsobů řešení. Příkladem je Úmluva o vodách, která upravuje kaskádu způsobů v případě, že primární způsob selže. 88 % smluv obsahuje nejvýše dva způsoby řešení konfliktů, 12 % smluv obsahuje více než dva způsoby.²⁴⁶

Kromě výběru konkrétního mechanismu řešení sporu strany stanovují jejich počet, podmínky a případně i pořadí uplatnění.²⁴⁷ Například spory vzniklé z porušení smluvní povinnosti lze řešit prostřednictvím mediace, zatímco pro vyřešení sporu při tvrzené změně geografických podmínek je nutné zvolit arbitráž. Další modalitou způsobu řešení je sdílení nákladů na řešení sporu: strany si mohou určit, kdo ponese náklady, případně v jakém poměru a za jakých okolností je budou sdílet všechny státy.

Od statistického úvodu kapitoly se přesunu již k rozboru jednotlivých způsobů řešení, a to ve dvou částech zahrnujících nejprve diplomatické způsoby a poté způsoby se závazným

---

BROWNLIE, Ian. The Peaceful Settlement of International Disputes. *Chinese journal of international law (Boulder, Colo.)* [online]. OXFORD: Oxford University Press, 2009, 8(2), 267-283 [cit. 2022-06-16]. ISSN 1540-1650. Dostupné z: [doi:10.1093/chinesejil/jmp015](https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmp015)

MICHAEL REISMAN, W. The diversity of contemporary international dispute resolution: Functions and policies. *Journal of international dispute settlement* [online]. 2013, 4(1), 47-63 [cit. 2022-06-16]. ISSN 2040-3585. Dostupné z: [doi:10.1093/jnlids/ids015](https://doi.org/10.1093/jnlids/ids015)

²⁴⁶ Autorka a autor studie se opírali též o *Transboundary Freshwater Dispute Database* (o databázi jako nástroji mapování interakcí mezi pobřežními státy více viz kapitola 4.1.) uzavřených mezi roky 1857 a 2004, nezahrnuli ty, které se týkají pouze plavby, hranic a rybolovu. Celkem se jedná o 182 smluv.

DE BRUYNE, Charlotte a FISCHHENDLER, I. Negotiating conflict resolution mechanisms for transboundary watertreaties: A transaction cost approach. *Global Environmental Change* [online]. 23(6), 1841-1851 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/267803013_The_Adoption_of_Conflict_Resolution_Mechanisms_in_Water_Agreements_A_Transaction_Cost_Approach. Str. 14.

²⁴⁷ DE BRUYNE, Charlotte a FISCHHENDLER, I. Negotiating conflict resolution mechanisms for transboundary watertreaties: A transaction cost approach. Str. 5.

závěrem. Budu postupovat od způsobů s nejnižší mírou ingerence třetích aktérů a nejnižší institucionalizací až po ty nejkompexnější (soudní řízení).

4.1.1. Postupy s nezávaznými závěry (diplomatické)

Postupy s nezávaznými závěry – **vyjednávání** či **negociace**, **zprostředkování** či **mediace** a **smírčí řízení** či **konciliace** a **vyšetřování** – zakotvuje Charta OSN v čl. 33. **Dobré služby** v Chartě nejsou výslovně uvedeny.²⁴⁸ Diplomatičké prostředky smírného řešení sporů mají poradní povahu, jejich výsledkem je pouhé doporučení, a proto jsou vhodnější k řešení sporů politické povahy.^{249,250} Jednotlivé prostředky se od sebe liší také mírou zapojení třetích aktérů, jejich funkcí (zda a jak se podílí na určování obsahu řešení sporu) i rozsahem řešení sporu (právní a skutkové otázky).

4.1.1.1. Vyjednávání (negociace)

Cílem vyjednávání je uspokojit zájmy zúčastněných stran skrze přímé jednání (konzultace)²⁵¹ a výměnu stanovisek států. Samotná **konzultace** a pravidelné sdílení pohledů je zároveň prostředkem prevence sporů.²⁵² Styk a jednání stran je veden obecnou **zásadou** mezinárodního práva **dobré víry**, která se projevuje požadavkem účastnit se jednání s upřímným úmyslem dosáhnout společného kompromisu a vyřešit spor.²⁵³

Negociace může mít bilaterální či multilaterální podobu a paleta způsobů je velmi široká (od diplomatické korespondence po konference). Výše zmíněná konzultace jako *ad hoc* proces sdílení informací je spíše než následný prostředek řešení sporů nástroj preventivní, úzce

---

²⁴⁸ Tato skutečnost je poměrně překvapivá, neboť generální tajemník OSN často poskytoval dobré služby pro mediaci konfliktů mezi členskými státy OSN.

SALMAN, Salman. Good Offices and Mediation and International Water Disputes. In: *Resolution of International Water Disputes: The Permanent Court of Arbitration/Peace Palace Papers* [online]. Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. Str. 155-199 [cit. 2022-06-14]. ISBN 90 411 2029 7. Dostupné z: <http://www.salmanmasalman.org/wp-content/uploads/2012/12/PCAchapterIWDandIndusf.pdf>. Str. 171.

²⁴⁹ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2018, xxxii, 549. ISBN 978-80-7400-721-7. Str. 348.

²⁵⁰ Pod sporem politické povahy si lze představit spor, který není čistě sporem právním. Oproti právnímu sporu se spor politické povahy dotýká hlavně klíčových zájmů státu vyplývajících z výkonu jeho svrchovanosti. Kromě sporů v oblasti užívání sdílených vodních zdrojů pod pojem řadím také spory o hranice států a území a vnitřní bezpečnost státu.

²⁵¹ Rozdíl mezi konzultací a negociací není v odborné literatuře ostře vymezen. V této práci přistupuji ke konzultaci jako pojmu podřazenému pod obecnější pojem negociace, stejně tak, jak jej vnímá Hakapää (viz níže). Konzultaci vnímám jako přímé jednání aktérů s cílem sdílet informace, kdežto negociace směřuje k uzavření dohody mezi aktéry.

²⁵² HAKAPÄÄ, Kari. Negotiation. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2013 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e67>. Bod č. 16.

²⁵³ O'NEILL, Barry. What Does it Mean for Nations to "Negotiate in Good Faith"? Center for International Security and Cooperation Stanford University [online]. 2001 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/boneill/goodfaith5.pdf>. Str. 4.

související s principem nezpůsobení závažných škod. Příkladem kontinuální multilaterální konzultace je Iniciativa pro povodí Nilu (*The Nile River Basin Initiative*) vzniklá v roce 1999, zahrnující 10 pobřežních států v severní Africe i externí aktéry.²⁵⁴ Účelem konzultací je vytvořit rámec spolupráce pro užívání Nilu, v širším smyslu usnadnit výměnu informací a podpořit důvěru mezi státy. Cílem iniciativy je uzavřít multilaterální dohodu stabilizující režim užívání Nilu, nicméně tento cíl zatím nebyl naplněn.²⁵⁵

Při vyjednávání se od stran očekává **vzájemné naslouchání, předkládání návrhů a protinávrhů, vyjadřování se k návrhům protistrany** a konečně i urovnání sporu. Není vhodným způsobem, pokud od začátku strany odmítají usednout k jednomu stolu, navzájem se nerespektují a pochybují o motivech protistrany, pokud spor trvá dlouho a jednání stran se neposouvá směrem k vyřešení vzájemného konfliktu. O efektivitě tohoto způsobu řešení sporu lze pochybovat v situaci, kdy jsou strany sporu fakticky nerovnými „hráči“.²⁵⁶

Regionální smlouvy mohou zakotvit povinnost negociace při vzniku sporu. Většinou bývá negociace první úrovní řešení sporů a teprve při neúspěchu dosažení dohody v určitém časovém období se přistoupí k další úrovni (například soudnímu řízení). Strany se ale mohou kdykoliv během soudního řízení vrátit k negociaci jakožto mimosoudnímu řešení sporu.²⁵⁷ Příklad povinné negociace vycházející ze smluvního režimu nalezneme ve Statutu řeky Uruguay ve známém případě *Pulp Mills*.²⁵⁸

Nespornou **výhodou** negociace je možnost aplikace na širokou škálu předmětů sporů, vysoká míra vlivu stran na tvorbě dohody i nastavení samotného procesu vyjednávání a nízké náklady. Naopak **nevýhodou** je její neúčinnost v případě odlišné vyjednávací síly stran sporu a neochota stran aktivně komunikovat a přispívat k řešení akceptovatelnému všemi zúčastněnými.

Podíváme-li se na negociaci jako způsob řešení sporu v oblasti sdíleného užívání vodního zdroje, je na místě připomenout, že strany nemají absolutní volnost ve formování obsahu dohody o řešení sporu. Jsou vázány principy spravedlivého a rozumného užívání a nezpůsobení

²⁵⁴ Who We Are. *Nile Basin Initiative (NBI)* [online]. 2022 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.nilebasin.org/index.php/nbi/who-we-are>

²⁵⁵ VINOGRADOV, Sergei, Patricia WOUTERS a Patricia JONES. Transforming Potential Conflict into Cooperation Potential: The Role of International Water Law: Technical Documents in Hydrology. PC-CP Series n. 2 (SC-2003/WS/67). [online]. UNESCO, 2003 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://groundwaterportal.net/sites/default/files/Transforming%20Potential%20Conflict%20into%20Cooperation%20Potential%20-%20The%20Role%20of%20International%20Water%20Law.pdf>. Str. 28.

²⁵⁶ Příklad takové nerovnosti nalezneme v povodí řeky Mekong, kde má Čína na horním toku řeky jakožto ekonomicky daleko rozvinutější stát jinou pozici než Myanmar, jedna z nejhudších asijských zemí s velmi nestabilní politickou situací.

²⁵⁷ HAKAPÄÄ, Kari. Negotiation. Bod č. 36.

²⁵⁸ Argentina a Uruguay musely po dobu 6 měsíců vést vyjednávání a teprve po této době uzavřít kompromis a založit příslušnost ICJ pro rozhodnutí jejich sporu.

závažných škod, a tak by dohoda měla respektovat reálné současné i budoucí hydrologické podmínky toku a potřeby nejen stran sporu, ale i dalších pobřežních států. Dalším bodem je vhodnost tohoto prostředku řešení sporu pro tuto oblast mezinárodního práva. Jelikož otázka užívání sdíleného vodního zdroje úzce souvisí s ekonomickými státními zájmy a dotýká se i teritoriálních zájmů, obě silně politické oblasti, negociace se nejeví jako vždy ideální možností pro řešení vodních sporů.

4.1.1.2. Zprostředkování (mediace) a dobré služby

Mediace a dobré služby se liší od negociace tím, že je přizván třetí nezúčastněný aktér, nejčastěji stát, skupina států či mezinárodní nebo regionální organizace. Může jím být i jednotlivá osoba (například bývalá hlava státu) či skupina osob. Tento aktér či aktéři mohou sami nabídnout své služby, nebo se na ně strany mohou obrátit s žádostí o intervenci.

Jaké jsou **rozdíly mezi dobrými službami, mediací a konciliací**? Dobré služby se odlišují od mediace nižší intenzitou zásahu třetí strany. Úkolem toho, jenž poskytuje dobré služby, je zprostředkovávat dialog a pomáhat státům k dosažení kompromisu.²⁵⁹ Mediace je širším obecným pojmem zahrnujícím jak mediaci v užším smyslu, tak konciliaci i dobré služby.²⁶⁰ Od konciliace se mediace liší svou nižší mírou formálnosti. Vyžaduje aktivnější roli mediátora v jednání, který přichází s návrhy řešení.

Mediace je zahajována *ad hoc*, přičemž dynamika každého mediačního procesu je odlišná. Společné mají však zprostředkování komunikace, objasnění pozic stran, podávání návrhů, hledání oblastí, kde se strany shodnou, uzavírání dočasných dohod.²⁶¹ Tři uvedené způsoby spojuje společný cíl, kterým není vyřešit spor za strany, ale asistovat jim v tomto řešení. Obecně jsou dělicí linie mezi těmito prostředky neostré a rozlišení mezi nimi je zpravidla možné teprve retrospektivně ve světle dosaženého výsledku mediace.²⁶²

Mediátor by se měl snažit vést strany k výsledku, který by mohl být označen za tzv. *win-win* situaci. Jeho úkolem je průběžně monitorovat stanoviska a požadavky stran a hodnotit jejich

---

²⁵⁹ LAPIDOTH, Ruth. Good Offices. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2006 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/epil/9780199231690/law-9780199231690-e31?rskey=kEbLbL&result=1&prd=MPIL>. Bod č. 1.

²⁶⁰ SALMAN, Salman. A role for the IWRA in international water disputes? *Water International* [online]. 2021, **46**(7-8), 1205-1210 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02508060.2021.1980256>. Str. 1209.

²⁶¹ *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States: OLA/COD/2394* [online]. New York: United Nations, 1992 [cit. 2022-06-17]. ISBN 92-1-133428-4. Dostupné z: <https://legal.un.org/cod/books/HandbookOnPSD.pdf>. Str. 42

²⁶² VINOGRADOV, Sergei, Patricia WOUTERS a Patricia JONES. Transforming Potential Conflict into Cooperation Potential: The Role of International Water Law. Str. 29.

rozumnost a soulad s platnými normami mezinárodního práva.²⁶³ Výsledek sám o sobě není pro strany závazný, této kvality nabývá teprve, když je zahrnut do závazné smlouvy, gentlemanské dohody či potvrzen výměnou dopisů. Právě takové dokumenty zakotvují práva a povinnosti, nikoliv mediace samotná. Součástí těchto dohod může být podpis mediátora. Mediátor může pokračovat ve své funkci i ve fázi implementace výsledku mediace.²⁶⁴

Výhodou mediace je neveřejnost jednání mezi stranami a povinnost mlčenlivosti mediátora o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s procesem. Stranám je zapovězeno použít stanoviska protistrany jako podklad či důkaz pro arbitrážní či soudní řízení.²⁶⁵ Tyto povinnosti motivují strany k tomu pokračovat ve vzájemné interakci bez nebezpečí, že by byla transparentnost jejich stanovisek „trestána“ využitím proti jejich zájmům.

Možné **úskalí** mediace i dobrých služeb naopak představuje riziko výběru takového aktéra, který by nepožíval respektu a autority u znesvářených států, a to nejen ve fázi samotného jednání, ale také ve fázi implementace. Klíčovou vlastností mediátora je nezávislost a nestrannost. Pozitivní motivaci pro spolupráci států představuje ekonomická pobídka ze strany mediátora, typicky mezinárodní organizace či banky, pro případ uzavření úspěšné dohody. Mediátor může spolufinancovat realizaci dohody a tím si i zajistit možnost kontroly jejího dodržování v budoucnu. Příkladem takového přístupu byly dobré služby ze strany Světové banky v řešení konfliktu mezi Indií a Pákistánem v roce 1952 (viz dále).²⁶⁶

Mediace byla užita jako prostředek k řešení sporu mezi pobřežními státy v rámci několika režimů spolupráce na mezinárodních tocích. Příkladem úspěšné mediace bylo zapojení Rozvojového programu OSN (*United Nations Development Programme*, dále jen UNDP)²⁶⁷ do vyjednávání **Mekongské dohody** v roce 1995.

Zapojení UNDP v regionu sahá již do 50. let minulého století, kdy Hospodářská komise OSN pro Asii a Dálných východ (*United Nations Economic Commission for Asia and Far East*, ECAFE) založila Mekongský výbor složený ze zástupců čtyř pobřežních států, které dnes tvoří smluvní strany Dohody z roku 1995. Mekongský výbor byl výsledkem vůbec prvního přímého

---

²⁶³ VICUÑA, Francisco Orrego. Mediation. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2010 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e61?rsk=sgfAqI&result=1&prd=MPIL>. Bod č. 19.

²⁶⁴ Tamtéž, bod č. 2.

²⁶⁵ VICUÑA, Francisco Orrego. Mediation. Bod č. 5.

²⁶⁶ NAKAYAMA, Mikiyasu. Successes and Failures of International Organizations in Dealing with International Waters. *International Journal of Water Resources Development* [online]. 1997, 13(3), 367-382 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07900629749737>, Str. 368.

²⁶⁷ Jedná se o instituci OSN koordinující rozvojové projekty a poskytující technickou pomoc při realizaci těchto projektů rozvíjejícím se státům.

zapojení OSN do dlouhodobého plánování a rozvoje režimu mezinárodních povodí.²⁶⁸ Výbor byl ustaven v 70. letech, nicméně bez zastoupení Kambodži z důvodu nástupu Rudých Khmerů do čela země, a těšil se finanční podpoře UNDP.

Původní fungování orgánů Výboru se odvíjelo od vnímání povodí Mekongu pohledem teorie společenství zájmů, tedy pokud jeden z pobřežích států nesouhlasil s projektem druhého státu, mohl uplatnit veto. Tento mechanismus spolupráce však měl za důsledek opačnou tendenci ochlazovat vztahy mezi zúčastněnými aktéry. Spolupracující státy se obrátily na UNDP, který nejprve vedl neformální konzultace s prvotním cílem zjistit, zda jsou státy ještě nakloněny zachování Mekongského výboru. Tyto konzultace se konaly mimo území dotčených států, bez přítomnosti tlumočnicků a bez zachycení jejich průběhu zápisem.

Během dalších konzultací se postupně prohlubovala důvěra mezi státy, některých jednání se účastnili také zástupci mezinárodních organizací a dalších subjektů ochotných podílet se na financování implementace výsledku jednání. Tím byla Dohoda o řece Mekongu, jejíž vyjednávání bylo zdlouhavé mimo jiné i kvůli dynamickému vývoji vnitrostátní politické situace pobřežních států.

Proč se UNDP podařilo v rámci mediace tak obratně dosáhnout žádoucí dohody mezi znesvářenými státy? Státy byly závislé na jeho pomoci, neboť vlastními silami nemohly dospět k dohodě. UNDP se těšil jakožto nestranný mediátor jejich důvěře a jak státy, tak donoři měli zájem na tom, aby došlo k dohodě. UNDP vycházel z bezprostředních informací o stavu ve smluvních stranách díky síti svých zastoupení v regionu.²⁶⁹

4.1.1.3. Konciliace

Posledním diplomatickým prostředkem řešení sporu je smírčí řízení neboli konciliace. Svoji povahou stojí na pomezí diplomatického prostředku a prostředku závazného řešení sporu, protože směšuje prvky postupu vyšetřování a mediace.²⁷⁰ Smírčí řízení je vedeno smírčí komisí složenou z nezávislých osob jmenovaných stranami sporu. Každá ze stran tradičně jmenuje dva zástupce či zástupkyně a ti společně vyberou předsedu či předsedkyni komise.

Výše byla konciliace zařazena jako podtyp mediace. V kapitole věnující se způsobům řešení sporů o vodu jí nicméně věnuji zvláštní kapitolu, neboť vykazuje několik důležitých rozdílů

---

²⁶⁸ Tamtéž

²⁶⁹ Tamtéž, str. 373

²⁷⁰ COT, Jean-Pierre. Conciliation. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2006 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e20?rskey=bjX3nS&result=1&prd=MPIL>. Bod č. 3.

oproti mediaci v širším slova smyslu. První zásadní rozdíl konciliace od předchozích prostředků řešení tkví v míře ovlivnění procesu řešení sporu aktéry. Ustavením komise se vliv stran na řešení sporu sice demonstruje (mohou vybrat odborníky či odbornice nakloněné jejich argumentaci), zároveň zde prakticky možnost ovlivnit další proces řešení končí; řešení je již závislé na posouzení tohoto panelu. Dalším rozdílem je funkce „nezávislého třetího“ ve sporu – zatímco mediátor stojí „mezi“ stranami a nerozhoduje, konciliátor si spíše může dovolit na základě svého mandátu docházet k závěrům, které mají kvality sice předtím mediovaného, ale přec jen rozhodnutí (byť nezávazného).

Konciliační komise mohou být tvořeny *ad hoc* či je složení komise již předem uvedeno v mezinárodní dohodě, stejně jako je tomu u arbitráže. Mandát komise se pak vztahuje nejen na otázky právní, nýbrž i skutkové. **Výsledkem řízení je nabídka řešení sporu ve formě nezávazného závěru.**

V kontextu použití konciliace v mezinárodních environmentálních dokumentech je třeba připomenout, že dodatek Helsinských pravidel obsahuje modelová pravidla pro ustavení konciliační komise pro řešení sporů. Smírčí řízení nalezneme také ve Vídeňské úmluvě o ochraně ozonové vrstvy (1985) a Úmluvě o biologické rozmanitosti (1992). Nadto PCA v roce 2002 přijal Nepovinná pravidla pro smírčí řízení sporů týkajících se životního prostředí a/nebo přírodních zdrojů²⁷¹, vedle nich přijal obdobná pravidla pro arbitráž, oboje s cílem uzpůsobit klasickou podobu těchto řízení sporům s environmentálním přesahem. Tato pravidla však neobsahují konkrétní zmínku o hraničních vodních zdrojích. Ke dni uzavření této práce není znám případ sporu mezi pobřežními státy vzniklý při užívání sdíleného vodního zdroje, jehož řešení by se opíralo o tato pravidla. Důvodem může být skutečnost, že multilaterální dohody již často obsahují vlastní pravidla pro konciliační řízení.

Je konciliace vhodným prostředkem pro řešení sporů, jejichž zkoumání je předmětem této práce? Z mého pohledu nikoliv. I přes popularizaci konciliace ze strany mezinárodních organizací jako je OSN, tento mechanismus řešení sporů o vodu v mezinárodních smlouvách upravující režim spolupráce pobřežních států nepřevládá. Ze statistických dat o četnosti zastoupení mechanismů řešení ve smlouvách upravujících režim užívání sdílených vodních zdrojů, z nichž jsem čerpala při tvorbě této práce, však není jasné, jak často je v nich smírčí řízení zastoupeno. Výsledky

---

²⁷¹ OPTIONAL RULES FOR CONCILIATION OF DISPUTES RELATING TO NATURAL RESOURCES AND/OR THE ENVIRONMENT: Permanent Court of Arbitration [online]. [cit. 2022-06-21]. Dostupné z: <https://docs.pca-cpa.org/2016/01/Optional-Rules-for-Conciliation-of-Disputes-Relating-to-the-Environment-and-or-Natural-Resources.pdf>

studií mohou být také zkreslené smíšením konciliace a mediace z důvodu nejasných hranic mezi těmito prostředky.

4.1.1.4. **Vyšetřovací řízení (*fact-finding, inquiry*)**

Cílem vyšetřování je **zjištění skutkového stavu**, o němž mezi stranami existuje spor. Jako prostředek řešení sporu bývá užíván v kombinaci s diplomatickým způsobem, samostatný druh pak tvoří konciliace, která na vyšetřování navazuje posouzením právních otázek případu (viz výše).²⁷² Vyšetřování provádí nezávislý expertní tým či jednotlivec v terénu, ustavený *ad hoc* či s předem vymezeným mandátem v mezinárodní smlouvě. Závěry vyšetřování mají osvětlit relevantní okolnosti sporu a přispět tak k jeho urovnání. Zjišťování skutkového stavu ve funkčním smyslu je pak součástí pravomocí soudního řízení ICJ (více dále).²⁷³

V širším kontextu mezinárodního práva je vyšetřování užíváno pro skutkově hutné případy, kterými jsou tradičně oblast porušování lidských práv, humanitární právo, spory o hranice států a spory v rámci mořského práva.²⁷⁴ Současná praxe řešení sporů v oblasti mezinárodního obchodu je vedena také trendem vyšetřování jakožto alternativy k soudnímu řízení.²⁷⁵

Zaměříme-li se na **vyšetřování sporů v oblasti sdílení vodních zdrojů**, lze říci, že řešení těchto sporů se neobejde bez zkoumání skutkových okolností.²⁷⁶ Při užívání vodního toku spravedlivým a rozumným způsobem je nutné zohlednit průtok i další ukazatele vztahující se ke kvantitě a kvalitě vody. Pro zjišťování hodnot ukazatelů státy využívají monitorovacích mechanismů, které se právě při tvrzeném porušení smluvní povinnosti mohou ukázat jako zdroj poznání. Skutečně účinné řešení sporu o vodu tak nelze podepřít pouze právními argumenty, ale je nezbytné zajistit data často o delším časovém úseku před vznikem konfliktu, neboť jednání států na toku nemusí mít bezprostřední dopad na tok.

Zvláštní postavení má vyšetřování **v rámci UNWC**, kde na rozdíl od jiných způsobů řešení konfliktu může být toto **řízení zahájeno na návrh i pouze jedné ze stran** a nevyžaduje tak souhlas všech stran sporu.²⁷⁷ Dle čl. 33 odst. 3 Úmluvy by státy měly přistoupit k tomuto kroku

---

²⁷² JACHEC-NEALE, Agnieszka. Fact-finding. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2021 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law/epil/9780199231690/law-9780199231690-e27?rskey=NBeM6i&result=5&prd=MPIL>. Bod č. 1.

²⁷³ DEVANEY, James Gerard. *Fact-finding before the International Court of Justice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, 1 online resource (xvii, 287 pages): digital, PDF file(s). ISBN 1-316-72269-4. Str. 15.

²⁷⁴ JACHEC-NEALE, Agnieszka. Fact-finding, Část E

²⁷⁵ Tamtéž, body č. 23-24.

²⁷⁶ SANDS, Philippe. Water and international law: Science and evidence in international litigation. *Environmental policy and law* [online]. Amsterdam: Copyright Agency Limited (Distributor), 2014, 44(1-2), 188-197 [cit. 2022-06-21]. ISSN 0378-777X.

²⁷⁷ MCCAFFREY, Stephen C. *The Law of International Watercourses*, str. 516.

po uplynutí šesti měsíců od zahájení vyjednávání za předpokladu, že nedošlo k dohodě o využití arbitráže či soudního řízení.²⁷⁸ Účelem zahájení vyšetřování je prevence eskalace již vzniklého konfliktu a zajištění podkladů nezbytných pro v budoucnu vzniklou dohodu mezi státy.

Právě povinnost přistoupit k vyšetřování v situaci, kdy selže diplomatický způsob řešení sporu, je jedním z největších přínosů UNWC vůbec.²⁷⁹ Zároveň bylo vyšetřování jako mechanismus řešení sporů při vyjednávání úmluvy předmětem komplexní debaty států. Pohled států se různil v tom, zda by takové normativní ustanovení mělo být zakotveno do rámcového dokumentu a zda by mělo být vyšetřování povinné.²⁸⁰ Výsledkem diskuze ve Valném shromáždění OSN bylo kompromisní řešení mezi stanoviskem států, které požadovaly co nejširší prostor pro uvážení vhodného způsobu řešení sporu, a zastánců způsobů řešení se závazným závěrem.

Článek 33 v dalších odstavcích specifikuje proces ustavení expertní komise a její působnost. Strany musí poskytnout komisi nezbytné informace, umožnit jí vstup na své území, ohledání jakékoliv zařízení, budovy, konstrukce, rostliny či přírodního útvaru.

Obecně je výsledkem vyšetřování nezávazný závěr, jenž obsahuje doporučení pro vyvážené řešení sporu. I přes absenci závaznosti mají strany povinnost jej zvážit v dobré víře. **V některých regionálních smlouvách** však nalezneme **zakotvení závaznosti** výsledků vyšetřování smluvních orgánů. Příkladem takové smlouvy je Smlouva o vodách Indu (*Indus Water Treaty*)²⁸¹ uzavřená mezi Indií a Pákistánem v roce 1960.

Při řešení sporů ze Smlouvy figurují tři orgány – Komise pro řeku Indus, neutrální expert nebo arbitrážní orgán. Hlavním smluvním orgánem je Komise pro řeku Indus složená z expertů jmenovaných smluvními stranami. Na pravidelných jednáních Komise státy mohou vznášet

---

²⁷⁸ „Subject to the operation of paragraph 10, if after six months from the time of the request for negotiations referred to in paragraph 2, the Parties concerned have not been able to settle their dispute through negotiation or any other means referred to in paragraph 2, the dispute shall be submitted, at the request of any of the parties to the dispute, to impartial fact-finding in accordance with paragraphs 4 to 9, unless the Parties otherwise agree.“

Čl. 33 odst. 3 UNWC

²⁷⁹ WOUTERS, Patricia. The international law of watercourses: New dimensions. *Collected Courses of the Xiamen Academy of International Law* [online]. 2011, 3, 347-491 [cit. 2022-06-21]. ISBN 9789004192911. ISSN 1875-4678. Dostupné z: [doi:10.1163/9789004204119_006](https://doi.org/10.1163/9789004204119_006). Str. 413.

²⁸⁰ Ke stanoviskům konkrétních států více viz zápisy z jednání Valného shromáždění: U.N. Doc. A/51/275, str. 67; U.N. Doc. A/C.6/51/SR.20, str. 11; a U.N. Doc. A/51/275/Add.3, str. 12.

Čl. 33 představoval problematickou partii UNWC, neboť státy podílející se na vyjednávání Úmluvy preferovaly různý mechanismus řešení konfliktů o vodu. Ve znění Návrhu článků o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků byla zakotvena možnost vybrat si, zda státy iniciují vyšetřování, mediaci či konciliaci. Nakonec znění čl. 33 nebylo po bohaté diskuzi států z Návrhu převzato do textu Úmluvy.

²⁸¹ The Indus Waters Treaty 1960 (with annexes): Signed at Karachi, on 19 September 1960. *United Nations Treaty Series* 1962 [online]. [cit. 2022-01-18]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20419/volume-419-I-6032-English.pdf>

otázky týkající se aplikace a výkladu smlouvy. Pokud Komise nedojde k jednoznačnému závěru, otázka se stane spornou a její vyřešení předloží neutrálnímu expertovi.²⁸²

Expert je jmenován na základě konsensu obou států nebo jiným subjektem se souhlasem států. Pokud se strany nedohodnou, experta jmenuje po předchozí konzultaci se stranami Světová banka. Závěr expertního šetření je konečný a závazný, nelze se proti němu bránit před arbitrážním orgánem.²⁸³ V případech, kdy sporná otázka spadá do okruhu vymezených otázek, nebo uzná-li to expert za vhodné, se spor řeší před arbitrážním orgánem. Způsob tvorby tohoto *ad hoc* orgánu zahrnuje zapojení Světové banky a OSN, bližší podmínky jsou stanoveny v dodatku G Smlouvy. Arbitrážní řízení představuje samostatné řízení nezávislé na výsledku expertního šetření.

Vyšetřování lze vhodně kombinovat s diplomatickými prostředky. Je využitelné za situace, kdy státy nemají vůli vést soudní řízení se závazným závěrem. Státy mohou preferovat možnost zvolit si složení odborného panelu (či jednotlivce), leckdy znalého lokálních specifíků povodí, oproti přenechání odpovědnosti za zjištění skutkového stavu na straně soudu. Oproti diplomatickým způsobům řešení sporů mohou závěry vyšetřování přinést závazné potvrzení skutkového stavu.

4.1.2. Postupy se závaznými závěry

V druhé části kapitoly se budu zabývat dvěma formálními postupům řešení konfliktů, a to rozhodčímu a soudnímu řízení. Tyto prostředky závazného řešení sporů či judiciální prostředky mají společnou **nutnost předem sjednané dohody států na předložení případu nestrannému a nezávislému orgánu a respektování závaznosti závěru** vzešlého z řízení.²⁸⁴ Takový závěr soudu či arbitrážního orgánu je pak konečný a nezměnitelný. Jednotlivé způsoby se od sebe liší rozsahem rozhodování, formálními a organizačně-technickými aspekty.

---

²⁸² „2. If the Commission does not reach agreement on any of the questions mentioned in Paragraph (1), then a difference will be deemed to have arisen, which shall be dealt with as follows:

(a) Any difference which, in the opinion of either Commissioner, falls within the provisions of Part 1 of Annexure F 1 shall, at the request of either Commissioner, be dealt with by a Neutral Expert in accordance with the provisions of Part 2 of Annexure F...“

Čl. 9 odst. 2 Smlouvy o vodách Indu

²⁸³ „The decision of the Neutral Expert on all matters within his competence shall be final and binding, in respect of the particular matter on which the decision is made, upon the Parties and upon any Court of Arbitration established under the provisions of Article IX (5).“

Část 2 odst. 11 dodatku F Smlouvy o vodách Indu

²⁸⁴ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Str. 357.

4.1.2.1. Rozhodčí řízení (arbitráž)

Nyní věnuji pozornost rozhodčímu řízení jakožto judiciálnímu prostředku řešení sporu, který se vyznačuje prvky podobnými soudnímu řízení. Stejně jako soudní řízení je příslušnost arbitrážního orgánu založena dohodou stran o zvolení arbitráže, a to skrze kompromisní doložku v rámci smlouvy, či *ad hoc* samostatnou dohodu.²⁸⁵ V kompromisu je vymezena podstata sporu, způsob ustavení tribunálu, počet a postup výběru členstva a technické parametry řízení (jako je časový harmonogram, pracovní jazyk, náhrada nákladů apod.).

Zásadní výhodou a odlišností od soudního řízení je možnost **stanovit** v součinnosti s protistranou **procesní i hmotněprávní pravidla**, podle nichž bude tribunál rozhodovat. V kompromisu lze odkázat na konkrétní pravidla a zásady (vycházející z právních obyčejů), doktrinální přístupy i klíčové judikáty relevantní pro rozhodnutí v daném případě.²⁸⁶ Pokud se na tom strany dohodnou, je možné, aby se rozhodci či rozhodkyně řídily zásadami spravedlnosti (ekvity).²⁸⁷

Arbitrážní řízení bylo v období moderního mezinárodního práva od 19. století rozvíjeno napříč globálními i regionálními organizacemi. Paralelně vedle sebe existuje nespočet mezinárodních smluv upravujících pravidla řízení, některé z nich beroucí v potaz také specifika dané oblasti mezinárodního práva.²⁸⁸ Souhrn charakteristických znaků arbitrážního řízení společných všem těmto řízením lze nalézt ve Vzorových pravidlech o arbitrážním řízení²⁸⁹ přijatých jako rezoluce Valného shromáždění OSN.

Institucí s historickou tradicí a renomé, na níž se strany se svým sporem mohou obrátit, je **Stálý rozhodčí soud** (PCA) sídlící v Haagu. Byl ustaven první Haagskou úmluvou o pokojném řešení sporů (1899). PCA i přes svůj název nepředstavuje stálý orgán, jenž by zasedal na kontinuální bázi, ale jeho stálost spočívá ve stálém seznamu rozhodců a rozhodkyň pro výběr stranami.²⁹⁰ Před PCA mohou stanout nejen státy jakožto subjekty mezinárodního práva, ale také soukromé osoby a mezivládní organizace. Strany mohou využít Nepovinných pravidel pro arbitráž

---

²⁸⁵ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Str. 360.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ Zásady spravedlnosti zahrnují vše, co vhodné učinit spíše než neučinit, i nad rámec toho, co je výslovně považováno za spravedlivé.

²⁸⁸ Například pro oblast investic Úmluva o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států (1965) a oblast mořského práva Úmluva OSN o mořském právu (1982).

²⁸⁹ *Model Rules on Arbitral Procedure (1958): United Nations* [online]. 2005 [cit. 2022-06-22]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/10_1_1958.pdf

²⁹⁰ Seznam je tvořen nominovanými znalci a znalkyněmi mezinárodního práva ze strany smluvních stran na šestileté období.

DAVID, Vladislav a Pavel SLADKÝ. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Str. 427.

mezi dvěma státy (*Optional Rules for Arbitrating Disputes Between Two States*, 2012),²⁹¹ které zpracoval PCA, upravujících procesní aspekty arbitráže.

Aniž bych se hlouběji zabývala historickým vývojem arbitráže, je pro pochopení současné podoby arbitrážního řízení důležité připomenout trendy v jeho vývoji. Od vzniku PCA lze sledovat odklon od tradiční podoby arbitráže, která stavěla na roli rozhodce jako diplomata představujícího most mezi stranami sporu, nikoliv soudce. Rozhodci požívali důvěry stran, že rozhodnou případ podle zásad spravedlnosti. Význam řešení sporu skrze korektně vedenou arbitráž, kde výsledkem není označení vítěze a poraženého, ale hledání rovnováhy mezi zájmy a potřebami stran, přesahoval dalece samotnou dimenzi sporu a nastavoval bilaterální vztahy mezi stranami do budoucna.

Pravidla rozhodčího řízení po uzavření Haagské úmluvy byla ovlivněna kontinentální právní tradicí snažící se je kodifikovat, svázat volnost rozhodování skrze aplikaci platného práva a prosadit institucionalizovanou arbitráž.²⁹² Tím se **podoba arbitrážního řízení přiblížila řízení soudnímu**, což však přispívá k nízké míře využívání arbitráže. Státy mohou směřovat obě závazná řešení sporů a považovat arbitráž i soudní řízení za vhodné pouze pro řešení právních sporů, nikoliv sporů vyžadující komplexní posouzení také mimoprávních okolností.²⁹³ Těžištěm arbitráže se tak místo dosažení řešení sporů stala aplikace práva na daný případ. Dvěma případy úspěšného řešení sporů o hraniční vody skrze arbitrážní řízení byl spor Francie a Španělska o jezeře *Lanoux* a Indie a Pákistánu o hydroelektrárně *Kishenganga*.²⁹⁴

Arbitráž je považována odborníky a odborníci na mezinárodní vodní právo za **nejlepší způsob řešení sporů o hraniční vody**, protože umožňuje státům vyřešit jejich spor neveřejně

---

²⁹¹ OPTIONAL RULES FOR ARBITRATING DISPUTES BETWEEN TWO STATES. *PERMANENT COURT OF ARBITRATION* [online]. 2012 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: https://docs.pca-cpa.org/2016/01/Optional-Rules-for-Arbitrating-Disputes-between-Two-States_1992.pdf

²⁹² SCHWEBEL, Stephen M. The Prospects for International Arbitration: Inter-State Disputes. *Justice in International Law* [online]. Cambridge University Press, 1994, 223-230 [cit. 2022-08-28]. ISBN 0521072999. Dostupné z: [doi:10.1017/CBO9780511551765.015](https://doi.org/10.1017/CBO9780511551765.015). Str. 70-72.

²⁹³ MESHEL, Tamar. The evolution of interstate arbitration and the peaceful resolution of transboundary freshwater disputes. *Journal of dispute resolution* [online]. University of Missouri-Columbia, 2016, **2016**(2), 361 [cit. 2022-06-22]. ISSN 1052-2859. Dostupné z: <https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2016/iss2/7>. Str. 373.

²⁹⁴ Stavbou hydroelektrárny Kishenganga v roce 2007 na stejnojmenné řece Indie ovlivnila její průtok a zabránila tím fakticky Pákistánu zahájit stavbu své hydroelektrárny na dolním toku téže řeky. Pákistán označil jednání Indie za odporující Smlouvě o vodách Indu, protože tato stavba zasáhla do rozdělení přítoků hlavních řek na území těchto dvou států a zabránila Pákistánu užívat řeku. Předložil spor arbitrážnímu orgánu (stalo se tak poprvé od uzavření Smlouvy), který v roce 2013 vydal nález, v němž došel k závěru, že Indie porušila svoji povinnost zajistit minimální průtok v řece vyplývající z mezinárodních obyčejů práva životního prostředí. Orgán se tak neomezil na výklad Smlouvy o vodách Indu, ale zahrnul do rozhodování též prameny mezinárodního práva životního prostředí. LORENZMEIER, Stefan. Indus Water Kishenganga Arbitration (Pakistan v India). *Max Planck Encyclopedias of International Law: Oxford Public International Law* [online]. 2015 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e2158?rskey=gzkhvn&result=1&prd=MPIL>

a neformálně. K řešení lze dojít rychle a účinně.²⁹⁵ Meshel spatřuje nejdůležitější přínos arbitráže v tom, že na rozdíl od soudního řízení zkoumajícího pouze právní rovinu případu arbitráž umožňuje rozšířit tento záběr a **zahrnout do závazného řešení i faktory mimoprávní**. Právě socioekonomický rozvoj, energetická a potravinová soběstačnost a národní bezpečnost pobřežních států jsou dalšími aspekty, které hrají ve sporech o hraniční vody zásadní roli.²⁹⁶ Oproti diplomatickým způsobům nepostrádá autoritativní rámec pro donucení ke spolupráci a zajišťuje vykonatelnost výsledku řízení.²⁹⁷

Co se týče četnosti využití arbitráže při řešení sporů o vodu, Gent a Shannon připomněli studii zahrnující kromě sporů v mezinárodních povodích řek také územní a mořské spory, kde v 1004 případech pokusů o smírné řešení mezi lety 1816 až 2001 pouze 61 z nich představovaly soudní či rozhodčí řízení.²⁹⁸ Mitchell a Hensel se zabývali ve své studii úspěšností řešení sporu. Výsledky studie ukazují, že arbitráž společně se soudním řízením jsou nejefektivnějšími způsoby.²⁹⁹ Státy více dodržují rozhodnutí a nálezy institucí a proces řešení sporu častěji ukončují.

Proč státy tak málo přistupují k arbitrážnímu řízení? Jednoznačné odpovědi z výzkumů prozatím nevyplývají.³⁰⁰ Lze se domnívat, že nevole vyplývá z obecných **nevýhod závazných řešení sporů** – z nedostatku kontroly nad výsledkem řízení, obav z rozhodnutí v neprospěch strany a vysokých nákladů řízení, nejasných podmínek vynutitelnosti rozhodnutí v mezinárodním právu, neznalosti procesních podmínek, rigidních procesních pravidel a neochoty upoutat pozornost mezinárodního společenství ke sporu.³⁰¹

V další části podkapitoly se zaměřím na zakotvení arbitráže do mezinárodních úmluv týkajících se užívání sdíleného vodního zdroje. Nejširší mezinárodní úmluva pro oblast hraničních vod,

---

²⁹⁵ GUO, Rongxing. The Art of (Avoiding) War. Cross-Border Management [online]. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2015, 227-247 [cit. 2022-06-27]. ISBN 3662451557. Dostupné z: [doi:10.1007/978-3-662-45156-4_11](https://doi.org/10.1007/978-3-662-45156-4_11). Str. 140.

²⁹⁶ MESHTEL, Tamar. The evolution of interstate arbitration and the peaceful resolution of transboundary freshwater disputes. Str. 1.

²⁹⁷ SPAIN, Anna. Beyond adjudication: resolving international resource disputes in an era of climate change. Stanford environmental law journal [online]. Environmental Law Society, 2011, 30(2), 343 [cit. 2022-06-27]. ISSN 0892-7138. Dostupné z: <https://scholar.law.colorado.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1184&context=articles>. Str. 378.

²⁹⁸ GENT, Stephen E. a Megan SHANNON. Decision Control and the Pursuit of Binding Conflict Management: Choosing the Ties that Bind. Journal of Conflict Resolution [online]. Los Angeles, CA: SAGE Publications, 2011, 55(5), 710-734 [cit. 2022-06-27]. ISSN 0022-0027. Dostupné z: [doi:10.1177/0022002711408012](https://doi.org/10.1177/0022002711408012). Str. 713.

²⁹⁹ MCLAUGHLIN MITCHELL, Sara a Paul R HENSEL. International Institutions and Compliance with Agreements. *American journal of political science* [online]. Malden, USA: Blackwell Publishing, 2007, 51(4), 721-737 [cit. 2022-06-27]. ISSN 0092-5853. Dostupné z: [doi:10.1111/j.1540-5907.2007.00277.x](https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00277.x)

³⁰⁰ GENT, Stephen E. a Megan SHANNON, str. 713.

³⁰¹ GENT, Stephen E. a Megan SHANNON. Bias and the Effectiveness of Third-Party Conflict Management Mechanisms. *Conflict management and peace science* [online]. London, England: SAGE, 2011, 28(2), 124-144 [cit. 2022-06-27]. ISSN 0738-8942. Dostupné z: [doi:10.1177/0738894210396774](https://doi.org/10.1177/0738894210396774)

UNWC, zahrnuje do výčtu prostředků řešení sporů i arbitráž. UNWC je dále doplněna dodatkem obsahujícím pravidla pro ustavení arbitrážního tribunálu a řízení před ním. UNWC umožňuje stranám větší flexibilitu, což se projevuje v možnosti zvolit si i jiná arbitrážní pravidla než předepsaná v úmluvě a předložit tribunálu jiný než jím zvolený jednací řád.³⁰²

V čl. 22 **Úmluvy o vodách** týkajícím se mechanismů řešení sporů je zavedena *opt-in* klauzule přistoupení k arbitráži či soudnímu řízení pro situace, kdy stany nevyřeší svůj spor diplomatickými způsoby. Státy si mohou vybrat buď arbitráž, nebo litigaci, nebo oba způsoby. Pokud si vyberou způsoby oba, přednost dostane ICJ, ledaže si strany sjednají opak.³⁰³ Úmluva o vodách nezavádí povinnou arbitráž či litigaci. Obecně klade větší důraz na prevenci vzniku sporů skrze podporu spolupráce než na následné nástroje řešení již vzniklých konfliktů.³⁰⁴ Zmiňovaný čl. 22 je dále rozšířen o dodatek č. 4 obsahující procesní pravidla arbitráže.

Při porovnání pravidel arbitrážního řízení podle UNWC a Úmluvy o vodách lze dojít k závěru, že Úmluva o vodách se inspirovala ve znění UNWC a převzala znění naprosté většiny článků s drobnými odchylkami jazykovými a obsahovými.

V případě, že mezi stranami vznikne spor týkající se výkladu a výkonu rozhodčího nálezu, vyřeší jej tribunál, jenž nález vydal. Úmluva o vodách rozšiřuje paletu nástrojů o jiný tribunál složený obdobným způsobem jako předchozí tribunál za situace, kdy původní nemůže zasedat.³⁰⁵ UNWC připouští dohodu stran o odvolání proti nálezu tribunálu.³⁰⁶

---

³⁰² „Unless the parties to the dispute otherwise agree, the arbitration pursuant to article 33 of the Convention shall take place in accordance with articles 2 to 14 of the present annex.“ ...

„Unless the parties to the dispute otherwise agree, the arbitral tribunal shall determine its own rules of procedure.“
Čl. 1 a 6 dodatku k UNWC

³⁰³ „1. If a dispute arises between two or more Parties about the interpretation or application of this Convention, they shall seek a solution by negotiation or by any other means of dispute settlement acceptable to the parties to the dispute.

2. When signing, ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention, or at any time thereafter, a Party may declare in writing to the Depositary that, for a dispute not resolved in accordance with paragraph 1 of this article, it accepts one or both of the following means of dispute settlement as compulsory in relation to any Party accepting the same obligation:

(a) Submission of the dispute to the International Court of Justice;

(b) Arbitration in accordance with the procedure set out in annex IV.

3. If the parties to the dispute have accepted both means of dispute settlement referred to in paragraph 2 of this article, the dispute may be submitted only to the International Court of Justice, unless the parties agree otherwise.“

Čl. 22 odst. 3 Úmluvy o vodách

³⁰⁴ Guide to Implementing The Water Convention: ECE/MP.WAT/39. Str. 99.

³⁰⁵ „Any dispute which may arise between the parties concerning the interpretation or execution of the award may be submitted by either party to the arbitral tribunal which made the award or, if the latter cannot be seized thereof, to another tribunal constituted for this purpose in the same manner as the first.“

Čl. 18 dodatku č. 4 k Úmluvě o vodách

³⁰⁶ „The award shall be binding on the parties to the dispute. It shall be without appeal unless the parties to the dispute have agreed in advance to an appellate procedure.“

Čl. 14 odst. 3 UNWC

Mimo tyto odlišnosti je průběh obou rozhodčích řízení totožný. Každá ze stran vybere jednoho rozhodce či rozhodkyni, jenž zvolí třetí osobu panelu, jež tomuto panelu předsá. Na žádost jedné ze stran může tribunál doporučit předběžné opatření. Strany mají povinnost poskytnout tribunálu potřebné dokumenty, zpřístupnit budovy, předvolat svědky a svědkyně či znalce a znalkyně k výslechu. Tribunál rozhoduje většinou hlasů. V případě nepřítomnosti strany při ústním jednání může druhá strana požádat o pokračování v řízení a vynesení odůvodněného nálezu. Tribunál by měl dojít ke konci řízení do pěti měsíců od svého ustavení, tuto dobu je možné prodloužit maximálně o dalších pět měsíců. Nález je pro strany závazný. Náklady řízení by měly být stranami rovnoměrně sdíleny.

Lze shrnout, že arbitráž je považována za nejučinnější prostředek, neboť na podobu řízení i na hmotněprávní podklad mají státy vliv a mohou jej uzpůsobit svým potřebám. Díky těmto i dalším vlastnostem se závazný rozhodčí nález těší legitimitě a samotná dohoda je častěji implementována, než je tomu u diplomatických prostředků. Arbitrážní řízení může mít mnoho podob a může probíhat před různými tribunály. Obecně však arbitráž nenaplnuje svůj potenciál sloužit jako účinný mechanismus, neboť státy její vlastnosti slučují se soudním řízením a nejsou ochotny uzavírat kompromisy zakládající příslušnost rozhodců. UNWC i Úmluva o vodách vyjmenovávají ve výčtu prostředků řešení sporů i arbitráž a dále rozpracovávají v dodatcích arbitrážní pravidla.

4.1.2.2. Soudní řízení

Posledním prostředkem řešení sporu při užívání sdíleného vodního zdroje je litigace neboli soudní řízení. V této kapitole se budu nejprve zabývat podobou řízení před Mezinárodním soudním dvorem, přičemž nebude dán prostor pro detailnější výklad, neboť to nepovažuji pro účely této práce za podstatné. Představím Senát pro záležitosti životního prostředí, jenž v minulosti fungoval v rámci Soudu. Dále se zamyslím nad širším významem soudních řízení pro téma užívání sdílených vodních zdrojů, a nakonec upozorním na výhody a nevýhody soudního řízení jakožto prostředku řešení sporu o vodu. Vzhledem k mezinárodněprávnímu zaměření práce nebudu do podkapitoly zahrnovat řízení před národními soudy.

Soudem, na nějž se nejčastěji obrací státy v případě sporů o vodu, je **Mezinárodní soudní dvůr OSN**, který byl založen Chartou OSN jakožto jeden z hlavních orgánů OSN. Nedílnou součástí Charty je pak Statut ICJ upravující v pěti kapitolách organizaci soudu, jeho pravomoci, řízení

před soudem, příslušnost k právním posudkům a proces revize Statutu.³⁰⁷ Soud má pravomoc řešit spory mezi státy a podávat posudky k právním otázkám jemu předloženým příslušnými orgány a specializovanými agenturami OSN.

Příslušnost Soudu k řešení sporu mezi stranami může být založena několika způsoby. Buď, stejně jako u arbitráže, kompromisem, nebo kompromisní doložkou ve smlouvě upravující režim užívání sdíleného vodního zdroje, v níž se státy zavazují, že budoucí spory o výklad a aplikaci smlouvy předají Soudu. Posledním způsobem založení příslušnosti je jednostranné opční prohlášení o předání k soudnímu projednání všech budoucích právních sporů ze smlouvy. Podmínkou účinnosti je však recipocita takového prohlášení, tedy že druhý stát takové prohlášení také učiní.³⁰⁸

Soud je složen z patnácti členů či členek volených na období devíti let a přijímá vlastní jednací řád. Zasedá v plénu a pro jeho usnášeníschopnost je nutná přítomnost alespoň devíti z nich. Pro vydání usnesení je nutná prostá většina přítomných.³⁰⁹ Soud vychází při svém rozhodování z aplikovatelných mezinárodních smluv, mezinárodních obyčejů, obecných zásad právních, precedenční judikatury a nauky mezinárodního práva.³¹⁰ Pokud by na podkladě těchto pramenů práva nemohl rozhodnout a pokud s tím strany souhlasí, má Soud pravomoc rozhodnout podle zásad ekvity. Rozsudek Soudu je konečný, závazný a nelze se proti němu odvolat.³¹¹ Statut připouští obnovu řízení jakožto mimořádný opravný prostředek. Vykonávací řízení již neprobíhá, neboť případné nedodržení rozhodnutí Soudu je vedeno v režimu nesplnění mezinárodních závazků.³¹²

Lze vést úvahu nad tím, zda by bylo vhodné pro spory při užívání sdíleného vodního zdroje založit příslušnost **specializovaného vodního tribunálu**. Tomuto kroku se částečně přiblížil samotný ICJ. Čl. 26 odst. 1 Statutu totiž umožňuje založit senát složený minimálně ze tří soudců či soudkyň Soudu, zabývající se specializovanou materií. Prvním senátem, který byl na základě tohoto článku založen v roce 1993, byl sedmičlenný **Senát pro záležitosti životního prostředí**

---

³⁰⁷ STATUTE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. *International Court of Justice* [online]. 2022 [cit. 2022-06-27]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/en/statute>

³⁰⁸ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2018, xxxii, 549. ISBN 978-80-7400-721-7. Str. 366

³⁰⁹ Tamtéž, str. 365.

³¹⁰ Čl. 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora

³¹¹ Čl. 40 Statutu Mezinárodního soudního dvora

³¹² Zvláštní případ vynucení představuje opatření (doporučení či rozhodnutí) Rady bezpečnosti OSN k vykonání rozsudku dle čl. 94 odst. 2 Charty OSN. Toto opatření může být vydáno pouze na žádost druhé strany sporu, pokud jej Rada vyhodnotí jako nezbytné pro zajištění mezinárodního míru a bezpečnosti. Tato nezbytnost je dána vznikem nebezpečí mezinárodnímu míru a bezpečnosti v případě, že by Rada k opatření nepřistoupila. ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Str. 368.

(*Chamber for Environmental Matters*). Soud se tímto krokem připravoval na poptávku států po řešení konfliktů týkajících se environmentálních otázek ve světle vzrůstající pozornosti mezinárodní právní veřejnosti směrem k environmentálním otázkám (v souvislosti s velkými mezinárodními konferencemi v Riu a Stockholmu).³¹³

Senát byl příslušný řešit kteroukoliv záležitost životního prostředí, tedy potenciálně i konflikty o hraniční vody mezi státy. Řízení probíhalo obdobně jako před plénem Soudu. Statut však neřešil otázku souběhu příslušnosti senátu a pléna a neodpovídal na otázku, zda se i nadále mohou strany obracet na plénium Soudu s environmentálními spory. Touto mezerou byla potenciálně ohrožena jednotnost a koherence judikatury Soudu.

Zamýšlíme-li se nad **přínosy** tohoto zvláštního soudního orgánu, vyvstane jako nikoliv bezvýznamná skutečnost, že orgán vznikl pod křídly všeobecně uznávané instituce, a tím je v očích států zaručena určitá kvalita rozhodnutí. Díky specializaci navíc státy mohly mít vyšší motivaci obracet se na Soud se spory v této oblasti, protože nyní byl lépe institucionálně vybaven pro jejich řešení. Význam senátu stál na tom, že mezinárodní právo životního prostředí, chápáno jako součást obecného mezinárodního práva, je vedeno celou řadou zvláštních principů. Je žádoucí řešit spory v tomto výseku práva odděleně a posuzovat případy odborníky a odbornicemi na toto právní odvětví.

Naopak **úskalími** tohoto konceptu byla obava před fragmentací mezinárodního práva skrze vznik izolovaně rozhodujících zvláštních soudních institucí. Expertiza členů a členek senátu nebyla vždy zcela zajištěna. Jako podmínka pro založení příslušnosti senátu byla kromě souhlasu států s předložením sporu Soudu i shoda států na tom, že spor má environmentální povahu. Je na místě si klást otázku, zda mechanismus fungování senátu představoval dostatečnou přidanou hodnotu oproti rozhodování pléna ICJ. Během třinácti let své existence senát neřešil jediný případ. V roce 2006 již do senátu nebyli vybráni soudci či soudkyně, a senát tak přestal *de facto* fungovat i přes to, že nikdy formálně nebyl rozpuštěn.³¹⁴

Nyní zaměřím pozornost čtenářstva na **slabá a silná místa soudního řízení z pohledu řešení sporů o vodu**. Některé nevýhody litigace byly zmíněny v předchozí kapitole o arbitráži. Spory o užívání sdíleného vodního zdroje mají politickou povahu a pojí se s územní svrchovaností

---

³¹³ CHARTIER, Basile. *Chamber for Environmental Matters: International Court of Justice (ICJ)*. Oxford Public International Law: *Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2018 [cit. 2021-9-23]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law-mpeipro/e3339.013.3339/law-mpeipro-e3339?rsk=y=jCu20&result=1&prd=MPIL>. Bod č. 8.

³¹⁴ Tamtéž, bod č. 17.

států. Rozhodnutí Soudu přiznávající autoritativně jednomu státu práva a druhému povinnosti, označujíc tak vítěze a poraženého, představuje velmi citlivý zásah do svrchovanosti států.

Slabinou soudního řízení je **omezená schopnost ICJ pracovat s technickými a vědeckými daty** jako poklady o skutkovém stavu pro rozhodnutí ve věci. Dokladem tohoto omezení jsou dva případy týkající se vody řešené před ICJ – *Gabčíkovo-Nagymaros* a *Pulp Mills*. Zatímco v prvním případě ICJ zcela nedokázal vyhodnotit data týkající se množství a kvality vody potřebné k zachování rovnováhy místního přírodního prostředí, ve druhém případě přisuzoval nedostatečnou váhu znaleckým posudkům poskytnutým stranami.³¹⁵

Jaké jsou možnosti Soudu zajistit si adekvátní technickou a odbornou podporu při svém rozhodování? Soud má dle čl. 50 Statutu umožnit přisedícím z řad odborníků a odbornic zasedat společně se soudci a soudkyněmi, avšak bez hlasovacího práva. ICJ může kdykoli pověřit jednotlivce, těleso, úřad, komisi nebo jinou organizaci, kterou si vybere, aby provedli šetření nebo podali znalecký posudek. Tyto kroky však nemusí být dostatečné vzhledem k nárokům povahy sporů o vodu na odbornost soudců a soudkyň.

Naopak výhodou je jistota, že soudní řízení bude produkovat výsledek, to o dobrých službách či mediaci nelze říci. Jakmile je řízení zahájeno, Soud ho musí dovést do konce a meritorně rozhodnout, s výjimkou případů, kdy strany spor vyřeší mimosoudně. Dále jsou to **záruky nestrannosti a nezávislosti soudců a soudkyň a záruky nezávislého procesu**, oproti diplomatickým prostředkům detailně upraveného. Pravděpodobnost úspěšného výkonu rozhodnutí je vysoká vzhledem k nutnosti stran shodnout se na předložení sporu Soudu.³¹⁶

Podíváme-li se na soudní řízení v širším kontextu, strany předkládající spor k Soudu mají vyšší jistotu vydání rozsudku, jenž vychází z předchozích případů s obdobnými skutkovými okolnostmi. Tento benefit se pojí s funkcí judikatury ICJ jakožto **sjednovatele výkladu mezinárodního práva**, čímž se podílí zásadní měrou na vývoji mezinárodního vodního práva.³¹⁷

---

³¹⁵ ECKSTEIN, Gabriel a ECKSTEIN, Y. A hydrogeological approach to transboundary ground water resources and international law. *American University international law review* [online]. American University, 2004, **19**(2), 201 [cit. 2022-06-28]. ISSN 1520-460X. Str. 246.

³¹⁶ BILDER, Richard, Adjudication: International Arbitral Tribunals and Courts. In: PEACEMAKING IN INTERNATIONAL CONFLICT: METHODS AND TECHNIQUES, pp. 195-226, William Zartman, ed., United States Institute of Peace, 2007, Univ. of Wisconsin Legal Studies Research Paper, [cit. 2022-06-27]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=1641165>

³¹⁷ REHBINDER, Eckard a LOPERENA, D. Legal protection of environmental rights: The role and experience of the international court of environmental arbitration and conciliation. *Environmental policy and law* [online]. 2001, **31**(6), 282-293 [cit. 2022-06-28]. ISSN 0378-777X. Dostupné z: <https://content.iospress.com/download/environmental-policy-and-law/ep131-6-09?id=environmental-policy-and-law%2Fep131-6-09>. Str. 285.

Do současnosti se před Soudem objevila pouze hrstka případů, v nichž by se řešilo užívání sdíleného vodního zdroje. Na škále dostupných prostředků se soudní řízení vyznačuje **největší rigiditou procesních podmínek**, kdy si strany nemohou vybrat ani složení soudu, ani normy, dle kterých bude probíhat jednání před soudem. Arbitráž i soudní řízení jsou nejnákladnějšími prostředky řešení sporů, které zpravidla nejdéle trvají. Zvláště litigace představuje **prostředek ultima ratio** v situaci, kdy se diplomatické prostředky ukáží jako neúspěšné. Ani tak není vždy zajištěna cesta ze slepé uličky sporu, protože státy se musí shodnout na předložení případu Soudu.

Neexistuje žádný universální environmentální mezinárodní soud, kterému by mohly být předloženy spory z užívání hraničních vod. I přes to, že v odborných kruzích se diskutuje³¹⁸ o vhodnosti založení takovéto instituce, prozatím žádná iniciativa nebyla natolik úspěšná, že by dala vzniknout etablované a uznávané instituci. Kritici a kritičky fragmentace rozhodování případů v rámci korpusu mezinárodního práva se domnívají, že otázky mezinárodního práva životního prostředí nepředstavují oddělenou část mezinárodního práva, které lze zodpovědět bez posouzení obecného základu.³¹⁹ Proto by z jejich pohledu nebyl takový krok vhodný a žádoucí.

V rámci regionálních úmluv bývá zakotvena možnost obrátit se se svým sporem na ICJ teprve, až selžou diplomatické prostředky. O tom, jak často této možnosti bývá využíváno, nejsou k dispozici data, nicméně ze studie vedené De Bruyne a Fischhendlerem vyplývá, že pouze 16 % zkoumaných úmluv soudní řízení jako prostředek řešení sporu obsahuje.³²⁰

Smluvní strany regionálních smluv mohou založit speciální soud příslušný řešit spory vzniklé na základě dané smlouvy. Příkladem takové praxe je **Tribunál Jihoafrického rozvojového**

---

³¹⁸ Viz například MAJZOUB, Tarek a Fabienne QUILLERE-MAJZOUB. The Time Has Come for a Universal Water Tribunal. *Pace environmental law review* [online]. Pace University, 2018, 36(1), 141 [cit. 2022-06-29]. ISSN 0738-6206.

HEY, E a P.A NOLLKAEMPER. The Second International Water Tribunal. *Environmental policy and law* [online]. 1992, 22, 82-87 [cit. 2022-06-29]. ISSN 0378-777X.

³¹⁹ Jak je zřejmé zejména z případu *Gabčíkovo-Nagyymaros*, kde se Soud zabýval celou řadou otázek i mimo úzce environmentální rozměr.

BOYLE, Basile. Environmental Dispute Settlement. Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law [online]. 2009 [cit. 2021-9-23]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1949?rskey=vaKD8o&result=2&prd=MPIL>. Bod č. 10.

³²⁰ DE BRUYNE, Charlotte a Itay FISCHHENDLER. Negotiating conflict resolution mechanisms for transboundary watertreaties: A transaction cost approach. *Global Environmental Change* [online]. 23(6), 1841-1851 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/267803013_The_Adoption_of_Conflict_Resolution_Mechanisms_in_Water_Agreements_A_Transaction_Cost_Approach. Str. 14.

společenství (*Southern African Development Community*, dále jen SADC)³²¹ založený Smlouvou o SADC z roku 1992.³²² Čl. 16 smlouvy upravující roli Tribunálu v systému orgánů smlouvy odkazuje na čl. 7 Revidovaného protokolu z roku 1995 zakotvující mechanismus řešení sporů. Na základě tohoto článku se veškeré spory mezi státy, jež nebyly vyřešeny mírovou cestou, mají předložit Tribunálu. Příslušnost Tribunálu je založena také v situaci, kdy se smluvní strana na Tribunál obrátí, aniž by byla vyžadován souhlas druhé smluvní strany.³²³ Samostatný protokol o Tribunálu a jednacím řádu z roku 2000 se třemi dodatky pak normuje organizační aspekty, otázky příslušnosti a řízení před Tribunálem.³²⁴ Rozsudky jsou konečné a pro strany závazné. Ke dni uzavření této práce nebyl před Tribunálem řešen ani jeden případ, nelze tedy zhodnotit jeho přínos a judikaturu.

Lze shrnout, že vzhledem k výše popsáným stinným stránkám soudního řízení, projevujícím se mimo jiné i ve velmi úzké množině případů sporů o hraniční vody řešených před ICJ nebo jinými mezinárodními soudy, soudní řízení **nepředstavuje vhodný nástroj k řešení konfliktů o vodu**. Státy mohou zakotvit v regionálních smlouvách příslušnost ICJ, jehož judikatura silně ovlivnila vývoj principů sdílení vodních zdrojů, či vytvořit nový soudní orgán. Na přelomu tisíciletí vznikl nový senát Soudu zaměřující se na environmentální otázky, jehož potenciál nebyl z různých důvodů naplněn. Jak UNWC, tak Úmluva o vodách obsahují *opt-in* klauzuli přistoupení k soudnímu řízení za situace, kdy stany nevyřeší svůj spor diplomatickými způsoby.

4.2. Praxe pobřežních států při řešení konfliktů o vodu

Předtím, než přejdu k poslední části diplomové práce, provážu předchozí výklad týkající se způsobů řešení konfliktů o vodu s praxí pobřežních států při řešení sporů o vodu i při jejich prevenci skrze uzavírání regionálních smluv.

---

³²¹ SADC zahrnuje 16 členských států z regionu jižní Afriky. Organizace byla založena s cílem socioekonomické spolupráce mezi těmito státy, zejména v oblasti obrany, rozvoje, nelegálního obchodu s drogami, volného trhu a pohybu osob. Téma užívání sdílených vodních zdrojů spadá do agendy regionální integrace a zmírňování chudoby. *Southern African Development Community (SADC): About* [online]. 2022 [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://www.sadc.int>

³²² Treaty of the Southern African Development Community (SADC). *University of Oslo: Faculty of Law* [online]. 17 August 1992 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-01/sadc_treaty_consolidated.xml

³²³ South African Development Community: Dispute Settlement. *International Waters Governance: South Africa* [online]. 2022 [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <http://www.internationalwatersgovernance.com/southern-african-development-community-sadc.html>

³²⁴ WOUTERS, Patricia. Universal and Regional Approaches to Resolving International Water Disputes: What Lessons Learned from State Practice?. *The PCA/Peace Palace Papers* [online]. 2013 [cit. 2022-06-22]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2359872. Str. 23.

Odražím se od statistických údajů zpracovaných ve studii, byť nikoliv nejnovější,³²⁵ z roku 1998. Podle ní 22 % regionálních smluv neobsahuje žádné ustanovení týkající se řešení sporů a 32 % obsahují neúplný či nejednoznačný mechanismus řešení sporů.³²⁶ Co se týče prevenčních nástrojů, 66 % smluv zmiňují sdílení informací mezi státy, 54 % zahrnuje monitoring režimu povodí. Aby bylo řešení konfliktu účinné, je klíčové zahrnout také vynucování závazků ze smluv při jejich porušení. Takové mechanismy pak neobsahuje 80 % ze zkoumaných smluv.³²⁷

Z dat vyplývá, že kvalita úpravy řešení konfliktů není uspokojivá a je zde velký prostor pro zlepšení. Vystává otázka, **zda a proč se státy sjednávání mechanismů brání**. Domnívám se, že se státy obávají následků vyplývajících z odpovědnosti za porušení smluvní povinnosti, deklarovaného ve výsledku řešení konfliktu. Možná se spoléhají na to, že při absenci tohoto mechanismu snadněji budou moci v menší či stejné (nebo dokonce větší) míře pokračovat v pochybném užívání vodního zdroje na úkor jiných států.

Navazující otázkou pak může být, **jaké způsoby řešení sporů státy preferují**, sjednají-li je. De Bruyne a Fischhendler³²⁸ se ve studii z roku 2012 zabývali okolnostmi, které mohou mít vliv na motivaci států zvolit ten který mechanismus řešení sporů (*conflict dispute mechanism*, dále jen CRM) v regionální smlouvě. Tyto okolnosti se nazývají transakční náklady jako náklady nezbytně nutné pro dosažení shody smluvních stran o CRM. Využívali při tom data o počtu smluvních stran, nestálost vodního zdroje, závislost na vnějších zdrojích, míru důvěry mezi stranami, či historické okolnosti vedoucí ke sjednání smlouvy. Aniž bych se v této práci extenzivně zabývala hlavními výstupy této studie (patřící mimo právní problematiku), uvedu několik závěrů, jenž mohou ilustrovat vztahy mezi CRM.

---

³²⁵ Aby mohla být komplexně vyhodnocena data o regionálních smlouvách a vlivu klimatické změny na jejich obsah, bude nejspíše třeba ještě vyčkat, až se v současnosti projevující změny hydrologických podmínek promítnou do těchto dat.

³²⁶ Autoři studie pracovali s *Transboundary Freshwater Dispute Database* (o databázi jako nástroji mapování interakcí mezi pobřežními státy více v této kapitole). Do seznamu smluv o hraničních vodách uzavřených mezi roky 1870 a 1984 nezahrnuli ty, které se týkají výhradně plavby, hranic a rybolovu. Celkem se jedná o 145 smluv. HAMNER, Jesse a Aaron WOLF. Patterns in international water resource treaties: the Transboundary Freshwater Dispute Database. *Colorado Journal International Environment Law & Policy* [online]. (9), 157-177 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://transboundarywaters.science.oregonstate.edu/sites/transboundarywaters.science.oregonstate.edu/files/Publications/Hamner%20and%20Wolf%20-%201997%20-%20Water%20I.%20Patterns%20in%20international%20water%20resource.PDF>

³²⁷ SWATUK, Larry. *Conflict Resolution and Negotiation Skills for Integrated Water ntegrated Water Resources Management: Training Manual* [online]. International Network for Capacity Building in Integrated Water Resources Management [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://www.gwp.org/globalassets/global/toolbox/references/conflict-resolution-and-negotiation-skills-from-iwrm-capnet-2008.pdf>. Str. 64.

³²⁸ Autorka a autor studie zkoumali 182 smluv o hraničních vodách uzavřených mezi roky 1857 a 2004.

Prvním závěrem je, že **neexistuje žádný ideální komplexní a institucionalizovaný model řešení konfliktu**, vždy závisí na konkrétních podmínkách při uzavírání smlouvy.³²⁹ Svoji roli mohou hrát historické důvody, vztahy mezi smluvními stranami, závislost států na sdíleném zdroji. Dále pokud státy mezi sebou mají dobré vztahy, častěji zvolí kooperativní způsoby CRM jako negociaci nebo mediaci.³³⁰

Smlouvy týkající se mezinárodních povodí nacházejících se na africkém kontinentu častěji vznikaly v období kolonializace a byly uzavírány většinou mezi koloniálními mocnostmi a koloniemi. Kolonializace se propsala do obsahu smluv i do rozsahu spolupráce v mezinárodních povodí. Smluvními stranami většinou byly jen kolonie a kolonizující stát, ostatní pobřežní státy tak byly zcela vynechány z režimu spolupráce. Nerovnost obou zemí v možnostech negociovat podmínky užívání vodního zdroje přispěla k tomu, že regionální smlouvy v Africe neobsahují CRM (nepředpokládalo se, že by se kolonie stavěla proti užívání vody kolonizátorem). Tento závěr je obzvláště problematický, protože právě africké toky jsou vzhledem k přírodním podmínkám extrémně náchylné ke zmenšování průtoku, až k jejich úplnému vymizení. Ve světle klimatické změny bude situace ještě tragičtější.³³¹ Je proto v zájmu zachování regionální bezpečnosti, aby tyto smlouvy nabízely nástroje řešení konfliktů o vodu.

V oblasti sběru dat o sporech mezi státy při užívání sdíleného vodního zdroje existuje databáze mapující interakce mezi státy – *Transboundary Freshwater Dispute Database*.³³² Databáze je vedena přírodovědnými pracovišti na Oregonské státní univerzitě v USA za podpory Institutu UNESCO pro vzdělání o vodě (*IHE DELFT Institute for Water Education*). Její součástí jsou nejen databáze zaměřující se na vývoj vztahů mezi státy od roku 1948 do 2008,³³³ ale také databáze

---

³²⁹ DE BRUYNE, Charlotte a Itay FISCHHENDLER. Negotiating conflict resolution mechanisms for transboundary watertreaties: A transaction cost approach. *Global Environmental Change*. Str. 21.

³³⁰ Tamtéž, str. 18.

³³¹ Ke klimatickým podmínkám v Africe blíže shrnuté závěry Šesté hodnotící zprávy Mezinárodního panelu OSN pro změnu klimatu.

Regional factsheet – Africa. *SIXTH ASSESSMENT REPORT. Working Group I – The Physical Science Basis: Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)* [online]. 2022 [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/factsheets/IPCC_AR6_WGI_Regional_Fact_Sheet_Africa.pdf

³³² Transboundary Freshwater Dispute Database. *OSU Oregon State University: Program in Water Conflict Management and Transformation* [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://transboundarywaters.science.oregonstate.edu/content/transboundary-freshwater-dispute-database>

³³³ International Water Event Database. *OSU Oregon State University: Program in Water Conflict Management and Transformation* [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://transboundarywaters.science.oregonstate.edu/content/international-water-event-database>

uzavřených mezinárodních smluv o vodě,³³⁴ říčních organizací vznikajících na základě regionálních úmluv³³⁵ i databáze pracující s prostorovými daty o mezinárodních povodích.

Tyto nástroje umožňují sledovat proces vývoje interakcí mezi státy a všimnout si trendů napříč kontinenty či platných v konkrétních oblastech. Díky nim lze identifikovat problematické body směřující ke konfliktu, přispět k jejich prevenci, získávat zpětnou vazbu v implementaci programů mezinárodních organizací týkajících se právě spolupráce států při hospodaření s vodou.³³⁶

Jedním z výstupů práce s těmito daty byla studie akademického týmu vedeného De Stefano v roce 2009. Porovnáním vývoje spolupráce a konfliktů v mezinárodních povodích ve dvou časových obdobích, 1948 až 1999 a 2000 až 2008, došel tým k závěru, že **obecně převažuje spolupráce nad konfliktem mezi státy**.³³⁷ Novější události však ukazují, že státy mají nižší tendenci ke spolupráci než v minulosti. Nejčastěji byly předmětem sporu otázky množství vody a infrastruktury hospodaření s vodou. Interakce mezi státy týkající se kvality vody jsou četnější v rozvinutých západních státech. Tento jev může mít dvě příčiny: i. spolupráce se nezaměřuje na otázky kvantity vody, neboť vody je v Evropě v porovnání s jinými částmi světa dostatek; ii. ochrana životního prostředí je obecně na vyšší úrovni v rozvinutých bohatých státech. Případy nezávažnějších forem konfliktu, jako je válka, smrt obyvatel nebo jejich vysídlení či okupace území státu nebyly v databázi zachyceny. Autoři a autorky studie však nepopírají pravdivost tvrzení, že **problémy spojené s vodou mohou války akcelarovat**.

Bez ambic činit ultimativní závěry z předestřených studií na toto téma, generalizované na celý fenomén užívání sdílených vodních zdrojů, doplním několik poznámek. Jednou z výzev, kterým čelí právo v oblasti prevence a řešení konfliktů vznikajících při užívání sdíleného vodního zdroje je **nedostatečná multilaterální participace pobřežních států**. Stačí jediný rozvinutý stát na horním toku řeky nezapojující se do vyjednávání na úrovni již vzniklé platformy spolupráce

---

³³⁴ International Freshwater Treaties Database. *OSU Oregon State University: Program in Water Conflict Management and Transformation* [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://transboundarywaters.science.oregonstate.edu/content/international-freshwater-treaties-database>

³³⁵ International River Basin Organization (RBO) Database. *OSU Oregon State University: Program in Water Conflict Management and Transformation* [online]. [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://transboundarywaters.science.oregonstate.edu/content/international-river-basin-organization-rbo-database>

³³⁶ DE STEFANO, Lucia a kol. *Updating the International Water Events Database: The United Nations World Water Assessment Programme. Dialogue Paper*. [online]. Paříž: UNESCO, 2009 [cit. 2022-06-16]. ISBN 978-92-3-104120-4. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000181890>. Str. 2.

³³⁷ Tamtéž, str. 9.

mezi ostatními státy, a pobřežní státy na dolním toku nemají dostatečné nástroje k tomu dohnat jej k odpovědnosti za škodu jim tímto státem způsobenou.³³⁸

Dalším problémem ztěžujícím takové užívání, které by bylo do budoucna schopné účinně obstát v měnících se klimatických podmínkách, je **úzká působnost smluv**. Lze si představit, že zpočátku smlouvy reagovaly na konkrétní potřebu států vyřešit palčivý a pro dané povodí relevantní problém (například výroba elektřiny, rybolov, zavlažování pro zemědělství). Na povodí mezinárodního toku jsou však po uzavření smlouvy často kladeny další nároky ze strany současných či nových aktérů, a pokud tyto smlouvy nejsou revidovány či dodatkem upraveny, neposkytují dostatečně pevnou právní bázi pro režim užívání.

Režim užívání mezinárodních povodí však není vždy regulován smlouvou, záleží pochopitelně na vůli pobřežních států takový smluvní režim vytvořit. I pokud taková regionální smlouva vznikne, smluvními stranami nemusí být všechny pobřežní státy, což je problematické. Na užívání sdíleného vodního zdroje ne-smluvním státem pak nejsou kladeny takové nároky, jaké by byly, pokud by byl stranou smlouvy,³³⁹ a může ohrožovat užívání ostatními státy. **Ideálním stavem** pro udržitelný a fungující rámec nakládání s vodním zdrojem tak je **smlouva zahrnující všechny pobřežní státy**.

4.3. Shrnutí

V závěru této části diplomové práce se zaměřím na to, **jaké mechanismy řešení konfliktů souvisejících s vodou nejlépe napomáhají zachování mezinárodního míru a bezpečnosti**. Předně je třeba připomenout jedinečnost každého mezinárodního povodí, v němž hrají roli specifické přírodní podmínky, historické důvody, vztahy mezi smluvními státy, míra závislosti států na sdíleném zdroji a další faktory. Neexistuje universální mechanismus, který by vykazoval stejnou efektivitu napříč povodími. Lze se však zamyslet nad tím, jaké mechanismy fungují pro řešení konfliktů o vodu lépe než jiné.

Za vhodný považuji mechanismus zahrnující **vícero způsobů řešení**. Prvotním cílem při vzniku konfliktu je udržení komunikace mezi státy, který umožňuje **negociace**. V průběhu vyjednávání se státy seznamují s pozicí protistrany a prozkoumávají možnosti řešení. Pokud by vztahy mezi státy byly natolik vypjaté, že by vyjednávání bylo ohroženo, je na místě zapojit třetího aktéra. Tomuto typu senzitivních situací lépe vyhovuje **mediace či dobré služby**. K nalezení

---

³³⁸ Příkladem takové situace je interakce mezi pobřežními státy na řece Mekong, jež byla zmíněna v kapitole věnované regionálnímu smluvnímu právu. Rozvinutým státem na horním toku nespolupracujícím se zbytkem chudších pobřežních států je Čína.

³³⁹ Chování ne-smluvních států však stále podléhá regulaci vyplývající z mezinárodních obyčejů.

řešení však může přispět jen takový aktér, který je oběma stranami uznáván a který ztělesňuje záruky nezávislosti.

Pro efektivní řešení konfliktu o vodu je nutné věnovat důkladnou pozornost skutkovým okolnostem skrze **vyšetřování**, a tak by se měly strany konfliktu obrátit na expertní tým. Výsledek jeho činnosti pak slouží jako podklad pro další negociaci. Pokud diplomatické způsoby nedosáhnou žádoucího cíle, jeví se jako vhodné **na druhé úrovni** přistoupit k **arbitráži**. Arbitrážní řízení má potenciál v sobě zahrnout i mimoprávní roviny sporu, které jsou pro oblast vodního práva kruciólní. Jeho parametry lze lépe přizpůsobit potřebám konkrétního sporu. Zároveň je jeho výsledek, nález, závazný.

Za způsob řešení konfliktů o vodu **nejevíci se jako vhodný** považují **soudní řízení**. Pobřežní státy mají oproti ostatním způsobům řešení konfliktů pouze malý vliv na rozsudek soudu. Rozhodování soudu je obvykle vedeno pouze na právní úrovni sporu za zjištění skutkového stavu a nebere v potaz mimoprávní úrovně. Právě tyto úrovně sporu vytváří okolnosti důležité pro spravedlivé řešení konfliktů o vodu. Výhodou soudního řízení je však vyšší právní jistota pro pobřežní státy, neboť soud při rozhodování vychází mimo jiné i z předchozích případů s obdobnými skutkovými okolnostmi.

5. Diskuze

V poslední části práce věnuji prostor diskuzi nad výzkumnými otázkami, které jsem definovala v úvodu práce a shrnu základní výstupy, které z práce vyplývají. Nejprve se zaměřím na schopnost mechanismů řešení konfliktů o vodu zachovat mezinárodní mír a bezpečnost a následně přejdu k roli mezinárodních principů aplikovatelných na užívání sdíleného vodního zdroje při řešení konfliktů o vodu.

5.1. Jaké jsou faktory ovlivňující efektivitu mechanismů řešení konfliktů o vodu zakotvených v mezinárodních smlouvách?

První výzkumná otázka směřuje k mechanismům řešení konfliktů mezi pobřežními státy při užívání sdíleného vodního zdroje a faktorům mající vliv na jejich efektivnost při naplňování jejich cíle, kterým je **zachování mezinárodního míru a bezpečnosti**. V konkrétním případě je cílem mechanismu urovnat konflikt mezi pobřežními státy tak, aby se dále nebránilo spolupráci mezi nimi.

Při formulaci této otázky jsem byla vedena jedním z účelů mezinárodního práva veřejného, kterým je **zabezpečení přátelských vztahů mezi státy**. Chování států je regulováno skrze normy mezinárodního práva, mezi něž patří také normy vztahující se k řešení vyvstalých sporů. Jak již bylo v této práci na několika místech zmíněno, oblast sdílení vodních zdrojů a jejich užívání vícero států má **vysoký konfliktní potenciál**. Důvodem je úzká vazba s konceptem svrchovanosti státu, který by se v rámci užívání měl omezit tak, aby umožnil dlouhodobé a udržitelné užívání vodního zdroje též jiným pobřežním státům. Vodní zdroj se zčásti může nacházet na státním území, avšak na základě principů mezinárodního práva je stát nucen přizpůsobit své nakládání se zdrojem potřebám jiných států. Tímto omezením může být zasaženo do důležitých ekonomických zájmů státu, což je jeden z hlavních motivů, proč se pobřežní státy odmítají podrobit principu spravedlivého a rozumného užívání.

Reakcí na vysokou pravděpodobnost konfliktu je **zakotvení mechanismu či procesu, souhrnu pravidel**, které by regulovaly řešení konfliktů. Již samotná existence mechanismu a participace států na jejich tvorbě funguje jako prevence konfliktu. Jsou-li si státy vědomy existence mechanismů reagujících na překračování pravidel užívání, spíše je odradí k tomuto překročení přistoupit. Kdyby proces řešení sporu neexistoval, stát by mohl profitovat z právního vakua, než by se případně pobřežní státy dokázaly dohodnout na dalším postupu urovnání konfliktu.

Výzkumná otázka směřuje k faktorům ovlivňujícím vlastnost těchto mechanismů, a sice **efektivitu** jejich přispívání ke stanovenému cíli. První rovina problému s efektivitou

mechanismů řešení konfliktů je **vymahatelnost či vykonatelnost závěru řešení**. Například v rámci arbitrážního řízení dojde arbitrážní orgán k výsledku, jenž nastavuje hranice chování států, stanovuje jejich práva a povinnosti. Není-li zajištěno, že závěr či rozhodnutí budou vykonány, stát nemusí mít dostatečnou motivaci k tomu podvolit se závěru poškozující jeho ekonomické zájmy. Když stát zváží celkové přínosy a nevýhody scénáře dodržení a nedodržení závěru, může v konkrétním případě upřednostnit pokračování v činnostech na toku, prokazatelně poškozujících další pobřežní státy, protože získává díky činnosti hospodářskou převahu nad jinými státy.

Tato rovina vymahatelnosti závěru řešení souvisí širěji s **vymahatelností norem mezinárodního práva**. Snad kromě **Rady bezpečnosti OSN** neexistuje žádná autorita na poli mezinárodního práva, která by měla mandát k tomu donutit stát k určitému chování nebo přinutit ho se jej zdržet. I samotný způsob rozhodování a složení Rady nevzbuzuje pocit jistoty, že v případě eskalujícího konfliktu o vodu by byl tento orgán prostředkem záchrany *ultima ratio*. Lze si jen těžko představit, že Čína jakožto stálý člen Rady bude hlasovat pro to, aby se zastavila stavba soustav obrovských hydroelektráren na Mekongu, způsobující v budoucnu možná i hladomory populací sídlících v deltě závislých obživou na mekongské vodě.

Dalším orgánem OSN, jenž přichází v úvahu v souvislosti s vykonatelností rozsudků, je **Mezinárodní soudní dvůr**. ICJ má mandát k tomu řešit spory mezi státy, avšak jeho příslušnost se odvíjí od souhlasu státu s jejím založením. Podřízení se režimu řízení před mezinárodním soudem stojí na principu dobrovolného přijetí moci této autority. Nemá-li stát vůli k tomu omezit svoji svrchovanost přiznáním příslušnosti Soudu, pak jej nelze donutit k účasti na řízení.

Shrnu, že nevymahatelnost či nevykonatelnost závěru řešení konfliktu o vodu je jedním z faktorů hrající roli pro efektivitu mechanismů řešení konfliktů. Tato nevymahatelnost a nevykonatelnost se pojí obecně s charakterem norem mezinárodního práva. Pravděpodobně jediným způsobem, jak tento slabý bod napravit a zesílit tak účinky mezinárodního práva, je vytvoření instituce požívající dostatečných kompetencí k tomu vymáhat dodržení právních norem a vykonávat rozsudky. Dosavadní vývoj mezinárodního práva však nenasvědčuje tomu, že by vznik této instituce byl v budoucnu reálný.

Druhou rovinu problému efektivity mechanismu řešení konfliktu spatřuji v tom, že **zakotvení, byť i kvalitně vyváženého, mechanismu řešení sporu samo o sobě není jediným nástrojem k zachování míru a bezpečnosti**. Velmi záleží na tom, jaké právní kvality dosahuje mezinárodní smlouva, v níž je mechanismus obsažen – zda stojí na pevném terminologickém

základě a nevynechává ze své působnosti důležité oblasti, zda z procesních a hmotněprávních principů vyplývají jasně práva a povinnosti pro smluvní strany, zda stanovují působnost orgánů smlouvy a jejich vzájemné vazby a podobně.

I teoreticky velmi dobře fungující mechanismus řešení konfliktu nemusí naplnit svůj potenciál, pokud *design* mezinárodní smlouvy dostatečně nepřispívá k cíli zachovat mezinárodní mír a bezpečnost. V souvislosti s tímto bodem připomenu Smlouvu o vodách řeky Indu, která poměrně detailně upravuje působnost Komise, neutrálního experta i arbitrážního orgánu pro řešení sporů. Problémem Smlouvy o vodách Indu je, že smluvní povinnosti reflektují rozdělení povodí Indu ke stavu v roce 1960, kdy byla uzavřena tato Smlouva. Poptávka států po vodě i kvantita a kvalita dostupné vody v té době byla jiná než v roce 2022.

V případě, že by nastal spor mezi oběma státy, by smluvní orgány rozhodující spor těžko našly podklad pro nastavení spravedlivého a rozumného užívání vod ve Smlouvě, protože dělení vod jeví se jako spravedlivé a rozumné v 60. letech již nemusí odpovídat obsahu těchto kritérií v současnosti i budoucích letech. Orgány by se nejspíše řídily principem spravedlivého a rozumného užívání a principem nezpůsobení závažných škod, které jsou mezinárodním obyčejem, uplatnitelným bez ohledu na jejich kodifikaci ve Smlouvě.

Přes to, že by spor byl vyřešen, Smlouva o vodách Indu nepřináší vhodné východisko pro nastavení spolupráce při užívání vod Indu. Především Smlouva postrádá robustní nástroje předcházení vzniku sporů. Právě regionální smlouvy by měly být zdrojem pravidel společného užívání sdíleného vodního zdroje, specifického pro daný zdroj, představující další vrstvu úpravy užívání nad rámec globálních úmluv a mezinárodních obyčejů. Souhrn více vrstev úpravy směřujících k naplnění účelu mechanismů řešení sporů, zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, může naplnit tento účel vhodněji než obecná jednovrstevná úprava.

Za další závěr lze označit, že **kvalita mechanismu řešení konfliktu závisí také na kvalitě mezinárodní smlouvy**, v níž je obsažena. Pokud je smlouva nedostatečně efektivní v přispívání k mezinárodnímu míru a bezpečnosti, pak ani mechanismus uspokojivě nenaplní tento cíl.

Oprostíme-li se od regionálních smluv, na globální úrovni ke garanci mezinárodní bezpečnosti a míru přispívá dvojice mezinárodních smluv, Úmluva o vodách a UNWC. Obě úmluvy stanoví mechanismy řešení konfliktů pro případ, že nejsou mezi státy zvláště upraveny. Zároveň jsou v nich zakotveny mezinárodněprávní obyčeje, principy spravedlivého a rozumného užívání a nezpůsobení závažných škod. Úmluvy bohužel zatím nemají dostatečnou podporu napříč státy, aby se mohly stát universálně uznávaným standardem. Od jejich účinnosti či otevření k ratifikaci

státům mimo region v případě Úmluvy o vodách však uplynula relativně krátká doba, a tak je předčasné hodnotit jejich úspěch.

Shrnuji svoje odpovědi na položenou výzkumnou otázku, jaké jsou faktory ovlivňující efektivitu mechanismů řešení konfliktů o vodu zakotvených v mezinárodních smlouvách. Tvrdím, že těmito faktory jsou: i. nedostatek vymahatelnosti či vykonatelnosti závěru řešení konfliktu; ii. kvalita regionálních smluv, v nichž jsou mechanismy řešení konfliktů o vodu zakotveny.

5.2. Jak se do řešení konfliktů o vodu promítají mezinárodní principy související s užíváním sdíleného vodního zdroje?

Druhá výzkumná otázka se týká role principů mezinárodního vodního práva, kterým se tato práce blíže věnovala v třetí části, při řešení konfliktů o vodu. V následujících řádcích se zaměřím na dvojici hlavních principů – **princip spravedlivého a rozumného užívání sdíleného vodního zdroje** a **princip nezpůsobení závažné škody druhému státu** – a vezmu v potaz i princip spolupráce mezi pobřežními státy. Hovořím-li v této kapitole o principech, mám na mysli právě tyto dva stěžejní principy.

Pro zodpovězení otázky je vhodné se nejprve zastavit u samotného **významu právních principů pro užívání sdíleného vodního zdroje**. Proč jsou principy tak důležitými pro režim užívání hraničních sladkovodních útvarů? Je tomu tak z několika důvodů. **Prvním důvodem** je, že principy byly Mezinárodním soudním dvorem **označeny za součást obyčejového práva**. Aplikují se proto bez ohledu na to, zda jsou obsaženy v regionální či globální smlouvě, jíž je pobřežní stát smluvní stranou. Právě jejich universalnost je činí jedinečnými oproti jiným pramenům mezinárodního práva. I přes tuto specifickou vlastnost však nelze tvrdit, že mají vyšší právní sílu než mezinárodní smlouvy.

Obyčejové právo vychází z dlouhotrvající, opakované, homogenní, nepřetržité a rozšířené praxe států, představující *usus longaevus* jako předpoklad vzniku obyčejové normy. Zároveň staví na subjektivním přesvědčení států o právní závaznosti chování obsaženého v praxi, *opinio iuris*. Principy jsou výsledkem dynamického vývoje mezinárodního práva a pouze deklarují existenci a význam tohoto práva. Tento vývoj nejlépe ilustruje judikatura ICJ a PCA, jež vykládá obsah principů a zakotvuje je do existujícího právního rámce.

Od charakteristiky obyčejového práva se přesunu ke druhému důvodu důležitosti principů pro užívání sdíleného vodního zdroje, a to je jejich **obecnost jak v rovině místní, tak časové**. Principy jsou pravidla aplikovatelná napříč mezinárodními povodími. Potenciál obou těchto kvalit mají také normy mezinárodních globálních smluv. Oproti obyčejům však jejich

aplikovatelnost závisí na přistoupení státu ke smlouvě, čímž je založena jak časová, tak místní působnost.

Zatímco mezinárodní smlouva (globální i regionální) může zastarat tím, že se změní skutkové okolnosti, na něž smlouva reaguje, právní obyčej jakožto **nositel nadčasové hodnoty** by měl přetrvat tyto změny. Větší státnost oproti smluvnímu právu neznámá neměnnost – i obyčej podléhá vývoji, nicméně pro změnu obyčeje je nutná změna praxe a postojů naprosté většiny praktikujících států.

Pro **teritoriální rovinu** je klíčové široké uplatnění obyčejů na všechny státy světa, které splňují obě složky obyčeje. Vedle universálních obyčejů existují též obyčej regionální i bilaterální, kde tato obecnost pochopitelně není splněna. Obecný obyčej se pak neuplatní na takový stát, který se označuje za trvalého odpůrce. Odpůrce se aktivně staví do opozice již v procesu formování obyčeje. Rozdíly mezi místní působností smlouvy a obyčeje se pak v mezinárodním povodí projeví tak, že pravidlo chování obsažené v obyčeji zavazuje všechny pobřežní státy, zatímco pravidlo zakotvené ve smlouvě pouze ty, které jsou smluvními stranami.

Obecnost obyčejů však přináší i své nevýhody. Principy vztahující se na užívání sdílených vodních zdrojů jsou terčem kritiky pro svoji **vágnost, nejasnost konkrétních práv a povinností**, které pro pobřežní státy implikují.³⁴⁰ Právě tato vágnost a nejasnost nepřináší státům stabilitu v chování a jeho předvídatelnost. Bez těchto nejasných obrysů se ale principy spravedlivého a rozumného užívání a nezpůsobení závažných škod tak, jak jsou chápány k současnému stavu jejich vývoje, neobejdou. Nad rámec respektu k limitům jejich praktičnosti pro řešení konkrétních případů je ale nutné stále uvažovat o **nástrojích precizace principů** v praxi. Dle mého názoru se již tyto nástroje vyvíjejí a uplatňují. Příkladem takových nástrojů je matice relevantních faktorů či metodika zhodnocení naplnění kritérií spravedlnosti a rozumnosti užívání.³⁴¹

Posledním rozměrem obecnosti principů je **obecnost věcná**. Principy se vztahují jak na vody povrchové, tak podzemní. V obou případech se budou projevy principů v právní úpravě částečně překrývat a částečně odlišovat. Každý z typů vodních útvarů má svá specifika, ke kterým

---

³⁴⁰ Tato nejasnost a nepochopení může být dána i výkladem jednoho z principů, aniž by byl harmonizován s výkladem principu druhého.

³⁴¹ Faktory relevantní pro řešení konfliktů mezi způsoby užívání napomáhá mapovat **matice relevantních faktorů**. Cílem matice jakožto modelu právní kvalifikace je vyhodnotit vliv jednotlivých faktorů na spravedlnost a rozumnost užívání tím, že bere v potaz vlasnosti, účel i důsledky užívání vod.

Metodika zhodnocení naplnění kritérií spravedlnosti a rozumnosti užívání spočívá v podrobení každého způsobu užívání v konfliktu testu prospěšnosti a rozumnosti, přičemž navzájem způsoby užívání porovnává též ve světle relevantních faktorů a rozsahu škody způsobené užíváním. Výsledkem testu je identifikace způsobu naplňující kritéria spravedlnosti a rozumnosti.

je vhodné přistupovat partikulárně. V obecném měřítku se nicméně základní význam principů uplatní na oba typy vod.

Vytkla jsem dva důvody, obecnost a označení za obyčejové právo, proč jsou principy spravedlivého a rozumného užívání a nezpůsobení závažných škod důležitými pro režim hraničních sladkovodních útvarů. Díky těmto vlastnostem mají principy vliv na prevenci a řešení konfliktů o vodu. **Na prevenci a řešení je dle mého soudu žádoucí dívat se propojeně s vědomím, že principy se uplatňují v každé z rovin různě.** V obou případech se nicméně principy ukazují jako důležité vodítko chování států při užívání vodního zdroje. V dělení na *ex ante* a *ex post* funkci principů se ztotožňuji se Schmeier, jejíž pohled jsem uvedla ve třetí části práce. *Ex ante* funkce směřuje do roviny prevence a *ex post* funkce do roviny řešení již vzniklého konfliktu.

Položená výzkumná otázka míří na *ex post* funkci a promítání principů do právní úpravy řešení konfliktů o vodu. Krátce budu věnovat prostor i úvaze nad jejich *ex ante* funkcí. Tato funkce znamená, že **principy mají vůdčí úlohu pro vznik spolupráce mezi pobřežními státy a parametry této spolupráce.** Promítají se v právní úpravě jak v globálních úmluvách – UNWC a Úmluvě o vodách – tak v těch regionálních.

Tvrdím, že principy **lze nalézt téměř za každou povinností uloženou státům a právem státům přiznaným při užívání vody.** Již samotné principy dobrého sousedství a spolupráce jsou nezbytnými předpoklady pro to, aby mohla být jednání o obsahu budoucích regionálních smluv zakotvujících režim správy toku zahájena a úspěšně dotažena do konce. Ratifikovaná a státy respektovaná smlouva pak tyto principy upevňuje. Příkladem tohoto prozařování principu spolupráce do obsahu smluv jsou procesní povinnosti předběžné notifikace záměrů, výměny dat a informací, konzultace i vyjednávání v případě, že tento záměr je způsobilý způsobit druhému státu škodu.

Princip spravedlivého a rozumného užívání se v rovině prevence do mezinárodních úmluv promítá ve vztahu mezi i. pobřežními státy mezi sebou, ii. pobřežními státy a vodním tokem. Tyto vztahy jsou tvořeny vzájemnými právy a povinnostmi pobřežních států, přičemž hodnoty spravedlnosti a rozumnosti nastavují pomyslnou rovnováhu tak, aby vztah nebyl vychýlen na jednu stranu.

Spravedlnost, jak bylo vysvětleno v kapitole věnované principům, je jak cílem tohoto vyvažování mezi právy a povinnostmi, tak hodnotou, jež doprovází státy ve směřování k cíli, při vyjednávání o užívání toku, tedy v procesní rovině. Konkrétním projevem principu je systém

rozdělení vod mezi pobřežní státy. Jedná se o preventivní nástroj, který nastavuje limity jednotlivým státům pro využívání určité kvantity vody. Spravedlivý výsledek jednání vychází z toho, jak velká část toku se nachází v jednotlivých pobřežních státech, kolik obyvatel je závislých na vodě z vodního toku, jaký minimální průtok je třeba zajistit pro ochranu říčních ekosystémů apod. Dalším projevem principu je pak znovuotevření jednání o této alokaci při změně okolností (například vlivem klimatické změny).

Rozumnost nastavuje rovnováhu mezi povinnostmi a právy pobřežních států vůči vodnímu toku. Cílem užívání toku není co nejvíce zvětšit užitky států, ale získávat tyto užitky v optimální míře a s respektem k charakteru a udržitelnosti toku. Pro různé pobřežní státy může být různě obtížné naplnit tuto rozumnost. Představme si situaci, že stát je zcela závislý na přísunu vody z jediného vodního toku, avšak odčerpání potřebného množství by znamenalo zásah do zranitelného systému zvodní. Z pohledu rozumnosti i spravedlnosti by v tomto případě představovalo ideální řešení spolupráce států při výzkumu alternativních způsobů dodávek vody a následná realizace této alternativy (například výstavba kanálů odvádějících z jiného toku alespoň část vody do znevýhodněného státu).

Na okraj úvahy o rozumném užívání poznamenám, že pobřežní státy mají větší zájem o to „bojovat“ za spravedlivé užívání než za to rozumné, protože se spravedlivé užívání spojuje většinou s kvantitativními aspekty užívání. O tom, jak se v rovině prevence promítá do právní úpravy princip nezpůsobení závažných škod, bylo pojednáno komplexně ve třetí části této práce. Připomenu, že princip je inherentně spojen s principem prevence provázaným standardem náležité péče. Těžiště principu nezpůsobení závažných škod stojí právě v jeho *ex ante* funkci, nicméně má svoje přesahy do situace, kdy škoda již vznikla, a s ním i konflikt mezi státy.

Nyní se zaměřím na jádro výzkumné otázky, a tím jsou **projevy principů v řešení konfliktů o vodu** neboli projevy jejich *ex post* funkce. Konflikt představuje zádrhel spolupráce mezi státy a může být vnímán do jisté míry jako její opak. Z mého pohledu je však **konflikt přirozenou součástí spolupráce, i test její odolnosti**. Konflikt se stává závažným, pokud strany zcela paralyzuje, a pokud jim vzniklá kritická situace sebere jakoukoliv vůli navrátit se na úroveň alespoň minimální kooperace.

Princip spolupráce se do řešení konfliktů promítá tak, že klade na znesvářené státy nárok obnovit dobré a přátelské vztahy a snažit se celkově o mírové urovnání sporu a nevygradovat jej. Naopak nedostatek komunikace mezi státy či účast na jednání bez opravdového zájmu na smíření jsou protikladem spolupráce.

Princip spravedlivého a rozumného užívání vody je pro řešení konfliktů relevantní, protože pomáhá stranám, případně rozhodci či soudci definovat, k jakému výsledku jednání mají směřovat. Konflikt mohl pramenit z překročení spravedlnosti či rozumnosti (nebo obou) užívání a strany se jimi vybraným způsobem snaží nalézt kompromis mezi těmito způsoby užívání. Důvodem konfliktu může být také skutečnost, že nebyly brány v potaz okolnosti relevantní pro určení spravedlivého a rozumného užívání.

Uvažujeme-li nad projevy principu v právní úpravě řešení konfliktů o vodu, nelze se nevrátit ke dvěma vlastnostem principů, obecnosti a jejich povaze právního obyčeje. **Finální dohoda vzešlá z procesu řešení sporu je otiskem a konkretizací obecné představy o tom, co je spravedlivé a rozumné užívání.** Kategorizace principů jako obyčejového práva pak znamená pro soudní řízení jako jeden ze způsobů řešení sporů to, že je ICJ bere v potaz při svém rozhodování na základě čl. 38 Statutu.

Kromě toho, že princip pomáhá stranám formulovat cíl jednání, **strany omezuje v tom si ve výsledné dohodě zakotvit libovolně svá práva a povinnosti.** Princip tedy vymezuje hranice jednání tím, že ukládá státům povinnost dostát rozumnosti (optimálního užívání) a spravedlnosti (například se tázat, co bude obsah dohody znamenat pro další pobřežní státy).

Dále se princip projevuje v **povinnosti zjistit v průběhu procesu řešení konfliktu všechny relevantní okolnosti pro to, aby mohla být zhodnocena spravedlnost a rozumnost užívání.** Pro seznámení se s těmito okolnostmi je účinným nástrojem vyšetřování. Díky expertnímu zaměření procesu jsou objasněny především okolnosti přírodního a technického charakteru. Také další způsob řešení sporů o vodu, arbitráž, klade důraz na relevantní mimoprávní oblasti, čímž se přispívá k zahrnutí dalších relevantních okolností do rozhodnutí.

Jak se projevuje princip nezpůsobení závažné škody druhému pobřežnímu státu v rámci řešení konfliktu o vodu? Tento princip primárně mířící na prevenci vzniku škody má své přesahy i do interakce států poté, co vznikne konflikt. První varianta představuje situaci, kdy stát A poruší povinnost nezpůsobit škodu státu B, což způsobí spor. Druhá varianta je způsobení škody státu A státem B v průběhu negociace o řešení sporu. Oba tyto případy mají společné to, že **nad rámec povinností tradičně spjatých s řešením konfliktů** (urovnat jej mírovými prostředky, zákaz použití síly atd.) **státu-původci škody princip ukládá další povinnosti.**

Pokud již škoda vznikla, tak má činit všechna opatření nezbytná k tomu, aby zmírnil její dopady, případně přistoupil k její náhradě (ne vždy je náhrada nutná, pokud se státy dohodnou na jiné formě urovnání sporu). Pokud pouze existuje riziko vzniku škody, ukládá princip státu povinnost

konzultovat a vyjednávat s potenciálně zasaženým státem. V rámci řešení sporu tedy způsobení škody či její riziko rozšiřuje okruh záležitostí, které je třeba mezi státy vypořádat.

V rámci procesu řešení sporu princip nezpůsobení závažné škody směřuje pozornost k tomu, zda stát-původce škody vynakládal náležitou péči při prevenci škody, zda vznik této škody byl rozumně předvídatelný a podobně. Existuje nebezpečí, že jádro sporu se přesune od nastavení spravedlivého a rozumného užívání vodního zdroje k excesivnímu zkoumání odpovědnosti pobřežního státu za činnosti v povodí. O tom, zda by tento přístup přispěl k udržitelné správě toku, lze pochybovat. Dalším projevem principu je, že **kompenzace způsobené škody**, a to ať už je samotná důvodem sporu, nebo spor provází nikoliv od jeho počátku, by měla být prvním bodem pro projednání v rámci řešení sporu. Dokud nebude otázka škody vyřešena, pravděpodobně bude tvořit **bariéru pro další průběh procesu**.

K výzkumné otázce, jak se projevují mezinárodní principy vztahující se k užívání sdíleného vodního zdroje v řešení konfliktů o vodu, přináším několik poznámek. Principy jsou jedinečné pro svoji obecnost, a to jak v rovině věcné, místní, tak časové. Princip spravedlivého a rozumného užívání vody je pro řešení konfliktů relevantní, protože pomáhá stranám, případně rozhodci či soudci nebo soudkyni definovat, k jakému výsledku jednání mají směřovat. Strany omezuje v tom si ve výsledné dohodě zakotvit libovolně svá práva a povinnosti. Princip nezpůsobení závažných škod přináší státu-původci škody další povinnosti nad rámec „standardního“ procesu řešení sporu, především povinnost nahradit škodu. Právě tato povinnost se může sama stát další rovinou sporu mezi státy a dokud tento spor nebude vyřešen, může tvořit významnou bariéru pro další průběh procesu.

Závěr

Předmětem zkoumání této diplomové práce byla mezinárodněprávní úprava řešení i prevence konfliktů o vodu. Vzhledem ke klimatické změně se očekává trend narůstajícího napětí mezi pobřežními státy při užívání sdíleného vodního zdroje, které může mít podobu válečných konfliktů. I přes měnící se povahu vodních zdrojů nejsou na regionální úrovni zakotvena pravidla pro přeshraniční užívání každého mezinárodního povodí, a existují-li, obvykle nezahrnují všechny pobřežní státy. Tyto podmínky vytváří nestabilitu pro budoucí vývoj mezinárodní bezpečnosti. Na obecné úrovni je chování a spolupráce států při hospodaření s hraničními vodami regulováno právními principy vztahujícími se k užívání sdílených zdrojů, a globálními mezinárodními smlouvami, které však nemusí zohledňovat specifika každého mezinárodního povodí.

Cílem této práce bylo zanalyzovat, jak mezinárodní vodní právo přistupuje k mechanismům řešení konfliktů o vodu a nástrojům prevence jejich vzniku vzhledem k ochraně mezinárodní i regionální bezpečnosti. Zvláštní pozornost pak byla věnována roli principů aplikovatelných na užívání sdíleného vodního zdroje v právní úpravě prevence i řešení konfliktů o vodu. Výsledkem analýzy je zhodnocení slabých a silných míst mechanismů řešení konfliktů o vodu z hlediska poskytnutí garance zachování míru a bezpečnosti.

Práce ve pěti částech vysvětlila význam základních pojmů týkajících se režimu sdílených vodních zdrojů, představila mezinárodněprávní úpravu prevence a řešení konfliktů o vodu a vytkla vybrané právní principy aplikovatelné na užívání hraničních vod jako prevenční nástroje. Následně zhodnotila vhodnost obecných způsobů řešení konfliktů pro oblast konfliktů o vodu. V poslední části se v rámci diskuze práce věnovala odpovědím na výzkumné otázky.

V úvodu této práce byly stanoveny dvě výzkumné otázky:

- I. *Jaké jsou faktory ovlivňující efektivitu mechanismů řešení konfliktů o vodu zakotvených v mezinárodních smlouvách?*
- II. *Jak se do řešení konfliktů o vodu promítají mezinárodní principy související s užíváním sdíleného vodního zdroje?*

Mezi hlavní faktory mající vliv na efektivitu mechanismů řešení konfliktů o vodu k naplnění jejich cíle, zachování míru a bezpečnosti, byly zařazeny nedostatek vymahatelnosti či vykonatelnosti výsledku řešení konfliktu a kvalita regionálních smluv, v nichž jsou mechanismy řešení konfliktů o vodu zakotveny. První faktor se pojí s širší problematikou vymahatelnosti norem mezinárodního práva a může tvořit překážku implementace výsledku řešení konfliktu o vodu. Druhý faktor vychází z komplexnosti úpravy jak prevenčních,

tak následných nástrojů ve vztahu ke konfliktům o vodu v regionálních smlouvách. Smlouva vhodně nastavující spolupráci pobřežních států při užívání hraničních vod spíše přispěje k zachování míru a bezpečnosti, a to nejen díky mechanismu řešení konfliktu, ale také prevenčním nástrojům. Celkový *design* mezinárodní smlouvy je tak důležitým faktorem pro naplnění cíle mechanismů řešení konfliktů o vodu.

Právní principy spravedlivého a rozumného užívání, nezpůsobení závažné škody druhému státu a spolupráce se projevují v řešení konfliktů o vodu projevují různě. První ze jmenovaných principů pomáhá definovat, k jakému výsledku řešení mají strany či soudní, arbitrážní orgán směřovat. Výsledek by měl přinést rovnováhu mezi konfliktními způsoby užívání v souladu s limity spravedlnosti a rozumnosti. Princip tak strany sporu omezuje v možnosti zakotvit v dohodě jako výsledku řešení libovolně svá práva a povinnosti. Princip nezpůsobení závažné škody ukládá státu-původci škody, který je ve sporu s druhým státem, další povinnosti nad rámec těch tradičně spjatých s řešením sporu (urovnat jej mírovými prostředky, zákaz použít sílu atd.). Povinnost náhrady škody se může stát dalším předmětem sporu nad rámec primárního předmětu sporu. Princip spolupráce se do řešení konfliktů promítá tak, že klade na znesvářené státy nárok obnovit dobré a přátelské vztahy a snažit se celkově o mírové urovnání sporu a nevygradovat jej.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Knihy

- ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Vydání druhé. V Praze: C.H. Beck, 2018, xxxii, 549. ISBN 978-80-7400-721-7.
- DAMOHORSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolina ŽÁKOVSKÁ. *Mezinárodní právo životního prostředí*. 2. část, (zvláštní). Beroun: Eva Rozkotová – IFEC, 2008, 318 s. ISBN 978-80-903409-8-9.
- DAVID, Vladislav a Pavel SLADKÝ. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. 3., aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2022, 544 s. ISBN 978-80-7502-497-8.
- DEVANEY, James Gerard. *Fact-finding before the International Court of Justice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, 1 online resource (xvii, 287 pages). ISBN 1-316-72269-4.
- MCCAFFREY, Stephen C. *The Law of International Watercourses*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2007, xxxviii, 598 stran. ISBN 978-0-19-920253-9.
- MERRILLS, J. G. *International dispute settlement*. Sixth edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, xxiv, 374 stran; 26 cm. ISBN 978-1-316-61573-7.
- ŠTURMA, Pavel, Milan DAMOHORSKÝ, Jan ONDŘEJ, Martin SMOLEK a Jana ZÁSTĚROVÁ. *Mezinárodní právo životního prostředí*. 1. část. (obecná). Beroun: IFEC, 2004, 193 s.; 21 cm. ISBN 80-903409-2-X.
- WEISS, Edith Brown. *INTERNATIONAL LAW FOR A WATER-SCARCE WORLD*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2013. ISBN 9789004250406.

2. Seznam použité judikatury

- *Místní příslušnost Mezinárodní komise pro řeku Odru* (Velká Británie, Československo, Dánsko, Francie, Německo, Švédsko vs. Polsko), rozsudek z 10. září 1929, Publications of the Permanent Court of International Justice, Series A. – N. 23
- *Trail Smelter* (USA vs. Kanada), nálezy z 16. dubna 1938 a 11. března 1941, Reports of International Arbitral Award, vol. III.
- *Incident v Korfském průlivu* (Velká Británie vs. Albánie), rozsudek z 9. dubna 1949, ICJ Reports 1949
- *Jezero Lanoux* (Francie vs. Španělsko), nález z 16. listopadu 1957, 12 R.I.A.A. 281; 24 I.L.R. 101
- *Kontinentální šelf v Severním moři* (Německo vs. Dánsko a Německo vs. Nizozemsko), rozsudek z 20. února 1969, ICJ Reports 1969
- *Gabčíkovo-Nagymaros* (Slovensko vs. Maďarsko), rozsudek z 27. září 1997, ICJ Reports 1997
- *Papírny na řece Uruguay* (Argentina vs. Uruguay), rozsudek z 20. dubna 2010, ICJ Reports 2010
- *Vodní elektrárna Kishenganga* (Indie vs. Pákistán), nález z 20. prosince 2013, Reports of International Arbitral Awards, vol. XXXI.

- *Stavba silnice podél řeky San Juan v Kostarice a Aktivity Nikaraguy v pohraničí*, rozsudek z 16. prosince 2015, ICJ Reports 2015
- Rozsudek Nejvyššího soudu USA z 27. června 2018, Florida vs. Georgia, 138 S. Ct. 2502 (2018) 201 L. Ed. 2d 871

3. Seznam mezinárodních smluv

- Dohoda o spolupráci v zájmu udržitelného rozvoje povodí řeky Mekong. Agreement on the Cooperation for the Sustainable Development of The Mekong River Basin. *Mekong River Commission for Sustainable Development* [online]. 5. dubna 1995 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://www.mrcmekong.org/assets/Publications/policies/agreement-Apr95.pdf>
- *Charta Organizace spojených národů a Statut Mezinárodního soudního dvora* [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>
- Smlouva o Jihoafrickém rozvojovém společenství. Treaty of the Southern African Development Community (SADC). *University of Oslo: Faculty of Law* [online]. 17 August 1992 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-01/sadc_treaty_consolidated.xml
- Smlouva o vodách Indu. The Indus Waters Treaty 1960 (with annexes): Signed at Karachi, on 19 September 1960. *United Nations Treaty Series 1962* [online]. [cit. 2022-01-18]. Dostupné z: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTs/Volume%20419/volume-419-I-6032-English.pdf>
- Smlouva o založení Stálé vodní komise mezi Namibií a Jihoafrickou republikou. Agreement between the government of the Republic of Namibia and the government of the Republic of South Africa on the establishment of a permanent water commission signed at Noordoewer [online]. 14 September 1992 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.fao.org/3/w7414b/w7414b0y.htm>
- Smlouva uzavřená mezi Mali, Mauritánií a Senegalem o právním režimu společných děl. Convention Concluded Between Mali, Mauritania And Senegal Regarding The Legal Status Of Common Works. *University of Oregon: International Environmental Agreements (IEA) Database Project* [online]. 1978 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://iea.uoregon.edu/treaty-text/2891>
- STATUTE OF THE INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. *International Court of Justice* [online]. 2022 [cit. 2022-06-27]. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/en/statute>
- Úmluva Evropské hospodářské komise OSN o ochraně a užívání hraničních vodních toků a mezinárodních jezer. Guide to Implementing The Water Convention: ECE/MP.WAT/39. United Nations Economic Commission for Europe: Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes [online]. New York a Ženeva, 2013 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/publications/WAT_Guide_to_implementing_Convention/ECE_MP.WAT_39_Guide_to_implementing_water_convention_small_size_ENG.pdf
České znění: *PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY, Poslanecká sněmovna, III. volební období* [online]. 1999 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.senat.cz/doc2html/113200361/index.html>

- Úmluva OSN o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků. Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes: Status of Treaties. *United Nations Treaty Collection: Depository* [online]. 2022 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=en.

4. Seznam soft law dokumentů a zpráv

- Berlínská pravidla pro vodní zdroje. Berlin Rules on Water Resources (2004). UNECE: INTERNATIONAL LAW ASSOCIATION [online]. [cit. 2021-9-15]. Dostupné z: https://unece.org/fileadmin/DAM/env/water/meetings/legal_board/2010/annexes_groundwater_paper/Annex_IV_Berlin_Rules_on_Water_Resources_ILA.pdf
- Charter on Ground-water Management (1989). Economic Commission for Europe: ECE/ENVWA/12 [online]. New York [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/publications/documents/Library/1989_Charter_Groundwater_Eng.pdf
- Conclusions of the work of the Study Group on the Fragmentation of International Law: Difficulties arising from the Diversification and Expansion of International Law: International Law Commission. Paragraph 4. *United Nations* [online]. 2006 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/1_9_2006.pdf
- Dissenting Opinion of Members of ILA Water Resources Committee. *Water Resources Committee Report: ILA Berlin Conference 2004* [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/ILA/ILABerlinRulesDissent2004.pdf>
- European Commission. Open Innovation, Open Science, Open to the World: A Vision for Europe. Publications Office of the European Union, Luxembourg [online]. 2016. [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/open-innovation-open->
- EVENSEN, Jens. Second report on the law of the non-navigational uses of international watercourses, by Mr. Jens Evensen, Special Rapporteur: A/CN.4/381 and Corr.1 and Corr.2. In: *The Yearbook of the International Law Commission: THE LAW OF THE NON-NAVIGATIONAL USES OF INTERNATIONAL WATERCOURSES* [online]. II(1). United Nations, 1984, 24. dubna 1984 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_381.pdf.
- Fourth report on the law of the nonnavigational uses of international watercourses, by Mr. Stephen C. McCaffrey, Special Rapporteur. *YEARBOOK OF THE INTERNATIONAL LAW COMMISSION (1988): A/CN.4/SER.A/1988/Add.1 (Part 2)* [online]. Volume II. New York: United Nations, 1992 [cit. 2022-01-27]. ISBN 92-1-133399-7. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1988_v2_p2.pdf.
- *Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States: OLA/COD/2394* [online]. New York: United Nations, 1992 [cit. 2022-06-17]. ISBN 92-1-133428-4. Dostupné z: <https://legal.un.org/cod/books/HandbookOnPSD.pdf>.
- Helsinská pravidla využívání vody mezinárodních řek. The Helsinki Rules with commentaries: *ILA, REPORT OF THE FIFTY-SECOND CONFERENCE* [online]. 1966 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z:

- https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/ILA/Helsinki_Rules-original_with_comments.pdf.
- International Regulation regarding the Use of International Watercourses for Purposes other than Navigation Declaration of Madrid. *Annuaire de l'Institut de Droit International: Madrid Session 1911, (Paris 1911) Vol. 24, Str. 365-365* [online]. 20. dubna 1911 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/IIL/IIL-Declaration_of_Madrid.pdf.
  - Návrh článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní chování. Draft articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries. *United Nations* [online]. 2008, 2001 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf.
  - Návrh článků o právu hraničních zvodní. Draft Articles on the Law of Transboundary Aquifers, with commentaries (2008): International Law Commission. *United Nations* [online]. New York [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_5_2008.pdf.
  - Návrh článků o právu neplavebního využívání mezinárodních vodních toků. Draft articles on the law of the non-navigational uses of international watercourses and commentaries thereto and resolution on transboundary confined groundwater [online]. United Nations, 2005 [cit. 2021-9-2]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_3_1994.pdf.
  - Návrh článků o prevenci vzniku přeshraniční škody z nebezpečných činností. Draft articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries. *International Law Commission* [online]. New York: United Nations, 2008, 2001 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_7_2001.pdf
  - Návrh zásad chování států v oblasti životního prostředí s cílem zachovat a harmonicky užívat přírodní zdroje sdílené dvěma či více státy. Draft Principles of Conduct in the Field of the Environment for the Guidance of States in the Conservation and Harmonious Utilization of Natural Resources Shared by Two or More States: UNEP/GC/101. *United Nations: Digital Library* [online]. 1977 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/508964>
  - Nepovinná pravidla pro arbitráž mezi dvěma státy. OPTIONAL RULES FOR ARBITRATING DISPUTES BETWEEN TWO STATES. *PERMANENT COURT OF ARBITRATION* [online]. 2012 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: https://docs.pca-cpa.org/2016/01/Optional-Rules-for-Arbitrating-Disputes-between-Two-States_1992.pdf
  - Nepovinná pravidla pro smírčí řízení sporů týkajících se životního prostředí a/nebo přírodních zdrojů. OPTIONAL RULES FOR CONCILIATION OF DISPUTES RELATING TO NATURAL RESOURCES AND/OR THE ENVIRONMENT: Permanent Court of Arbitration [online]. [cit. 2022-06-21]. Dostupné z: <https://docs.pca-cpa.org/2016/01/Optional-Rules-for-Conciliation-of-Disputes-Relating-to-the-Environment-and-or-Natural-Resources.pdf>
  - Modelová pravidla pro arbitráž mezi dvěma státy. *Model Rules on Arbitral Procedure (1958): United Nations* [online]. 2005 [cit. 2022-06-22]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/10_1_1958.pdf

- Protocol on Civil Liability and Compensation for Damage Caused by the Transboundary Effects of Industrial Accidents on Transboundary Waters (2003). *United Nations Treaty Collection: CHAPTER XXVII: Environment* [online]. [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-16&chapter=27&clang=en
- Protocol on Shared Watercourses in the Southern African Development Community [online]. 2000 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://www.sadc.int/files/3413/6698/6218/Revised_Protocol_on_Shared_Watercourses_-_2000_-_English.pdf.
- Protocol on Water and Health (1999). *United Nations Treaty Collection: CHAPTER XXVII: Environment* [online]. [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-5-a&chapter=27&clang=en
- Report of the Implementation Committee to the Meeting of the Parties (ECE/MP.WAT/2015/5): Meeting of the Parties to the Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes [online]. Budapešť: United Nations, 2015 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/documents/2015/WAT/11Nov_17-19_MOP7_Budapest/ECE_MP.WAT_2015_5_IC_report_ENG.pdf.
- REPORT OF THE SECOND MEETING OF THE PARTIES TO THE CONVENTION ON THE PROTECTION AND USE OF TRANSBOUNDARY WATERCOURSES AND INTERNATIONAL LAKES (ECE/MP.WAT/5): ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE. *Economic and Social Council* [online]. United Nations, 29 August 2000 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/pdf/ece_mp_wat5.pdf.
- Resolution adopted by the General Assembly on 9 December 2011 (A/RES/66/104): 66/104. The law of transboundary aquifers. *United Nations General Assembly: Sixty-sixth session* [online]. New York, 2012 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://www.internationalwaterlaw.org/documents/intldocs/UNGA_Resolution_on_Law_of_Transboundary_Aquifers-2011.pdf
- Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015: A/RES/70/1. *United Nations General Assembly: Seventieth session* [online]. New York, 2015 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
- Resolution adopted by the General Assembly on 21 December 2016: A/RES/71/222. *United Nations General Assembly: Seventy-first session* [online]. New York, 2017, 2017 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/459/99/PDF/N1645999.pdf?OpenElement>
- Resolution on Confined Transboundary Groundwater, in Report of the International Law Commission on the Work of Its Forty-sixth Session, [1994] UN Doc. A/49/10. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/reports/a_49_10.pdf.
- Rio Declaration on Environment and Development: A/CONF.151/26 (Vol. I) [online]. New York: UNGA, 1992 [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf
- Seabed Mining Advisory Opinion. *ITLOS Reports 2011: Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area*, [online]. 2011 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/17_adv_op_010211_en.pdf.

- Soulská pravidla mezinárodních podzemních vod. The Seoul Rules on International Groundwaters (1986): Adopted by the International Law Association at the Sixty-Second Conference Held at Seoul in 1986 [online]. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <http://www.cawater-info.net/library/eng/l/seoul.pdf>
- Stockholm Declaration (1972): Environmental Law Guidelines and Principles [online]. Nairobi: UNEP [cit. 2021-10-11]. Dostupné z: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/29567/ELGP1StockD.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- *The United Nations world water development report 2020: water and climate change* [online]. Paris: UNESCO World Water Assessment Programme, 2020 [cit. 2022-08-22]. ISBN 978-92-3-100371-4. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372985.locale=en>.
- Utilisation of Non-maritime International Waters (Except for Navigation): Ninth Commission. *JUSTITIA ET PACE INSTITUT DE DROIT INTERNATIONAL* [online]. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: https://www.idi-iiil.org/app/uploads/2017/06/1961_salz_01_en.pdf.
- *YEARBOOK OF THE INTERNATIONAL LAW COMMISSION. 1994, Volume I.: Summary records of the meetings of the forty-sixth session 2 May-22 July 1994* [online]. Geneva and New York: United Nations, 1996 [cit. 2022-08-27]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1994_v1.pdf.

5. Seznam použitých internetových zdrojů

Odborné články

- ANSINK, Erik a kol. *River Sharing and Water Trade: Tinbergen Institute Discussion Paper 15-001/VIII* [online]. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://papers.tinbergen.nl/15001.pdf>
- BILDER, Richard, Adjudication: International Arbitral Tribunals and Courts. In: PEACEMAKING IN INTERNATIONAL CONFLICT: METHODS AND TECHNIQUES, pp. 195-226, William Zartman, ed., United States Institute of Peace, 2007, Univ. of Wisconsin Legal Studies Research Paper, [cit. 2022-06-27]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=1641165>
- BOYLE, Basile. Environmental Dispute Settlement. Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law [online]. 2009 [cit. 2021-9-23]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1949?rskey=vaKD8o&result=2&prd=MPIL>.
- BRANDENBURG, E. C.: Official Opinions of the Attorney-General of the United States Advising the President and Heads of Departments in Relation to their Official Duties, Vol. 21 (Washington, DC. Government Printing Office, 1898).
- BRIKKÉ, François. Strengthening of Institutions For Transboundary Water Management In Africa: International Roundtable Transboundary Water Resources Management in the Southern Mediterranean. *GWP – Global Water Partnership* [online]. 2012 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://unece.org/fileadmin/DAM/env/water/mop_6_Rome/MedRoundtable/5.4.Brikke_AN_BO_SITWA_Project.pdf

- BROWNLIE, Ian. The Peaceful Settlement of International Disputes. *Chinese journal of international law (Boulder, Colo.)* [online]. OXFORD: Oxford University Press, 2009, 8(2), 267-283 [cit. 2022-06-16]. ISSN 1540-1650. Dostupné z: [doi:10.1093/chinesejil/jmp015](https://doi.org/10.1093/chinesejil/jmp015)
- BRUNÉE, Jutta. ESIL Reflection: Procedure and Substance in International Environmental Law Confused at a Higher Level? *European Society of International Law* [online]. 2016 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: <https://perma.cc/9VMV-R33C>
- BRUNÉE, Jutta. The Sources of International Environmental Law: Interactional Law (May 26, 2016). Samantha Besson & Jean d'Aspremont, eds., *Oxford Handbook on the Sources of International Law* (2017), [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=2784731>
- CALFISH, Lucius. Règles générales du droit des cours d'eau internationaux (Volume 219), In: *Collected Courses of the Hague Academy of International Law*. [cit. 2022-08-22]. Dostupné z: http://dx.doi.org/10.1163/1875-8096_pplrdc_A9780792321408_01
- CASTILLO-LABORDE, Lilian del. Equitable Utilization of Shared Resources. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2010 [cit. 2021-9-23]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1583?print=pdf>.
- COT, Jean-Pierre. Conciliation. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2006 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e20?rskey=bjX3nS&result=1&prd=MPIL>.
- DE BRUYNE, Charlotte a FISCHHENDLER, I. Negotiating conflict resolution mechanisms for transboundary watertreaties: A transaction cost approach. *Global Environmental Change* [online]. 23(6), 1841-1851 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/267803013_The_Adoption_of_Conflict_Resolution_Mechanisms_in_Water_Agreements_A_Transaction_Cost_Approach.
- DELLAPPENA, Joseph. The Berlin Rules on Water Resources: The New Paradigm for International Water Law. *World Environmental and Water Resources Congress* [online]. 2006, 1-10 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: ECKSTEIN, Gabriel a ECKSTEIN, Y. A hydrogeological approach to transboundary ground water resources and international law. *American University international law review* [online]. American University, 2004, 19(2), 201 [cit. 2022-06-28]. ISSN 1520-460X. Dostupné z: https://iwra.org/member/congress/resource/abs568_article.pdf
- ECKSTEIN, Gabriel. *The International Law of Transboundary Groundwater Resources*. London: Taylor and Francis, 2017, 1 online resource (187 pages). ISBN 1-317-55131-1. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: [doi:10.4324/9781315731216](https://doi.org/10.4324/9781315731216).
- ECKSTEIN, Gabriel. Water Scarcity, Conflict, and Security in a Climate Change World: Challenges and Opportunities for International Law and Policy law [online]. *Wisconsin International Law Journal*, 2009, 27, 409, 434 [cit. 2021-9-2]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228320029_Water_Scarcity_Conflict_and_Security_in_a_Climate_Change_World_Challenges_and_Opportunities_for_International_Law_and_Policy
- FRANCK, Thomas A. *Fairness in International Law and Institutions*. Oxford: Oxford Scholarship Online, 2012. ISBN 9780198267850.

- FREESTONE, David a SALMAN. S. Ocean and Freshwater Resources. In: HEY, Ellen, Daniel BODANSKY a Jutta BRUNNÉE. *The Oxford Handbook of International Environmental Law* [online]. Oxford University Press, 2007 [cit. 2022-01-20]. ISBN 9780199552153. Dostupné z: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199552153.001.0001/oxfordhb-9780199552153-e-15>.
- FRENCH, Duncan a Tim STEPHENS. *Second Report of the ILA Study Group on Due Diligence in International Law 1*. [online]. 2014 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: https://olympereseauinternational.files.wordpress.com/2015/07/due_diligence_-_first_report_2014.pdf.
- FROWEIN, Jochen A. United Nations (UN). *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2013 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e537?print=pdf>.
- FRY, James D a Agnes CHONG. UN SECURITY COUNCIL RESOLUTION OF INTERNATIONAL WATER DISPUTES. *Georgetown journal of international law* [online]. Georgetown University Law Center, 2019, **50**(2), 363 [cit. 2022-06-13]. ISSN 1550-5200. Dostupné z: https://heinonline-org.ezproxy.is.cuni.cz/HOL/Page?lname=&public=false&collection=journals&handle=hein.journals/geojintl50&men_hide=false&men_tab=toc&kind=&page=363
- GENT, Stephen E. a Megan SHANNON. Bias and the Effectiveness of Third-Party Conflict Management Mechanisms. *Conflict management and peace science* [online]. London, England: SAGE, 2011, **28**(2), 124-144 [cit. 2022-06-27]. ISSN 0738-8942. Dostupné z: [doi:10.1177/0738894210396774](https://doi.org/10.1177/0738894210396774)
- GENT, Stephen E. a Megan SHANNON. Decision Control and the Pursuit of Binding Conflict Management: Choosing the Ties that Bind. *Journal of Conflict Resolution* [online]. Los Angeles, CA: SAGE Publications, 2011, **55**(5), 710-734 [cit. 2022-06-27]. ISSN 0022-0027. Dostupné z: [doi:10.1177/0022002711408012](https://doi.org/10.1177/0022002711408012).
- GIORDANO, Mark, Alena DRIESCHOVA, James A DUNCAN, Yoshiko SAYAMA, Lucia DE STEFANO a Aaron T WOLF. A review of the evolution and state of transboundary freshwater treaties. *International environmental agreements: politics, law and economics* [online]. Dordrecht: Springer Netherlands, 2013, **14**(3), 245-264 [cit. 2022-08-25]. ISSN 1567-9764. Dostupné z: [doi:10.1007/s10784-013-9211-8](https://doi.org/10.1007/s10784-013-9211-8).
- GLEICK, Peter H. a Heather COOLEY. Climate-proofing transboundary water agreements. *Hydrological Sciences Journal* [online]. 2011, 2011, **56**(4), 711-718 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/233226937_Climate-Proofing_Transboundary_Water_Agreements
- GRMELA. Základy hydrogeologie [online]. 2004 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: http://geologie.vsb.cz/geologie/kapitoly/10_zaklady_hydro/10_zaklady_hydrgeologie.htm
- GUO, Rongxing. The Art of (Avoiding) War. Cross-Border Management [online]. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2015, 227-247 [cit. 2022-06-27]. ISBN 3662451557. Dostupné z: [doi:10.1007/978-3-662-45156-4_11](https://doi.org/10.1007/978-3-662-45156-4_11).
- HAKAPÄÄ, Kari. Negotiation. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2013 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e67>.

- HEY, E a P.A NOLLKAEMPER. The Second International Water Tribunal. *Environmental policy and law* [online]. 1992, **22**, 82-87 [cit. 2022-06-29]. ISSN 0378-777X.
- ISLAM, S., SUSSKIND, L.E. Water Diplomacy: A Negotiated Approach to Managing Complex Water Networks. 2012. ProQuest Ebook Central. Taylor & Francis Group. [online]. 2013 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <http://ebookcentral.proquest.com/lib/uaz/detail.action?docID=988006>
- IZA, Alejandro. Developments under the Ramsar Convention: Allocation of Water for River and Wetland Ecosystems. *Review of the European Community and International Environmental Law* [online]. 2004, **13**(1), 40–46 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.cbd.int/doc/articles/2004/A-00294.pdf>
- JACHEC-NEALE, Agnieszka. Fact-finding. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2021 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e27?rskey=NBeM6i&result=5&prd=MPIL>.
- LAPIDOTH, Ruth. Good Offices. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2006 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e31?rskey=kEbLbL&result=1&prd=MPIL>.
- LOURES, Flavia a Alistar RIEU-CLARKE. Still Not in Force: Should States Support the 1997 UN Watercourses Convention? *Review of European Community & International Environmental Law* [online]. 2009, **18**(2), Str. 185-197 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <doi:10.1111/j.1467-9388.2009.00640.x>
- MALJEAN-DUBOIS, Sandrine. The No-Harm Principle as the Foundation of International Climate Law. In: MAYER, Benoit a Alexander ZAHAR. *Debating climate law* [online]. Cambridge, England: Cambridge University Press, 2021 [cit. 2022-08-25]. ISBN 1-108-89291-4. Dostupné z: <doi:10.1017/9781108879064.002>. Str. 15
- MAJZOUB, Tarek a Fabienne QUILLERE-MAJZOUB. The Time Has Come for a Universal Water Tribunal. *Pace environmental law review* [online]. Pace University, 2018, **36**(1), 141 [cit. 2022-06-29]. ISSN 0738-6206.
- MCCAFFREY, Stephen C. The International Law Commission Adopts Draft Articles on Transboundary Aquifers. *The American Journal of International Law* [online]. American Society of International Law, 2009, **103**(2), 272-29 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/20535150?seq=1#metadata_info_tab_contents.
- MCCAFFREY, Stephen C. *International Water Cooperation in the 21st Century: Recent Developments in the Law of International Watercourses*, *Review of European, Comparative and International Environmental Law*, 2014, **23**(1), 4, 5
- MCCAFFREY, Stephen C. *The UN Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses: Prospects and Pitfalls* [online]. INTERNATIONAL WATERCOURSES-ENHANCING COOPERATION AND MANAGING CONFLICT, World Bank Technical paper n. 414. 1998 17, 26 [cit. 2021-9-2]. Dostupné z: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/496071468223476867/pdf/WTP14multi0page.pdf>
- MCCAFFREY, S. C. The international law commission's flawed draft articles on the law of transboundary aquifers: the way forward,. *Water International* [online]. International Water

- Resources Association, 2011, **36**(5), 566–572 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02508060.2011.597094?needAccess=true>
- MCCAFFREY, Stephen. The need for flexibility in freshwater treaty regimes. *Natural Resources Forum* [online]. Oxford: Blackwell Publishing, **27**(2), 156–162 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/1477-8947.00050>
  - MCCAFFREY, Stephen. *Water Disputes Defined: Characteristics and Trends for Resolving Them*. RESOLUTION OF INTERNATIONAL WATER DISPUTES: Permanent Court of Arbitration. Kluwer Law International B.V, 2003.
  - MCCAFFREY, Stephen C., Christina LEB a Riley T. DENOON. *Research handbook on international water law*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2019, 1 online resource (584 pages). ISBN 9781785368080.
  - MCINTYRE, Owen. International water resources law and the International Law Commission draft articles on transboundary aquifers: a missed opportunity for cross-fertilisation?. Martinus Nijhoff, 2011. [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: [doi:10.1163/187197311x582386](https://doi.org/10.1163/187197311x582386).
  - MCLAUGHLIN MITCHELL, Sara a Paul R HENSEL. International Institutions and Compliance with Agreements. *American journal of political science* [online]. Malden, USA: Blackwell Publishing, 2007, **51**(4), 721-737 [cit. 2022-06-27]. ISSN 0092-5853. Dostupné z: [doi:10.1111/j.1540-5907.2007.00277.x](https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00277.x)
  - MESHEL, Tamar. Swimming against the current: Revisiting the principles of international water law in the resolution of fresh water disputes. *Harvard international law journal* [online]. Harvard Law School, 2020, **61**(1), 135-184 [cit. 2022-08-22]. ISSN 0017-8063. Dostupné z: <https://harvardilj.org/wp-content/uploads/sites/15/61.1-Meshel.pdf>
  - MESHEL, Tamar. The evolution of interstate arbitration and the peaceful resolution of transboundary freshwater disputes. *Journal of dispute resolution* [online]. University of Missouri-Columbia, 2016, **2016**(2), 361 [cit. 2022-06-22]. ISSN 1052-2859. Dostupné z: <https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2016/iss2/7>
  - MICHAEL REISMAN, W. The diversity of contemporary international dispute resolution: Functions and policies. *Journal of international dispute settlement* [online]. 2013, **4**(1), 47-63 [cit. 2022-06-16]. ISSN 2040-3585. Dostupné z: [doi:10.1093/jnlids/ids015](https://doi.org/10.1093/jnlids/ids015)
  - MOYNIHAN, Ruby, Alistair RIEU-CLARKE a Bjorn-Oliver MAGSIG. UN WATERCOURSES CONVENTION User's Guide [online]. United Kingdom: IHP-HELP Centre for Water Law, Policy and Science, 2012 [cit. 2021-10-5]. ISBN 978-0-9572603-0-6. Dostupné z: https://www.iucn.org/sites/dev/files/un_watercourses_convention_-_users_guide.pdf.
  - NAKAYAMA, Mikiyasu. Successes and Failures of International Organizations in Dealing with International Waters. *International Journal of Water Resources Development* [online]. 1997, **13**(3), 367-382 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07900629749737>,
  - O'NEILL, Barry. What Does it Mean for Nations to "Negotiate in Good Faith"? Center for International Security and Cooperation Stanford University [online]. 2001 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/boneill/goodfaith5.pdf>.
  - PALCHETTI, Paolo a Loris MAROTTI. Dispute Settlement in International Law: General Overviews. *Oxford Bibliographies: International Law* [online]. 2022, 2018 [cit. 2022-06-16]. Dostupné z: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0074.xml>

- PHILLIPS, David a Anders JÄGERSKOG. *Managing Trans-boundary Waters for Human Development: Human Development Report 2006*. UNDP. [online]. 2006/9 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/jagerskog_anders.pdf
- PISILLO MAZZESCHI, R. Forms of international responsibility for environmental harm. In: FRANCONI, Francesco a Tullio SCOVAZZI. *International responsibility for environmental harm*. Dordrecht: Graham & Trotman, 1991. Dostupné z: [doi:10.2307/2203668](https://doi.org/10.2307/2203668)
- PRISLAN, Vid. Gabčíkovo-Nagymaros Case (Hungary/Slovakia). *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2008 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690e135?rskey=ENCsOR&result=1&prd=MPIL>
- REHBINDER, Eckard a LOPERENA, D. Legal protection of environmental rights: The role and experience of the international court of environmental arbitration and conciliation. *Environmental policy and law* [online]. 2001, **31**(6), 282-293 [cit. 2022-06-28]. ISSN 0378-777X. Dostupné z: <https://content.iospress.com/download/environmental-policy-and-law/epl31-6-09?id=environmental-policy-and-law%2Fepl31-6-09>
- RIEU-CLARKE, Alistair. Definitions and scope within transboundary water treaty arrangements [online]. 3. 8. 2015 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://www.gwp.org/globalassets/global/events/iwl-training-2015/definitions-and-scope-within-transboundary-water-treaty-arrangements.pdf>
- RINGIUS, Lasse, Asbjørn TORVANGER a Arild UNDERDAL. Burden Sharing and Fairness Principles in International Climate Policy. *International environmental agreements: politics, law and economics* [online]. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2002, **2**(1), 1-22 [cit. 2022-02-07]. ISSN 1567-9764. Dostupné z: [doi:10.1023/A:1015041613785](https://doi.org/10.1023/A:1015041613785)
- RIVERA, Alfonso. Transboundary aquifers along the Canada-USA border: science, policy and social issues. *Journal of Hydrology: Regional Studies* [online]. 2015, **4**, 623–643 [cit. 2022-01-19]. ISSN 2214-5818. Dostupné z: [doi:10.1016/j.ejrh.2015.09.006](https://doi.org/10.1016/j.ejrh.2015.09.006)
- ŘÍHA, Josef. Konfliktní potenciál vody a chaotická globální vodní politika. *Vojenské rozhledy* [online]. Brno: Univerzita obrany v Brně, 2014, 23. 2. 2014, **23** (55)(2), 128-140 [cit. 2021-9-2]. ISSN 2336-2995. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=594655>
- SALMAN, S. M. The Helsinki rules, the UN watercourses convention and the Berlin rules: perspectives on international water law. *Water Resources Development* [online]. Routledge, 2007, **23**(4), 625–640 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <https://www.internationalwaterlaw.org/bibliography/articles/general/Salman-BerlinRules.pdf>
- SALMAN, Salman. A role for the IWRA in international water disputes? *Water International* [online]. 2021, **46**(7-8), 1205-1210 [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02508060.2021.1980256>.
- SALMAN, Salman. Good Offices and Mediation and International Water Disputes. In: *Resolution of International Water Disputes: The Permanent Court of Arbitration/Peace Palace Papers* [online]. Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2003. Str. 155-199 [cit. 2022-06-14]. ISBN 90 411 2029 7. Dostupné z: <http://www.salmanmasalman.org/wp-content/uploads/2012/12/PCAchapterIWDandIndusf.pdf>.

- SALMAN, S. M. The United Nations Watercourses convention ten years later: why has its entry into force proven difficult? *Water International* [online]. International Water Resources Association, 2007, **32**(1), 1-15 [cit. 2022-01-19]. Dostupné z: <http://www.unwatercoursesconvention.org/images/2012/10/Salman-UNWatercoursesConventionTenYears.pdf>
- SAMVEL, Gor. 2018. Seemingly Connected, Obviously Separate: The Parallel Realities of the UN Global Compact and the Multilateral Regimes in Water Governance. *Laws* 37: 1–14. Dostupné z: [doi:10.3390/laws7040037](https://doi.org/10.3390/laws7040037)
- SANDS, Philippe. Water and international law: Science and evidence in international litigation. *Environmental policy and law* [online]. Amsterdam: Copyright Agency Limited (Distributor), 2014, **44**(1-2), 188-197 [cit. 2022-06-21]. ISSN 0378-777X.
- SCHMEIER, Susanne. International Water Law Principles in Negotiations and Water Diplomacy, *Symposium on Interstate Disputes over Water Rights: Essay*, 2021, 173-177 [online]. [cit. 25.8.2021]. Dostupné z: [doi:10.1017/aju.2021.21](https://doi.org/10.1017/aju.2021.21)
- SCHWEBEL, Stephen M. The Prospects for International Arbitration: Inter-State Disputes. *Justice in International Law* [online]. Cambridge University Press, 1994, 223-230 [cit. 2022-08-28]. ISBN 0521072999. Dostupné z: [doi:10.1017/CBO9780511551765.015](https://doi.org/10.1017/CBO9780511551765.015).
- SPAIN, Anna. Beyond adjudication: resolving international resource disputes in an era of climate change. *Stanford environmental law journal* [online]. Environmental Law Society, 2011, **30**(2), 343 [cit. 2022-06-27]. ISSN 0892-7138. Dostupné z: <https://scholar.law.colorado.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1184&context=articles>
- TANZI, Attila. An analysis of their harmonized contribution to international water law: Water Series № 6. The Economic Commission for Europe Water Convention and the United Nations Watercourses Convention: United Nations [online]. New York a Ženeva, 2015 [cit. 2022-06-11]. Dostupné z: https://unece.org/sites/default/files/2021-04/ece_mp.wat_42_eng_web.pdf.
- TANZI, Attila. *The Relationship between the 1992 UNECE Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes and the 1997 UN Convention on the Law of the Non Navigational Uses of International Watercourses: Report of the UNECE Task Force on Legal and Administrative Aspects* [online]. Ženeva [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: https://unece.org/DAM/env/water/publications/documents/conventiontotal_Eng_final.pdf
- TANZI, Attila M. The inter-relationship between no harm, equitable and reasonable utilisation and cooperation under international water law. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics* [online]. 2020, **20**, 619–629 [cit. 2021-10-13]. str. 621 Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10784-020-09502-7>.
- VICK, Margaret J. The Law of International Waters: Reasonable Utilization. *Chicago-Kent | Journal of International and Comparative Law* [online]. 2014, **12**(1), 141-178 [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <https://studentorgs.kentlaw.iit.edu/jicl/wp-content/uploads/sites/5/2014/01/Margaret-J.-Vick-The-Law-of-International-Waters.pdf>.
- VINOGRADOV, Sergei, Patricia WOUTERS a Patricia JONES. Transforming Potential Conflict into Cooperation Potential: The Role of International Water Law: Technical Documents in Hydrology. PC-CP Series n. 2 (SC-2003/WS/67). [online]. UNESCO, 2003 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: <https://groundwaterportal.net/sites/default/files/Transforming%20Potential%20Conflict%20i>

[nto%20Cooperation%20Potential%20-%20The%20Role%20of%20International%20Water%20Law.pdf](#)

- VITÁNYI, Béla. BOURNE, C. B. The International Regime of River Navigation (Published in cooperation with the T. M. C. Asser Institute.) Alphen aan den Rijn: Sijthoff & Noordhoff, 1979. Pp. xiii, 441. Indexes. Dfl.115; \$57.50. The American journal of international law [online]. 1981, 75(1), 198-199 [cit. 2022-08-23]. ISSN 0002-9300. Dostupné z: [doi:10.2307/2201441](https://doi.org/10.2307/2201441)
- VUCIC, Mihajlo. Access to water in the context of the international watercourse: A theory of the community of interest. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* [online]. Beograd: Pravnog fakulteta u Beogradu, 2019, 67(3), 77-98 [cit. 2022-01-24]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/335985268_Access_to_water_in_the_context_of_the_international_watercourse_A_theory_of_the_community_of_interest.
- WILDER, Margaret O. a Robert G. VARABY a kol. Hydrodiplomacy and adaptive governance at the U.S.-Mexico border: 75 years of tradition and innovation in transboundary water management. *Environmental Science and Policy* [online]. Říjen 2020, 2020(112), 189-202 [cit. 2022-01-19]. ISSN 1462-9011. Dostupné z: [doi:10.1016/j.envsci.2020.05.013](https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.05.013)
- WOLF, Aaron T. Criteria for Equitable Allocations: The Heart of International Water Conflict. *Natural Resources Forum* [online]. 1999, 23, 3-30 [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: [doi:10.1111/j.1477-8947.1999.tb00235.x](https://doi.org/10.1111/j.1477-8947.1999.tb00235.x)
- WOUTERS, Patricia. International Law – Facilitating Transboundary Water Cooperation. *TEC BACKGROUND PAPERS* [online]. Global Water Partnership Technical Committee, 2013, (17) [cit. 2022-08-22]. ISSN 1652-5396. Dostupné z: <https://www.gwp.org/globalassets/global/toolbox/publications/background-papers/17-international-law---facilitating-transboundary-water-cooperation-2013-english.pdf>.
- WOUTERS, Patricia K. *Sharing Transboundary Waters: An Integrated Assessment of Equitable Entitlement: The Legal Assessment Model* [online]. Paříž: UNESCO, International Water Law Research Institute, 2005 [cit. 2022-01-27]. Dostupné z: http://www.cawater-info.net/bk/water_law/pdf/legal_model_doc.pdf.
- WOUTERS, Patricia. The international law of watercourses: New dimensions. *Collected Courses of the Xiamen Academy of International Law* [online]. 2011, 3, 347-491 [cit. 2022-06-21]. ISBN 9789004192911. ISSN 1875-4678. Dostupné z: [doi:10.1163/9789004204119_006](https://doi.org/10.1163/9789004204119_006).
- WOUTERS, Patricia. Universal and Regional Approaches to Resolving International Water Disputes: What Lessons Learned from State Practice?. *The PCA/Peace Palace Papers* [online]. 2013 [cit. 2022-06-22]. Dostupné z: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2359872.

Encyklopedická hesla

- EPINEY, Astrid. Lac Lanoux Arbitration. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2006 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://opil-ouplaw-com.ezproxy.is.cuni.cz/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e154?rskey=XaUeOf&result=2&prd=MPIL>
- LORENZMEIER, Stefan. Indus Water Kishenganga Arbitration (Pakistan v India). *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law*: [online]. 2015 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z:

<https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e2158?rskey=gzkhvn&result=1&prd=MPIL>

- MILLER, Russell A. Trail Smelter Arbitration. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2007 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1612?print=pdf>.
- VERNET, Paula María. Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v Uruguay). *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2010 [cit. 2021-10-12]. Dostupné z: <https://opil-ouplaw-com.ezproxy.is.cuni.cz/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1983?rskey=M4B94G&result=1&prd=MPIL>.
- VICUÑA, Francisco Orrego. Mediation. *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. Oxford University Press, 2022, 2010 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e61?rskey=sgfAqI&result=1&prd=MPIL>.
- VILLAR, Pilar Carolina a Wagner Costa RIBEIRO. The Agreement on the Guarani Aquifer: a new paradigm for transboundary groundwater management? *Water international* [online]. ABINGDON: International Water Resources Association, 2011, **36**(5), 646-660 [cit. 2022-06-13]. ISSN 0250-8060. Dostupné z: [doi:10.1080/02508060.2011.603671](https://doi.org/10.1080/02508060.2011.603671).
- CHARTIER, Basile. Chamber for Environmental Matters: International Court of Justice (ICJ). *Oxford Public International Law: Max Planck Encyclopedias of International Law* [online]. 2018 [cit. 2021-9-23]. Dostupné z: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law-mpeipro/e3339.013.3339/law-mpeipro-e3339?rskey=jJCu20&result=1&prd=MPIL>.

6. Seznam ostatních zdrojů

Akademické práce

- NERUDOVA, Lenka. Kolektivní správa mezinárodních vodních toků: Modely, problémy, úspěchy [online]. Plzeň [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/44042/1/DP%20Nerudova.pdf>. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce Šárka Cabadová Waisová.

Ostatní

- About the Institute. *INSTITUTE OF INTERNATIONAL LAW: Institut de Droit International. Justitia et pace* [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.idi-iil.org/en/a-propos/>
- About us. *International Law Association* [online]. 2017 [cit. 2022-08-26]. Dostupné z: <https://www.ila-hq.org/index.php/about-us>
- *Africa* [online]. 2022 [cit. 2022-06-30]. Dostupné z: <http://www.internationalwatersgovernance.com/southern-african-development-community-sadc.html>
- *Collected Courses of the Xiamen Academy of International Law* [online]. 2011, **3**, 347-491 [cit. 2022-06-21]. ISBN 9789004192911. ISSN 1875-4678. Dostupné z: [doi:10.1163/9789004204119_006](https://doi.org/10.1163/9789004204119_006).

- Danube Commission. Danube Commission [online]. 2022 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.danubecommission.org/dc/en/danube-commission/>
- Frequently Asked Questions. *UN Watercourses Convention: Online User's Guide* [online]. 2022. [cit. 2022-01-31]. Dostupné z: <http://www.unwatercoursesconvention.org/faqs/>
- Transboundary Waters: Sharing Benefits, Sharing Responsibilities [online]. 2008 [cit. 2021-10-5]. Dostupné z: <https://www.unwater.org/publications/transboundary-waters-sharing-benefits-sharing-responsibilities/>.
- Who We Are. *Nile Basin Initiative (NBI)* [online]. 2022 [cit. 2022-06-17]. Dostupné z: <https://www.nilebasin.org/index.php/nbi/who-we-are>

Řešení konfliktů o vodu v mezinárodním právu

Abstrakt

Ve více než 200 světových povodí sdílejí pobřežní státy vodní zdroj, přičemž mezinárodněprávní regulace práv a povinností států vztahující se ke spolupráci při užívání těchto zdrojů na regionální úrovni není dostatečná. Při sdílení vodního zdroje vznikají mezi státy konflikty, které představují hrozbu pro zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. Vzhledem k vlivům klimatické změny na sladkou vodu lze očekávat, že tyto konflikty budou v budoucnu častější. Proto se tato diplomová práce zabývá způsoby řešení konfliktů o vodu i nástroji jejich prevence zakotvenými v mezinárodním vodním právu.

Cílem práce je zhodnotit, jaké mechanismy řešení konfliktů jsou vhodné pro konflikty o vodu a jaké faktory ovlivňují efektivitu těchto mechanismů přispívání ke svému cíli. Zároveň práce poukazuje na roli vybraných mezinárodních právních principů vztahujících se k užívání sdíleného vodního zdroje v řešení konfliktů o vodu. Proto si autorka pokládá dvě výzkumné otázky: *Jaké jsou faktory ovlivňující efektivitu mechanismů řešení konfliktů o vodu zakotvených v mezinárodních smlouvách? Jak se do řešení konfliktů o vodu promítají mezinárodní principy související s užíváním sdíleného vodního zdroje?*

Práce pomocí metody teoretické analýzy zkoumá mechanismy řešení konfliktů o vodu a jejich schopnost přispět k zachování mezinárodního míru a bezpečnosti. Dochází k závěrům o silných a slabých místech těchto mechanismů. Práce vychází z mezinárodních globálních i regionálních úmluv, mezinárodněprávních obyčejů, principů, judikatury ICJ a arbitrážních orgánů, dokumentů *soft law* a odborné literatury.

Závěrem práce autorka dochází k tomu, že vhodný mechanismus řešení konfliktů o vodu kombinuje vícero způsobů řešení, a to negociaci či diplomatické prostředky se zapojením třetího aktéra s vyšetřováním. Pokud by tyto prostředky nevedly k řešení konfliktu, jeví se jako vhodné přistoupit k arbitráži. Práci uzavírá diskuzí nad položenými výzkumnými otázkami.

Klíčová slova: konflikt o vodu, mezinárodní vodní právo, řešení konfliktů

Water conflict resolution in international law

Abstract

Riparian states across the world share common water resource in more than 200 international river basins. International law regulations of riparian states' rights and duties in the field of shared water resource utilization at the regional level is not sufficient. Conflicts between states arising from it constitute a threat to international peace and security. Given effects of climate change on freshwater resources, it is presumed that these conflicts would become more frequent in the future. This thesis deals with the topic of the water conflict prevention and resolution in the international water law.

The aim of this thesis is to evaluate which conflict resolution mechanism is suitable for water conflicts. At the same time, the author asks the following research questions: *What are the factors that determine the efficiency of conflict resolution mechanisms in maintaining international peace and security? How are the international legal principles of shared water resource utilization reflected in the water conflict resolution mechanisms?*

The thesis applies the method of theoretical analysis to water conflict resolution mechanisms and their ability to fulfill their primary objective to maintain international peace and security. It presents findings about advantages and disadvantages of these mechanisms. The thesis analyses international global and regional treaties, customary international law, legal principles, *soft law* documents, case law and relevant academic literature.

The thesis concludes that a suitable water conflict resolution mechanism combines several methods of resolution: negotiation or diplomatic methods with a third-party intervention and inquiry. If a conflict is not resolved this way, arbitration is suitable. The thesis closes with a discussion about the research questions.

Key words: water conflict, international water law, conflict resolution